Kildare
Climate Action Office

Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide an Údaráis Áitiúil
2024-2029

Comhairle Contae Chill Dara
Kildare County Council

Íomhá: Suíomh i Maigh Nuad. Foinse: ORGA Lár Tíre Thoir

Íomhánna Clúdaigh Tosaigh

1. Solas Bhríde Chill Dara: Dearadh Foinse
2. Leabharlann Bhaile Átha Í / Iar-Eaglais Dhoiminiceach Bhaile Átha Í: Mark McGuire. Foinse Comhairle Contae Chill Dara.
3. Stáisiún Traenach Mhaigh Nuad: Mark McGuire. Foinse Comhairle Contae Chill Dara.
4. Áras Chill Dara an Náis: Mark McGuire. Foinse Comhairle Contae Chill Dara

Staighre Iairiglifeach

tá sé 3:23 ar maidin
agus tá mé i mo dhúiseacht
mar nach ligfidh garpháistí mo gharpháistí
dom codladh
fiafraíonn garpháistí mo gharpháistí díom
i mbrionglóidí
cad é a rinne tú nuair a rinneadh slad ar an
bpláinéad?
cad é a rinne tú nuair a bhí an domhan ag titim
as a chéile?

is cinnte go ndearna tú rud éigin
nuair a thosaigh cliseadh na séasúr?

agus na mamaigh, reiptílí, éin go léir ag fáil
bháis?

ar ghríosaigh tú agóidí ar na sráideanna
nuair a goideadh an daonlathas?

Cad é a rinne tú
nuair
a bhí a fhios
agat?

Tá mé ag tabhairt aghaidh abhaile ar thraein
Colma
Tá glór bhealach na bó finne i mo bhrionglóidí
agam

Tá foirne eolaithe agam
do mo bheathú le sonraí go laethúil
agus ag impí orm
filíocht a dhéanamh dóibh láithreach

Níl uaim ach fios feasa a bheith ag daoine
a bhfuil cluas acu do na miníochtaí atá
faoi cheilt i mo chuid cainte

Is mise an domhan dúilmhear mianúil
chomh fada ón domhan thíos
is atáim ó fheoil na réaltaí

Is mise an uile ní atá caillte

an nóiméad a éiríonn an chruinne
trédhearcach
agus scaoileann an solas go léir tríd an
gcosmas

Úsáidim focail chun ciúnas a spreagadh
Is staighre iairiglifeach
mé i gcathair Mháigheach faoi thalamh
nochta go tobann ag hairicín

satailít ag timpeallú an domhain
ag aimsiú cnámha dineasár
i ngaineamhlach Ghóibí
Is teileascóip mé a fhéachann siar in am

Is réamhtheachtas na gcónocht mé,
maighnéadas na farraige bísí

Tá mé ag tabhairt aghaidh abhaile ar thraein
Colma
le glór bhealach na bó finne i mo bhrionglóidí

Is miotais mé áit a mbláthaíonn sailchuacha as
fuil
cosúil le déithe ag fáil bháis agus ag ardú

Is mise teorainn an ama
anam ag bualadh le hanam
agus teangacha na tine

tá sé 3:23 ar maidin
agus ní féidir liom codladh
toisc go bhfriafraíonn garpháistí mo gharpháistí
díom
i mbrionglóidí
cad é a rinne tú nuair a bhí an domhan ag titim
as a chéile?

Níl uaim ach fios feasa a bheith ag daoine
a bhfuil cluas acu do na miníochtaí atá
faoi cheilt i mo chuid cainte

Drew Dellinger

suíomh gréasáin: drewdellinger.org
twitter: @drewdellinger

Kildare Climate Action Office

Brollach

Tá an tAthrú Aeráide ag éirí níos ábhartha dár saol ar fad. Mar Chathaoirleach Chontae Chill Dara, tuigim go rímhaith gur gá breathnú ó thaobh na haeráide de ar gach gné den obair a dhéanaimid thar ceann na bpobal ar a bhfreastalaímid. Mar Chomhairleoirí, tá sé riachtanach scrúdú a dhéanamh ar bheartas agus ar bhuiséid i bhfianaise na mbeart maolaithe agus oiriúnaithe a theastaíonn chun todhchaí gach duine a chónaíonn, a oibríonn agus a thugann cuairt ar ár gcontae a chinntiú.

Is féidir le gach ball den tsochaí athrú a chur i bhfeidhm agus stiúrfaidh na gníomhaíochtaí laistigh dár bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide muid go léir chun ár n-iompar a athrú agus teacht aniar a chothú. Cuirtear san áireamh sa phlean na riachtanais ag leibhéal áitiúil agus ag leibhéal níos leithne an chontae. Déantar ionadaíocht ar gach duine a bhfuil ceangal aige/aici le contae Chill Dara tríd an bplean seo trí obair an LRP (Líonra Rannpháirtíochta Poiblí), comhairliúchán ar an PÁEA (Plean Áitiúil Eacnamaíochta agus Pobail), ionchuir ghnó tríd an gCumann Tráchtála agus forais eile.

Go raibh maith agat as an idirghníomhaíocht agus an rannpháirtíocht inár dtodhchaí chomhchoiteann.
An Cmhlr Daragh Fitzpatrick
Cathaoirleach Chontae Chill Dara

Tá Comhairle Contae Chill Dara tiomanta do ghníomhú ar son na haeráide, chun dea-shampla a thabhairt, agus ár gcion a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt ar ghéarchéimeanna na hAeráide agus na Bithéagsúlachta.

Shínigh an Chomhairle an Chairt um Ghníomhú ar son na hAeráide in 2019 agus sa bhliain chéanna sin, d'fhoilsigh sí ár gcéad Straitéis um Oiriúnú d'Athrú Aeráide 2019-2024. Is í Comhairle Contae Chill Dara an príomhúdarás in ORGA (Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide) an Oirthir agus Lár Tíre, a thacaíonn agus a chomhordaíonn obair 17 n-údarás áitiúil chun gníomhú ar son na haeráide a fhíorú ag leibhéal áitiúil.
D'fhógair Comhairle Contae Chill Dara 2023 ár 'mBliain um Ghníomhú ar son na hAeráide' chun tús áite a thabhairt do phríomhshruthú na gníomhaíochta ar son na hAeráide laistigh den Chomhairle trí Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Chill Dara a chur chun cinn agus trí aghaidh a thabhairt ar an ngéarchéim eiseach seo le dúthracht.

Chun aghaidh a thabhairt ar dhúshlán méadaitheach an athraithe aeráide, tá an plean seo ullmhaithe againn chun tacú leis an oibleagáid náisiúnta laghdú de 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach agus éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú faoi 50%.

Cuirfear an Plean i bhfeidhm ar bhealaí éagsúla. Ag leibhéal corparáideach, méadóidh Comhairle Contae Chill Dara éifeachtúlacht fuinnimh inár bhfoirgnimh phoiblí, ár bhflít agus ár sócmhainní eile go léir agus laghdóidh sí astaíochtaí gás ceaptha teasa ag an am céanna ar fud ár limistéar feidhme chun na spriocanna atá leagtha síos a bhaint amach. Go háitiúil, is binse tástála don athrú é an Crios Dícharbónaithe (Caibidil 5) atá lonnaithe i Maigh Nuad agus cabhróidh na gníomhaíochtaí dearfacha a thiocfaidh as sin leis an gComhairle agus le pobail ar fud ár gContae ar ár dturas dícharbónaithe.

Is gá go mbeadh ár bplean do Chill Dara uaillmhianach agus léiríonn sé ár dtiomantas do Ghníomhú ar son na hAeráide. Táim ag súil le contae níos athléimní a chothú in éineacht leat.
Sonya Kavanagh
Príomhfheidhmeannach, Comhairle Contae Chill Dara

Clár na nÁbhar

1	**Achoimre Feidhmiúcháin**	6
2	**Réamhrá**	12
2.1	Comhairliúchán ar an bPlean seo	16
2.2	Forbhreathnú ar Athrú Aeráide	16
2.3	Comhthéacs an Bheartais Aeráide	18
2.3.1	Beartas Idirnáisiúnta um Athrú Aeráide	19
2.3.2	Beartas um Athrú Aeráide in Éirinn	21
2.3.3	Bonnlíne Náisiúnta Reatha agus Comhlíonadh Sprice	24
2.4	Pleanáil Um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil	25
2.5	Struchtúr an Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide	25
3	**Gníomhú ar son na hAeráide atá Bunaithe ar Fhianaise**	26
3.1	An tábhacht a bhaineann le Pleanáil Ghníomhú ar son na hAeráide bunaithe ar fhianaise	28
3.2	Measúnú Riosca ar Athrú Aeráide	29
3.2.1	Measúnú Riosca Aeráide Reatha	30
3.2.2	Rioscaí agus Tionchair Aeráide amach anseo	33
3.3	Achoimre ar Bhonnlíne Fhardal Astaíochtaí	35
3.3.1	Iompar	37
3.3.2	Réadmhaoin chónaithe	38
3.3.3	Tráchtáil	38
3.3.4	Bardasach	39
3.3.5	Tithíocht Shóisialta	39
3.3.6	Fuíolluisce	40
3.3.7	Dramhaíl	40
3.3.8	Talmhaíocht	41
3.3.9	Achoimre Bhonnlíne	41
4	**An Creat um Ghníomhú ar son na hAeráide**	42
4.1	Forléargas	44
4.2	Fís agus Misean an Phlean	44
4.3	Spriocanna, Cuspóirí agus Gníomhaíochtaí an Phlean	46
5	**Fís agus Misean an Chreasa Dícharbónaithe**	70
5.1	Forléargas	72
5.2	Crios Dícharbónaithe (CD) Mhaigh Nuad	72
5.3	Achoimre ar Phróifíl Astaíochtaí an Chreasa Dícharbónaithe	74
5.4	Fís agus Misean an Chreasa Dícharbónaithe	75
5.5	Clár Deiseanna	76
5.6	Tosaíochta, Cuspóirí agus Gníomhartha an Chreasa Dícharbónaithe	78
6	**Cur i bhFeidhm agus Tuairisciú**	88
6.1	Pleanáil le haghaidh Forfheidhmiú	90
6.2	Cistiú agus Comhpháirtíochtaí	91
6.3	Dul Chun Cinn a Rianú trí Phríomhtháscairí Feidhmíochta	92
6.4	Riachtanais agus Socruithe Tuairiscithe	93
6.4.1	Tuairisciú Inmheánach	93
6.4.2	Monatóireacht agus Tuairisciú (MagusT)	93
6.4.3	Feidhmíocht Earnála	93
6.4.4	Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide	93
6.4.5	Cúnant na Méaraí	93
6.4.6	Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe	93
6.5	Maoirseacht	94
6.6	Comhar	94

Táblaí

Tábla 2-1:	Uasteorainneacha Astaíochtaí Earnála	22
Tábla 3-1:	Guaiseacha Aeráide a bhaineann le Cill Dara	30
Tábla 3-2:	Sonraí Aeráide Tuartha i gCill Dara	33
Tábla 3-3:	Sonraí Ionchuir don Bhonnlíne Fhardal Astaíochtaí	35
Tábla 3-4:	Próifíl Astaíochtaí Earnála 2018 do Chontae Chill Dara	36
Tábla 4-1:	Gníomhaíochtaí PGA maidir le Rialachas agus Ceannaireacht	48
Tábla 4-2:	Gníomhaíochtaí PGA don Timpeallacht Thógtha agus don Iompar	50
Tábla 4-3:	Gníomhaíochtaí PGA don Chomhshaol Nádúrtha agus don Bhonneagar Glas	56
Tábla 4-4:	Gníomhaíochtaí PGA do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú	60
Tábla 4-5:	Gníomhaíochtaí PGA d'Inbhuanaitheacht agus Bainistiú Acmhainní	66
Tábla 5-1:	Bonnlíne Earnála agus Iomlán 2018 do CD Mhaigh Nuad	74
Tábla 5-2:	Spriocanna Laghdaithe Réamh-mheasta le Cur i bhFeidhm CD	77
Tábla 5-3:	Gníomhaíochtaí do Rialachas agus Ceannaireacht CD	79
Tábla 5-4:	Gníomhartha CD don Timpeallacht Thógtha agus Iompar	80
Tábla 5-5:	Gníomhartha CD don Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas	83
Tábla 5-6:	Gníomhartha CD do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú	85
Tábla 5-7:	Gníomhaíochtaí CD d'Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní	86

Figiúirí

Figiúr 2-1:	Raon feidhme na Comhairle maidir le Gníomhú ar son na hAeráide (Foinse: Treoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, 2023)	15
Figiúr 2-2:	Aimhrialtachtaí Teochta (°C) Oileán na hÉireann 1900-2022 (difear ó 1961-1990) (Foinse: Met Éireann)	17
Figiúr 2-3:	Comhthéacs Reachtaíochta agus Beartais don Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide (Foinse: Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide)	18
Figiúr 2-4:	Spriocanna Inbhuanaitheachta na NA	19
Figiúr 2-5:	Spriocanna Éifeachtacha um Ghníomhú ar son na hAeráide 2030 a Bhaint Amach	20
Figiúr 2-6:	Iomlán na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa (GCT) agus gníomhaíochtaí ar son na haeráide atá ann cheana féin san áireamh (oráiste) agus bearta breise ar son na haeráide (gorm) go dtí 2030 i gcomparáid leis an sprioc laghdaithe 51% (liath) (An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil, GCC, 2023)	24
Figiúr 3-1:	Modheolaíocht Measúnaithe Riosca um Athrú Aeráide	29
Figiúr 3-2:	Taifead 30 bliain ar Ghuaiseacha Aeráide i gCill Dara	31
Figiúr 3-3:	Maitrís Tionchair Aeráide Reatha	32
Figiúr 3-4:	Maitrís Tionchair Aeráide Amach Anseo	34
Figiúr 3-5:	Próifíl Astaíochtaí 2018 do Chontae Chill Dara	36
Figiúr 3-6:	An Prionsabal Seachain Aistrigh Feabhsaigh (Foinse: beartas soghluaisteachta inbhuanaithe náisiúnta)	37
Figiúr 3-7:	Teaghaisí rátaithe RFF i gContae Chill Dara	38
Figiúr 3-8:	Astaíochtaí na hEarnála Bardasaí (tCO_2e)	38
Figiúr 3-9:	Astaíochtaí na hEarnála Bardasaí (tCO_2e)	39
Figiúr 3-10:	Stoc Tithíochta Sóisialta RFFanna (Uimh)	39
Figiúr 3-11:	Astaíochtaí Earnáil Dramhaíola Chill Dara	40
Figiúr 3-12:	Astaíochtaí Talmhaíochta Chill Dara	41
Figiúr 4-1:	Réimsí téamacha le haghaidh chur chun feidhme PGA	46
Figiúr 5-1:	Leithne Spásúil Chrios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad	73
Figiúr 5-2:	Bonnlíne Earnála agus Iomlán 2018 do CD Mhaigh Nuad	74
Figiúr 5-3:	Scála Laghdaithe Astaíochtaí Earnála do CD Mhaigh Nuad	75
Figiúr 6-1:	Próiseas Forfheidhmithe agus Tuairiscithe	90

Aguisíní

Aguisín A:	Gluais	95
Aguisín B:	Giorrúcháin	97
Aguisín C:	Tuarascáil Bhonnlíne Phlean Gníomhaíochta um Fhuinneamh Inbhuanaithe agus Aeráide	100
Aguisín D:	Mapáil Ghníomhartha le SFI na NA, Caibidlí PGA23 agus Spriocanna GAÉS2030	104
Aguisín E:	Sonraí Bonnlíne MapÉire	107
Aguisín F:	Sonraí Forlíontacha ar an bhFardal Bonnlíne Astaíochtaí	108

1. Achoimre Feidhmiúcháin

Íomhá: Baile Chill Dara

1. Achoimre Feidhmiúcháin

Comhaontaítear go hidirnáisiúnta anois go bhfuil géarghá le gníomhú níos uaillmhianaí ar son na haeráide chun todhchaí inbhuanaithe bhríomhar a chinntiú do gach saoránach domhanda.
Chun an todhchaí inbhuanaithe seo a chinntiú do shaoránaigh Chill Dara, d'ullmhaigh an Chomhairle an Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide seo don tréimhse 2024 go 2029 chun Contae ísealcharbóin atá seasmhach ó thaobh na haeráide de a chruthú, trí dhea-chleachtas i ngníomhú ar son na haeráide i gCill Dara a chur i bhfeidhm agus a chur chun cinn.

Ullmhaíodh an Plean seo chun aghaidh a thabhairt ar riachtanais gach ceann díobh seo a leanas:

- An Plean Um Ghníomhú ar son na hAeráide faoin Acht Aeráide 2021
- An Crios Dícharbónaithe faoin bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2019/2021;
- An Plean Fuinnimh Inbhuanaithe agus um Ghníomhú ar son na hAeráide faoi Chúnant Méaraí an AE don Aeráid agus don Fhuinneamh; agus
- Plean Pobail Ísealcharbóin na gComhphobal Glas i gcomhar leis An Taisce.

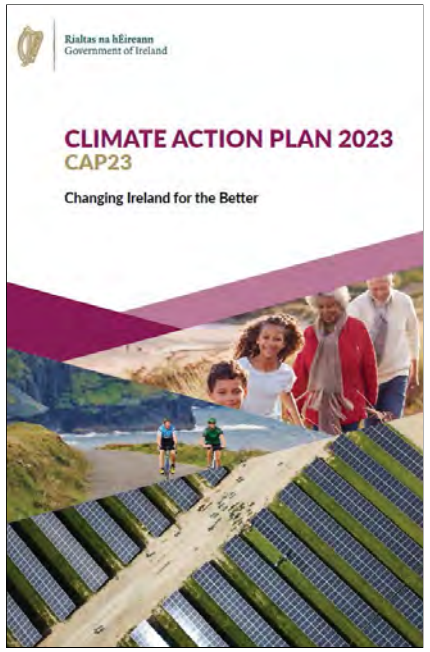

Leagann an Plean seo amach na gníomhaíochtaí atá le cur i gcrích ag an gComhairle, ag lucht gnó agus ag saoránaigh an Chontae mar fhreagairt ar dhúshlán na haeráide. Tá seoladh an Phlean seo ag teacht le '**Bliain um Ghníomhú ar son na hAeráide**', Chill Dara, mar a luaigh an Príomhfheidhmeannach, a léiríonn tiomantas na Comhairle fís an Phlean seo a chur i gcrích.

Tá uaillmhian an Phlean seo ag teacht le **Cuspóir Aeráide Náisiúnta** an Rialtais a fhéachann leis an aistriú chuig geilleagar atá athléimneach ó thaobh na haeráide de, atá saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh na haeráide de a bhaint amach faoi 2050. Leagtar amach san **Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021** uaillmhian aeráide na hÉireann, uaillmhian atá ceangailteach ó thaobh dlí de chun laghdú faoi 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach faoi 2030.

Cuirfidh sé seo an tír ar chonair chun neodracht aeráide a bhaint amach faoi dheireadh 2050 a chuirfear i gcrích le sraith **Pleananna náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide**.

An Cuspóir Náisiúnta maidir le Laghdú Astaíochtaí: Astaíochtaí sa gheilleagar trí chéile a laghdú faoi 51% faoi 2030

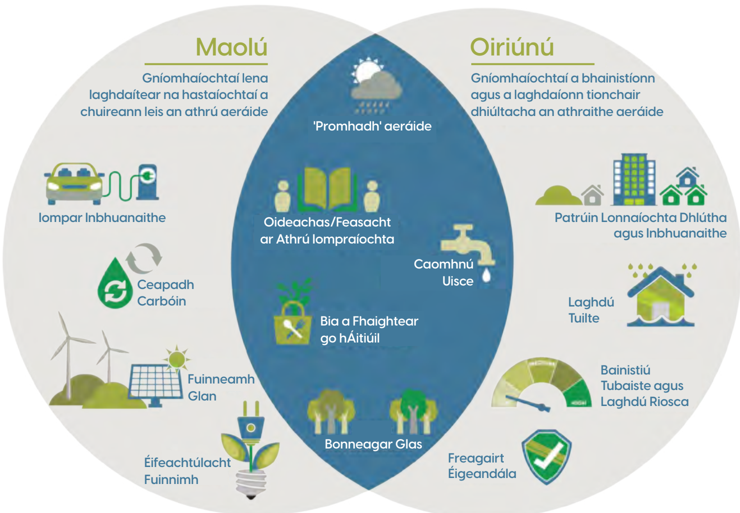

(Foinse: Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide an Oirthir agus Láir tíre).

Sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide áitiúil seo, tugtar aghaidh ar bhearta maolaithe aeráide agus oiriúnaithe araon. Baineann **Maolú** le hathrú a dhéanamh ar an gcaoi a mairimid, a mbogaimid, a n-ídímid agus a monaraímid, chun táirgeadh gás ceaptha teasa a laghdú agus a dhíothú. Tagraíonn **Oiriúnú** do dhéileáil le tionchair an athraithe aeráide agus gníomhaíochtaí praiticiúla a dhéanamh chun rioscaí a bhainistiú, pobail a chosaint agus athléimneacht an gheilleagair a neartú.

Leagtar amach sa Phlean seo an chaoi a bhfuil an Chomhairle freagrach as athléimneacht aeráide a fheabhsú, éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, ina sócmhainní, ina seirbhísí agus ina bonneagair féin ar fad, a bhfuil sí freagrach go hiomlán astu, agus ag an am céanna ról ceannaireachta níos leithne a léiriú maidir le himirt tionchair ar earnálacha eile, moladh dóibh is cabhrú leo, chun a spriocanna agus a n-uaillmhianta aeráide féin a bhaint amach agus tuiscint ar chás na haeráide a mhéadú.

I bhforbairt an Phlean, tugadh aird chuí ar **Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na Naisiún Aontaithe** (go háirithe Sprioc 13 maidir le Gníomhú ar son na hAeráide) chomh maith le reachtaíocht agus beartas a bhaineann leis an aeráid de chuid na hEorpa **(An Comhaontú Glas don Eoraip, Comhaontú Pháras 2015, etc.)** agus de chuid na tíre seo **(Achtanna Aeráide 2015/2021 agus na Pleananna um Ghníomhú ar son na hAeráide)**.

I bhfianaise an riachtanais maidir le comhghníomhú ar son na haeráide, tá forbairt an Phlean bunaithe ar **chomhairliúchán agus comhoibriú leathan** leis na páirtithe leasmhara go léir. Áirítear leis sin Comhaltaí Tofa, gach roinn laistigh den Chomhairle, údaráis áitiúla in aice láimhe, ionadaithe gnó, ionadaithe talmhaíochta agus an pobal i gcoitinne. Cuireadh ionchur uile na bpáirtithe leasmhara san áireamh agus gníomhaíochtaí á bhforbairt mar a chuirtear i láthair sa Phlean seo.

Tá sé riachtanach go dtabharfadh pleanáil um ghníomhú ar son na haeráide aird chuí ar an **mbonn fianaise eolaíochta** atá ar fáil chun bealach atá curtha in iúl go soiléir do ghníomhú ar son na haeráide a chur ar fáil agus tá dhá phríomh-mheasúnú eolaíochta mar bhonn taca leis an bPlean seo.

Is measúnú **Riosca um Athrú Aeráide** é an chéad mheasúnú a fhorbraítear chun tuiscint a fháil ar na rioscaí reatha agus rioscaí amach anseo a bhaineann le hathrú aeráide d'oibríochtaí na Comhairle agus don chontae amhail tuilte, gaoth fhoircneach, teocht fhoircneach, etc.

Is é **Fardal Astaíochtaí Bonnlíne** an dara ceann, ar meastóireacht mhionsonraithe é ar fhoinsí reatha na n-astaíochtaí do ghnáthbhliain (2018). Is iad **1,678,583 tonna** CO_2e na hastaíochtaí bonnlíne don Chontae. Sa phlean seo díreofar aird ar na hearnálacha móra den fhardal seo – sa chás seo iompar (38.2%), réadmhaoin chónaithe (23.3%) agus tráchtáil (19.2%)

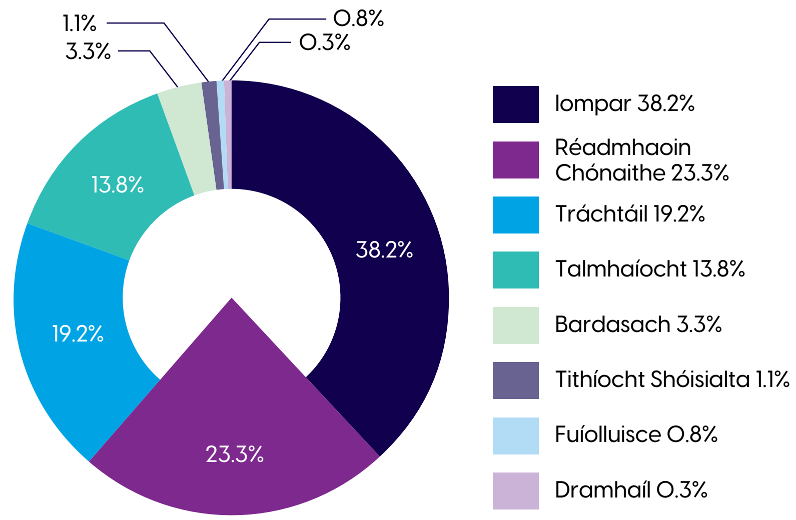

Tugtar achoimre i **gCaibidil 3** den Phlean seo ar an mbonn fianaise ó thaobh astaíochtaí bonnlíne agus riosca oiriúnaithe reatha de.

De bhun an bhoinn fianaise a bailíodh, forbraíodh creat beartais don Phlean do Chill Dara de réir an ordlathais mholta seo a leanas:

- **Fís** amháin uileghabhálach a léiríonn an dearcadh comhroinnte maidir le todhchaí atá athléimneach ó thaobh na haeráide de agus neodrach ó thaobh na haeráide de.
- Plean **Aon Mhisin** a léiríonn ar bhealach praiticiúil cuspóir bunaithe an údaráis áitiúla chun gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a chur i gcrích.
- Sraith de chúig **Sprioc Straitéiseacha** lena leagtar amach an comhthéacs do na gníomhaíochtaí ar son na haeráide agus lena leagtar amach socrú struchtúrtha nó téamach gníomhaíochtaí.
- Sraith de 18 **gCuspóir** ardleibhéil a thacaíonn le fíorú na spriocanna straitéiseacha agus béim chuí na ngníomhaíochtaí á leagan amach ag an am céanna.
- 107 **Beart** éagsúil atá sonrach, dírithe ar ghníomhaíocht, faoi cheangal ama agus intomhaiste, rud a léiríonn géarú ar ghníomhaíocht uaillmhianach ar son na haeráide ar an leibhéal áitiúil.

Gníomhú ar son na hAeráide Fís do Chill Dara

Cuirfidh Comhairle Contae Chill Dara gníomhú ar son na haeráide i gcrích i bhfeidhmeanna uile na comhairle agus treoróidh sí pobal Chontae Chill Dara san aistriú chuig geilleagar áitiúil atá athléimneach ó thaobh na haeráide de, atá saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh na haeráide de.

I **gCaibidil 4** den Phlean seo, cuirtear i láthair an bonn beartais chun gníomhaíochaí ar son na haeráide a chur i bhfeidhm ar fud an Chontae.

Cé gur riachtanas dlíthiúil é cur i bhfeidhm an Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide don Chontae, sainordaítear sna Pleananna Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide 2019-2023 gur cheart go n-áireofaí sna pleananna sin **'Crios Dícharbónaithe'** a fhorbairt. Is sainlimistéar é Crios Dícharbónaithe a roghnaítear chun feidhmiú mar bhinse tástála do raon beart uaillmhianach um ghníomhú ar son na haeráide a d'fhéadfaí a leathnú chuig ceantair eile sa Chontae má éiríonn leo.

D'ainmnigh an Chomhairle **Maigh Nuad** mar Chrios Dícharbónaithe an Chontae i bhfianaise an Phlean Taistil Ghníomhaigh atá ann faoi láthair, an fhéidearthacht atá ann do bhearta glasa i bhforbairt phoiblí, láithreacht na hollscoile mar lárionad taighde aeráide laistigh den Stát agus forbairt fhéideartha amach anseo ar sheirbhís iarnróid fheabhsaithe tríd an tionscadal DART. Níos tábhachtaí fós, ceadaíonn uainiú an Phlean seo na bearta seo a ionchorprú sa Phlean Ceantair Áitiúil do Mhaigh Nuad atá á dhréachtú i gcomhar leis an bPlean seo.

(Íomhá: An Comhartha Fáilte go Maigh Nuad. Foinse: Mark McGuire).

Lean forbairt cláir deiseanna agus an tsraith a bhaineann leis d'fhís aonair, cúig réimse tosaíochta straitéiseacha, 14 chuspóir agus 48 gníomh do **Chrios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad** an cur chuige céanna a glacadh le haghaidh gníomhaíochtaí ar fud an Chontae le comhairliúchán leathan nasctha le bonn láidir fianaise a bhunú.

Tabhair faoi deara go bhfuil leibhéal uaillmhéine níos airde ag baint leis na gníomhaíochtaí atá liostaithe don Chrios Dícharbónaithe mar an 'binse tástála' ná atá leis na cinn atá liostaithe don Chontae. D'fhéadfaí gníomhaíochtaí den chineál céanna a dhéanamh i mbailte eile ar a dtugtar **'Aithriseoirí Gasta'** sa Chontae má chuirtear na bearta seo i bhfeidhm go rathúil i Maigh Nuad. I **gCaibidil 5** den Phlean seo, cuirtear i láthair an bonn beartais do Chrios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad.
Is í an Chomhairle a chuirfidh an Plean seo i bhfeidhm agus cé go bhfuil cur chuige uile-Chomhairle de dhíth ar an bPlean.
Is í an Stiúrthóireacht Aeráide, Pobail, Comhshaoil agus Uisce a stiúrfaidh cur i bhfeidhm an Phlean thar ceann na Comhairle. Oibreoidh an Chomhairle i gcomhar agus i gcomhpháirtíocht le raon príomhpháirtithe leasmhara seachtracha chun tacú le cur i bhfeidhm an Phlean seo.

Chun a chinntiú go mbíonn an cur i bhfeidhm tráthúil agus éifeachtach, déanfar monatóireacht ar chur i bhfeidhm ghníomhaíochtaí an Phlean trí chóras monatóireachta inmheánach mar aon le tuairisciú ar bhonn bliantúil.

'Is saincheist dhomhanda, ceist náisiúnta, agus saincheist áitiúil é suaitheadh na haeráide, a bhfuil an deis chun gníomhú ina leith ag dúnadh orainn go tapa'.

'Is mithid gníomhú anois. Dá fhad a fhanaimid, is ea is mó a threisímid agus a bhuanaímid éagóir an athraithe aeráide, agus tá an baol ann go mbreathnóidh marthanóirí ár bpláinéid amach anseo orainn, agus an ceart acu, mar dhaoine a bhí i gclaonpháirteachas leis an scrios ar shaol agus ar thimpeallachtaí na ndaoine is leochailí inár bpobal domhanda, agus ar scrios na bithéagsúlachta ar a bhfuil ár saol pláinéadach ag brath'.

Michael D Ó hUiginn
Uachtarán na hÉireann

2. Réamhrá

Íomhá: Eanach Bhaile Pholaird. Foinse: Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide (ORGA) Lár Tíre Thoir

2. Réamhrá

D'ullmhaigh Comhairle Contae Chill Dara an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide seo 2024-2029 chun contae ísealcharbóin atá seasmhach ó thaobh na haeráide de a chruthú, trí dhea-chleachtas i ngníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm agus a chur chun cinn, ag an leibhéal áitiúil. Tá sé sin ag teacht le Cuspóir Aeráide Náisiúnta foriomlán an Rialtais, a fhéachann leis an aistriú chuig geilleagar atá athléimneach ó thaobh na haeráide de, atá saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh na haeráide de a shaothrú agus a bhaint amach tráth nach déanaí ná deireadh 2050.

Tá an cuspóir seo leagtha amach san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021, a leagann amach uaillmhian aeráide na hÉireann atá ceangailteach ó thaobh dlí de, chun laghdú faoi 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach faoi 2030. Cuirfidh sé seo an tír ar chonair chun aeráidneodracht a bhaint amach faoi dheireadh 2050.

Ullmhaíodh an Plean seo chun aghaidh a thabhairt ar riachtanais gach ceann de na hoibleagáidí agus na gealltanais seo a leanas a bhaineann leis an gComhairle:

- An Plean Um Ghníomhú ar son na hAeráide faoin Acht Aeráide 2021
- An Crios Dícharbónaithe faoin bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2019/2021;
- An Plean Fuinnimh Inbhuanaithe agus um Ghníomhú ar son na hAeráide faoi Chúnant Méaraí an AE don Aeráid agus don Fhuinneamh; agus
- Plean Pobail Ísealcharbóin na gComhphobal Glas i gcomhar leis An Taisce.

Agus an Plean seo á ullmhú, chuir an Chomhairle beartas agus reachtaíocht aeráide ábhartha eile san áireamh freisin agus d'ullmhaigh sí measúnú riosca ar athrú aeráide agus measúnú bonnlíne astaíochtaí, ar scála contae, atá san áireamh mar chuid den Phlean seo.

Ceanglaítear go sonrach san Acht Aeráide (Leasú) 2021 ar gach údarás áitiúil in Éirinn Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide a ullmhú agus a dhéanamh, agus spriocanna náisiúnta aeráide agus fuinnimh níos leithne á mbreithniú acu, agus aghaidh á tabhairt ar bhearta maolaithe agus oiriúnaithe araon mar seo a leanas:

Baineann maolú ar an Athrú Aeráide le hathrú a dhéanamh ar an gcaoi a mairimid, a mbogaimid, a n-ídimid agus a monaraímid, chun táirgeadh gás ceaptha teasa díobhálach a laghdú agus deireadh a chur leis, áirítear ann freisin an chaoi is fearr lenár dtalamh a úsáid; agus Tagraíonn Oiriúnú don Athrú Aeráide do dhéileáil le tionchair an athraithe aeráide agus is éard atá i gceist leis ná gníomhaíochtaí praiticiúla a dhéanamh chun rioscaí a bhainistiú, pobail a chosaint agus athléimneacht an gheilleagair a neartú (m.sh. ó thuilte, teagmhais adhaimsire srl).

Leagtar amach sa Phlean seo bealach soiléir don Chomhairle chun:

Beartas aeráide náisiúnta a aistriú go cúinsí áitiúla trí thús áite a thabhairt do bhearta bunaithe ar fhianaise agus iad a bhrostú go gníomhach Cuidiú leis an gcuspóir aeráidneodrachta a bhaint amach ar an leibhéal áitiúil agus ar an leibhéal pobail; agus Crios Dícharbónaithe (CD) a aimsiú agus a fhíorú laistigh de limistéar an údaráis áitiúil chun gníomhú mar bhinse tástála do raon beart maolaithe aeráide, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta i sainlimistéar, trí thionscadail agus torthaí a aimsiú a chabhróidh leis an gCuspóir Náisiúnta Aeráide a chur i bhfeidhm. D'fhéadfaí cur i bhfeidhm rathúil gníomhaíochtaí sa CD a leathadh amach ansin chuig bailte eile ar a dtugtar 'Aithriseoirí Gasta' sa Chontae.

Chomh maith leis na hoibleagáidí náisiúnta, is sínitheoir í an Chomhairle le Cúnant Méaraí an AE don Aeráid agus don Fhuinneamh, ar tionscnamh deonach é a dtacaíonn an Coimisiún Eorpach leis. Mar sin, tá an Chomhairle tiomanta a cuid astaíochtaí féin a laghdú faoi 50% faoi 2030 i gcomparáid leis an mbliain bhonnlíne atá le baint amach trí Phlean Fuinnimh Inbhuanaithe agus Gníomhaíochta ar son na hAeráide (PFIGA) a fhorbairt. Comhlíonann an Plean seo feidhm PFIGA don Chontae freisin.

Le linn fhorbairt an Phlean seo, chomhoibrigh an Chomhairle leis An Taisce chun an Plean seo a fhorbairt mar Phlean Ísealcharbóin do Mhaigh Nuad na bPobal Glas. Cuirfidh an Chomhairle leis an gcomhoibriú sin chun oibriú leis An Taisce monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm ghníomhaíochtaí CD i Maigh Nuad.

Mar chúlra do chreat uaillmhianach atá ag teacht chun cinn maidir leis an mbeartas náisiúnta ar son na haeráide, tá tiomantas láidir ag an gComhairle maidir le gníomhú ar son na haeráide a phríomhshruthú ar fud a cuid oibríochtaí agus feidhmeanna féin, agus ról ceannaireachta á shaothrú aici freisin maidir le gníomhú ar son na haeráide, ar an leibhéal áitiúil. Léiríonn an Plean seo cur chuige comhleanúnach maidir le gníomhú ar son na haeráide i struchtúr iomlán riaracháin agus polaitiúil na Comhairle. Tá an Plean faoi réir a fhaofa ag Comhaltaí Tofa na Comhairle, tar éis comhairliúchán poiblí agus rannpháirtíocht phoiblí ó mhí Mheán Fómhair go mí na Samhna 2023.

Tagann réimse pleananna eile, lena n-áirítear Plean Corparáideach na Comhairle, Plean Forbartha Contae Chill Dara 2023 – 2029 agus Plean Ceantair Áitiúil Mhaigh Nuad 2024-2030 (PCÁ, atá á ullmhú) leis an bPlean seo freisin. Ina theannta sin, cuireadh san áireamh i gcur le chéile an phlean seo, ar bhealach cuí, an beartas aeráide atá ann cheana laistigh den Chontae, lena gcuimsítear an Chairt um Ghníomhú ar son na hAeráide agus an Straitéis Oiriúnaithe d'Athrú Aeráide 2019-2024.

Leagtar amach sa Phlean seo an chaoi a mbeidh an Chomhairle freagrach as athléimneacht aeráide a fheabhsú, éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, ina sócmhainní, a seirbhísí agus a bonneagair féin ar fad, a bhfuil sí go hiomlán cuntasach ina leith. Ag an am céanna ról níos leithne a léiriú maidir le himirt tionchair ar earnálacha eile, moladh dóibh agus cabhrú leo, chun a spriocanna agus a n-uaillmhianta aeráide féin a bhaint amach. Tá sé sin riachtanach chun a áirithiú gur féidir na buntáistí comhshaoil, sóisialta agus eacnamaíocha a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide a bhaint amach go hiomlán. Léirítear i **bhFigiúr 2-1** raon feidhme fhreagracht na Comhairle maidir le gníomhú ar son na haeráide.

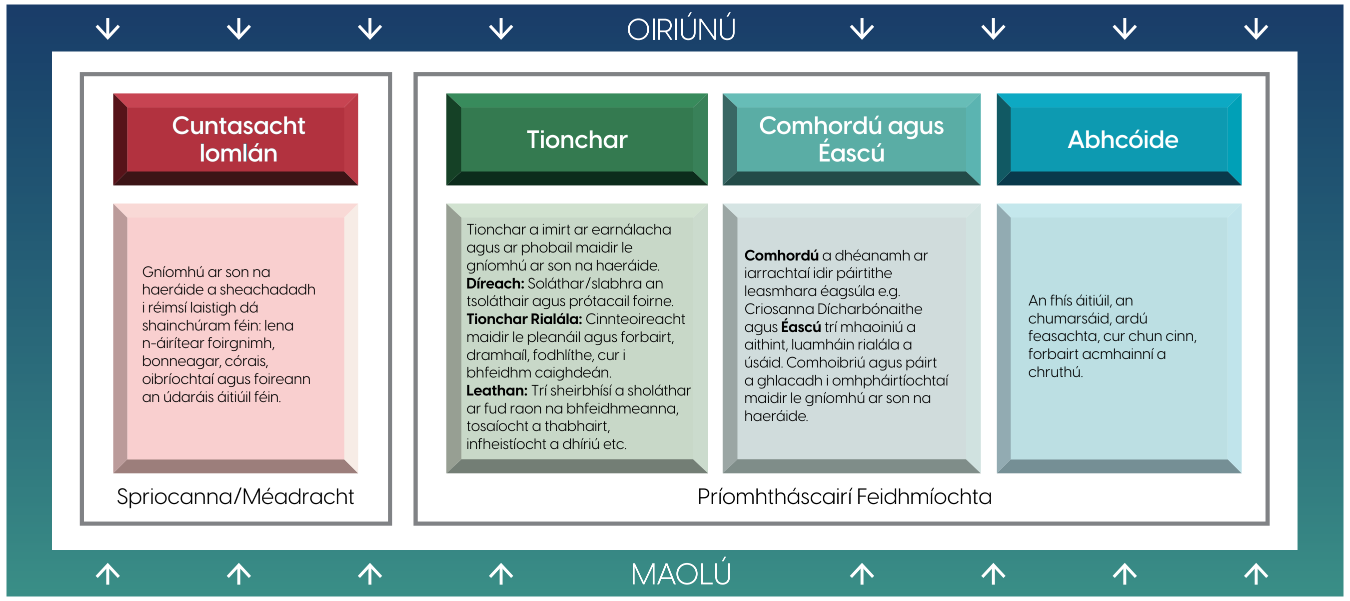

Figiúr 2-1: Scóip na Comhairle um Ghníomhú ar son na hAeráide (Foinse: Treoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, 2023)

Leanfaidh an Chomhairle dá hiarrachtaí freisin tionscadail uaillmhianacha um ghníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm, na foinsí cistiúcháin atá ar fáil a tharraingt anuas, rannpháirtíocht saoránach agus páirtithe leasmhara agus foinsí comhpháirteacha cistiúcháin a shaothrú, agus iad uile á dtacú le creat beartais forásach.

Tacóidh an Ciste Um Ghníomhú ar son na hAeráide Pobail le pobail an Chontae chun pobail ísealcharbóin a thógáil ar bhealach measta agus struchtúrtha. Sheol an Chomhairle féin an Ciste Nuálaíochta Aeráide 2021 agus é mar aidhm ag an gciste seo réitigh nuálacha aeráide a chothú sa Chontae.

In aeráid atá ag athrú, is í an aidhm ná a bheith níos athléimní i leith na bhféidearthachtaí uile a bheidh ann amach anseo, rud a chuirfidh ar chumas na bpobal áitiúil a bheith rathúil agus oibriú i dtreo fíor-réitigh atá fóinteach, cuimsitheach, cothrom agus inrochtana do chách, agus ar an gcaoi sin tús áite a thabhairt d'aistriú cóir.

2.1 Comhairliúchán ar an bPlean seo

Chun bonn eolais a chur faoi fhorbairt an Phlean seo, ghlac an Chomhairle páirt i sraith leathan comhar leis na páirtithe leasmhara go léir chun tuairimí a bhailiú maidir le rioscaí, bacainní agus deiseanna chun gníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm i gCill Dara. Seo a leanas achoimre ar na grúpaí a bhí páirteach sa chomhairliúchán seo:

- Rannpháirtíocht fhorleathan le ranna éagsúla na Comhairle chun tuiscint a fháil ar oibríochtaí agus ar ábhair imní a bhféadfadh an Plean seo díriú orthu;
- Rannpháirtíocht leis na Comhaltaí Tofa chun úinéireacht inghlactha na ngníomhaíochtaí atá beartaithe a chinntiú;
- Comhairliúchán leis an bpobal trí imeachtaí páirtithe leasmhara laistigh den Chontae;
- Rannpháirtíocht le húdaráis áitiúla in aice láimhe trí rannpháirtíocht dhíreach agus imeachtaí eagraithe ORGA chun comhoibriú ar fhorbairt plean;
- Rannpháirtíocht faoi leith i Maigh Nuad le saoránaigh, grúpaí gnó, úinéirí talún, ionadaithe ón earnáil talmhaíochta agus ón ollscoil maidir le cur i bhfeidhm an chreasa dícharbónaithe
- Comhairliúchán reachtúil ar an Dréachtphlean a rinneadh idir Meán Fómhair agus Samhain 2023.

Cuireadh na tuairimí a léiríodh i ngach comhairliúchán san áireamh i bhforbairt an Phlean seo a bheidh faoi réir comhairliúchán poiblí a thabharfaidh deis eile do gach saoránach a dtuairimí a thabhairt go foirmiúil sula dtabharfar an Plean chun críche agus sula nglacfar leis.

2.2 Forléargas ar Athrú Aeráide

Tuigtear de réir a chéile gurb é an t-athrú aeráide an dúshlán domhanda is tábhachtaí agus is fadtéarmaí dár linne, tá a thionchar fós le brath ar fud an domhain agus sa bhaile. Deimhníonn an Séú Tuarascáil Mheasúnaithe ó Mheitheal Oibre an Phainéil Idir-Rialtasaigh ar Athrú Aeráide (PIAA), fianaise ollmhór go bhfuil athrú tagtha ar an aeráid ón ré réamhthionsclaíoch agus gurb iad gníomhaíochtaí daoine, trí astaíochtaí gás ceaptha teasa, is mó is cúis leis an athrú sin. Luaitear inti gurb í, gan cheist, an lámh a bhí ag an gcine daonna sa téamh domhanda is cúis leis agus go sroichfidh teochtaí dromchla domhanda 1.1°C os cionn 1850-1900, sa tréimhse 2011-2020.

Fíoraíonn cás na haeráide in Éirinn an ráiteas sin. I **bhFigiúr 2-2** cuirtear an t-ardú teochta domhanda ó 1900 i gcomparáid le teochtaí na hÉireann sa tréimhse chéanna. Tá Éire ag teacht leis na méaduithe teochta domhanda, tar éis 2022, agus is bliain í inár sháraigh foircinn aimsire gach taifead, ó thaobh teochta agus frasaíochta (fliuchras) de araon. D'fhan teocht na hÉireann os cionn an mheáin fhadtéarmaigh don 12ú bliain as a chéile agus dúirt Met Éireann gurb í 2022 'an bhliain is teo ar an taifead'.

Athdhearbhaítear é seo sna breathnuithe frasaíochta ó 2022, áit ar taifeadadh fliuchras faoi bhun an mheáin fhadtéarmaigh i bhformhór na stáisiún. Bhí éagsúlacht sa fhliuchras i rith 2022, agus bhí foircinn le brath i ngach ceann de na séasúir, rud a d'fhág go raibh Samhradh agus Earrach níos tirime agus Fómhar agus Geimhreadh níos fliche. I Samhradh na bliana 2023 bhí mí Iúil ar an Iúil is báistiúla dár taifeadadh riamh, agus thug sonraí sealadacha le fios gur thit 217% dá báisteach Meán Fadtéarmach (MF) 1981-2010 sa tír.

Tháinig méadú 20 cm ar mheánleibhéal domhanda na farraige idir 1901 agus 2018. Tá an treocht i meánardú domhanda ar leibhéal na farraige ag ardú go seasta ó 1901. Go dtí seo tháinig an t-ardú céanna ar leibhéal na farraige thart ar Éirinn, sin ardú 2-3 mm ar an meán in aghaidh na bliana. Mar thoradh ar aeráid téite, tá ardú tagtha ar leibhéal na farraige, trí oighearshruthanna a leá agus forbairt theirmeach (an méadú ar thoirt an uisce mar gheall ar théamh) mar thoradh ar an aigéan téite, ar a dtugtar Cúrsaíocht Thiontaithe Dhomhanfhaid an Atlantaigh.

D'fhulaing Éire drochthionchair aeráide cheana féin agus léirigh teagmhais adhaimsire le déanaí leochaileacht daoine aonair, gnólachtaí, pobal, earnálacha agus bonneagair i leith an athraithe aeráide, rud a leagann béim ar an ngá atá le práinn maidir le gníomhú ar son na haeráide i ngach earnáil den tsochaí. Léiríonn taighde nua in Ionad Taighde Aeráide ICARUS Ollscoil Mhá Nuad fianaise shoiléir go bhfuil daoine ag athrú na haeráide in Éirinn agus leagann sé béim ar an ngá atá le bearta oiriúnaithe aeráide, go háirithe i gcosaint tuilte.

Mar shampla, d'fhág stoirmeacha suntasacha ar nós Arwen agus Barra in 2021 59,000 teach agus gnó gan chumhacht. Is minic a chuireann drochthionchair an athraithe aeráide le dúshláin shóisialta, chomhshaoil agus eacnamaíocha níos leithne. D'fhéadfadh sé seo leochaileacht agus íogaireacht a mhéadú i leith foircinn aeráide agus aeráid atá ag athrú.

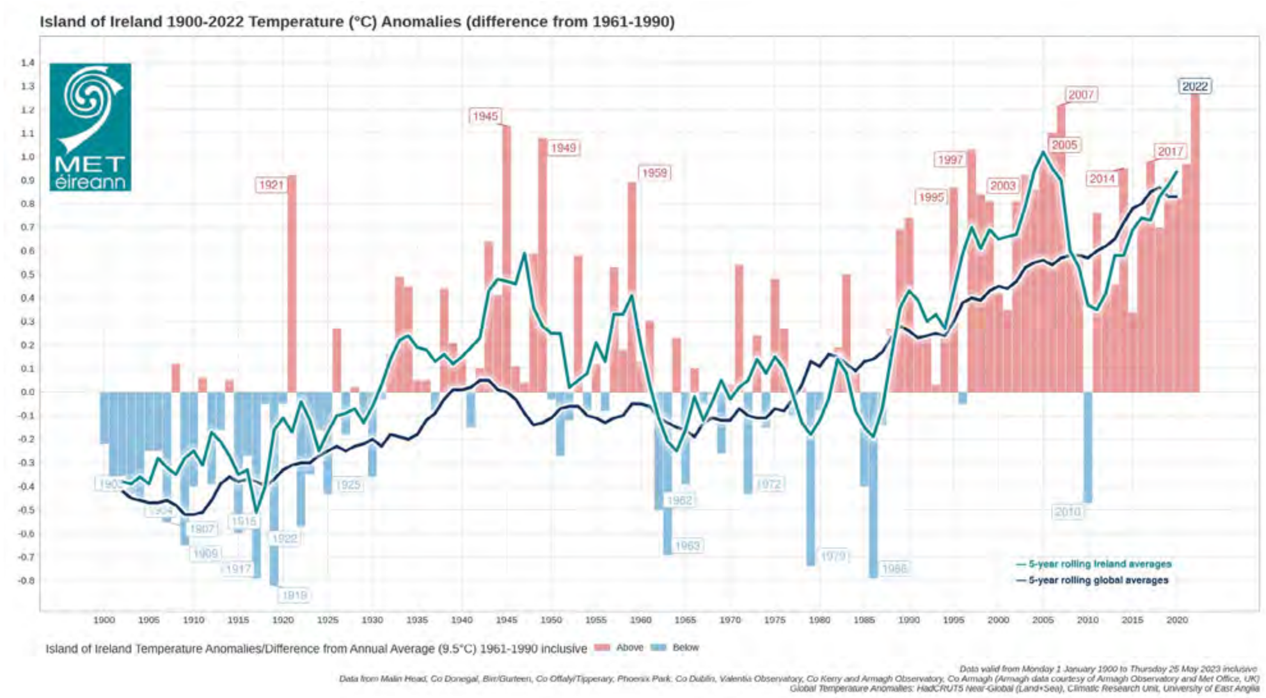

Figiúr 2-2: Aimhrialtachtaí Teochta (°C) Oileán na hÉireann 1900-2022 (difear ó 1961-1990) (Foinse: Met Éireann)

Bunaithe ar athruithe a breathnaíodh ar an aeráid agus ar a tionchair, tá Met Éireann, an Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC) agus eolaithe aeráide eile in ann réamh-mheastacháin láidre a dhéanamh ar phatrúin aeráide amach anseo in Éirinn agus ar fud an domhain. D'fhoilsigh an GCC, Foras na Mara agus Met Éireann Tuarascáil Stádas Aeráide na hÉireann i mí Iúil 2021. Is féidir réamh-mheastacháin aeráide amach anseo d'Éirinn agus do Chontae Chill Dara a achoimriú mar seo a leanas:

- Léiríonn réamh-mheastacháin aeráide go leanfaidh na treochtaí aeráide a breathnaíodh le céad bliain anuas ar aghaidh agus go dtreiseoidh siad sna blianta amach romhainn;
- Tá an teocht ag méadú agus táthar ag ceapadh go leanfaidh an méadú i ngach séasúr;
- Táthar ag súil le laghduithe suntasacha ar mheánleibhéil frasaíochta (fliuchras) san Earrach agus sa Samhradh, agus léiríonn réamh-mheastacháin go bhfuil teagmhais frasaíochta foircneacha ag méadú, go háirithe i rith an Gheimhridh;
- Is beag athrú atá tagtha ar mheánluas agus ar threo na gaoithe;
- Bunaithe ar threochtaí reatha, feicfidh Éire méadú ar leibhéal na farraige, cosúil leis an méid a tharla go dtí seo. Tá Éire an-leochaileach d'ardú leibhéal na farraige, mar gheall ar a cósta leathan agus an dlús daonra atá lonnaithe ar an gcósta;
- Méaduithe ar mhinicíocht sceite abhann agus tuilte báistiúla (uisce dromchla);
- Méaduithe ar mhinicíocht agus ar dhéine tuilte agus creimthe cósta;
- Méaduithe ar mhinicíocht agus ar dhéine tonnta teasa an tsamhraidh, teochta foircní agus triomaigh;
- Laghduithe ar mhinicíocht seaca agus titime sneachta; agus
- Méadú ar fhad an tséasúir fáis (timthriall feineolaíoch).

Is féidir staid aeráide na hÉireann sa lá atá inniu ann agus an chuma a d'fhéadfadh a bheith uirthi amach anseo a thabhairt le chéile in aon chonclúid shimplí amháin. Tá aeráid na hÉireann athraithe i gcomparáid leis na 1900í, níl aon amhras ach go bhfuil sé tar éis téamh i gcomhréir le teocht dhomhanda, rud a fhágann go bhfuil réimse tionchar ann a bhaineann le haeráid níos teo agus le himeachtaí aimsire níos foircní.

2.3 Comhthéacs an Bheartais Aeráide

Tugtar spreagadh do ghníomhú ar son na haeráide leis an bhfianaise eolaíochta a thagann le torthaí thionchar an chine dhaonna ar an athrú aeráide agus leis an gconradh idirnáisiúnta is déanaí atá ceangailteach ó thaobh dlí maidir leis an athrú aeráide (Comhaontú Pháras 2015), ina leagtar amach an creat le haghaidh freagairtí beartais uaillmhianacha agus neartaithe. Dá bhrí sin, leagtar amach an Plean seo laistigh de chomhthéacs níos leithne de bheartas aeráide idirnáisiúnta, AE, náisiúnta agus earnála a bhfuil achoimre air i **bhFigiúr 2-3.**

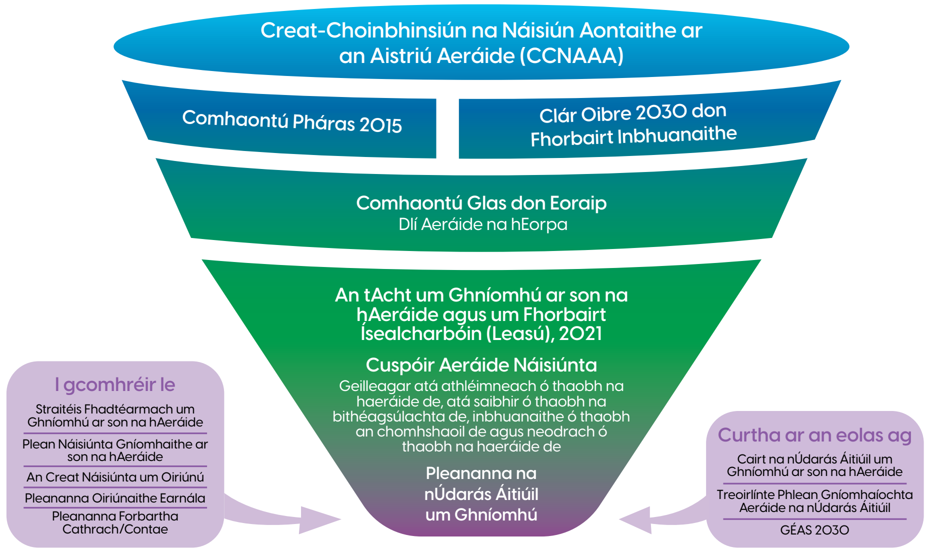

Figiúr 2-3: Comhthéacs Reachtaíochta agus Beartais don Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide (Foinse: Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide)

2.3.1 Beartas Idirnáisiúnta um Athrú Aeráide

Aithníodh go bhfuil gá le comhar agus uaillmhian ar an leibhéal idirnáisiúnta chun dul i ngleic leis an athrú aeráide ar bhonn rathúil. Ó bunaíodh Creat-Choinbhinsiún na NA ar an Athrú Aeráide (CCNAAA) i 1994, tá tíortha ag iarraidh comhar idirnáisiúnta a thógáil chun an méadú ar an meánteocht dhomhanda a theorannú agus chun déileáil le tionchair an athraithe san aeráid, a eascraíonn as na méaduithe teochta sin.

Mar thoradh ar na hiarrachtaí sin, síníodh Comhaontú Pháras 2015 ag Comhdháil na bPáirtithe 21 (CP21). Is conradh idirnáisiúnta ar athrú aeráide atá ceangailteach ó thaobh dlí é Comhaontú Pháras 2015 a shínigh gach ceann de na 196 ballstát, Éire san áireamh, agus a tháinig i bhfeidhm ar an 4 Samhain 2016. Trí dhá sprioc atá léirithe go soiléir, féachann Comhaontú Pháras le gníomhú ar son na haeráide forásach agus uaillmhianach le himeacht ama chun athrú contúirteach aeráide a sheachaint trí na nithe seo a leanas a dhéanamh:

i. An meánmhéadú teochta domhanda a choinneáil go mór faoi bhun 2°C agus féachaint chuige srian a chur leis an méadú teochta ag 1.5°C os cionn na leibhéal réamhthionsclaíoch; agus
ii. An cumas a neartú chun oiriúnú do dhrochthionchair an athraithe aeráide agus athléimneacht a chur chun cinn i leith dúshláin a bhaineann leis an aeráid.

Comhaontú idirnáisiúnta eile a bhfuil dlúthbhaint aige le Comhaontú Pháras is ea Clár Oibre um Fhorbairt Inbhuanaithe 2030 a ghlac Ballstáit na NA i mí Mheán Fómhair 2015. Ag croílár an chláir oibre tá 17 Sprioc um Fhorbairt Inbhuanaithe (SFInna) a léirítear i **bhFigiúr 2-4**.

Is é is aidhm do na spriocanna sin 'deireadh a chur leis an mbochtaineacht, an pláinéad a chosaint agus saol agus ionchais gach duine a fheabhsú, i ngach áit'. Tá 169 sprioc sna 17 SFI atá le baint amach faoi 2030 agus in 2019, d'iarr ceannairí domhanda 'deich mbliana gníomhaíochta' chun na Spriocanna a bhaint amach laistigh den tréimhse ama sin.

Déantar gach gníomh a mholtar i **gCaibidil 4** (don Chontae) agus i **gCaibidil 5** (do CD Mhaigh Nuad) den Phlean seo a mhapáil i gcoinne na SFI seo agus taispeántar an mhapáil seo in **Aguisín D**.

Figiúr 2-4: Spriocanna Inbhuanaitheachta na NA

San áireamh freisin in **Aguisín D** tá mapáil na ngníomhaíochtaí laistigh den Phlean seo i gcoinne chaibidlí an Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 agus na spriocanna atá liostaithe sa doiciméad Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide a chur i gCrích faoi 2030 (GÉACC2013)[1] a d'ullmhaigh an CBCC agus ORGA thar ceann earnáil na n-údarás áitiúil. Léirítear spriocanna seo an GÉACC2030 i **bhFigiúr 2-5**.

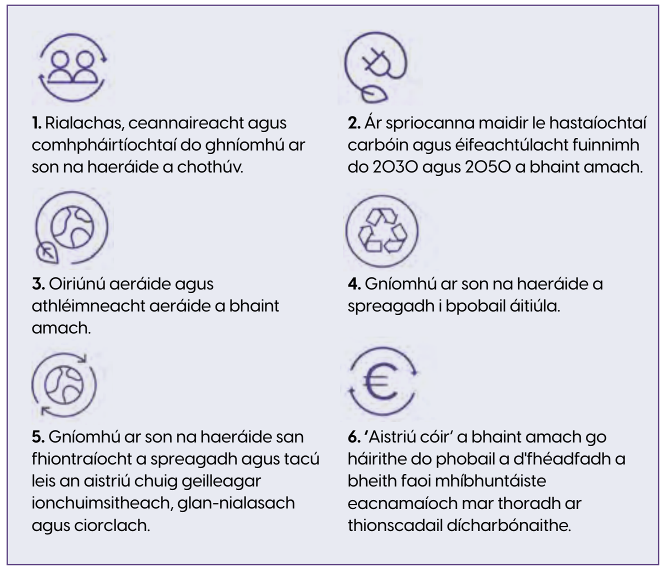

Figiúr 2-5: Spriocanna Éifeachtacha um Ghníomhú ar son na hAeráide 2030 a Bhaint Amach

Chun laghduithe ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach mar chuid de ghealltanais Chomhaontú Pháras, d'fhógair an Coimisiún Eorpach an Comhaontú Glas don Eoraip Comhaontú Glas don Eoraip i mí na Nollag 2019, arb éard ab aidhm dó an chéad mhór-roinn aeráidneodrach a dhéanamh den Eoraip. Tá sé mar aidhm ag an gComhaontú go mbeidh glanastaíochtaí nialasacha gás ceaptha teasa faoi 2050, fás eacnamaíoch a dhíchúpláil ó úsáid acmhainní, agus gan aon duine a fhágáil ar lár. Thug an AE sraith tograí isteach chun beartais aeráide, chánachais, fuinnimh agus iompair an AE a ailíniú chun tacú leis an aidhm sin a bhaint amach. Leis an Dlí Aeráide Eorpach, bhí na spriocanna sin ceangailteach ó thaobh dlí de, lena n-áirítear laghdú faoi 55% ar a laghad a bhaint amach ar ghlanastaíochtaí gás ceaptha teasa faoi 2030.

Mar chuid de chur chun feidhme Chomhaontú Pháras, thug an AE an Rialachán maidir le Comhroinnt Díchill isteach mar dhlí lena leagtar síos laghduithe ceangailteacha bliantúla ar astaíochtaí do na Ballstáit ó 2021 go 2030. Faoin Rialachán, ní mór d'Éirinn a hastaíochtaí gás ceaptha teasa a theorannú faoi **42%** ar a laghad faoi 2030 (i gcomparáid le leibhéil 2005). Baineann an sprioc náisiúnta seo le hastaíochtaí ó na hearnálacha seo a leanas: iompar intíre, foirgnimh, talmhaíocht, tionscal beag, dramhaíl agus ní áirítear tionscal mór agus eitlíocht atá á rialú ag Scéim an AE i ndáil le Trádáil Astaíochtaí.

Sprioc an AE: Laghdú 42% ar astaíochtaí in Éirinn faoin mbliain 2030.

[1]Nasc: https://www.lgma.ie/en/publications/local-authority-sector-reports/delivering-effective-climate-action-2030.pdf

2.3.2 Beartas um Athrú Aeráide in Éirinn

Léiríonn beartas athraithe aeráide in Éirinn uaillmhian an AE anois agus an méid is gá a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt ar dhúshláin an athraithe aeráide. Ag oibriú i dtreo an Chuspóra Náisiúnta ar son na hAeráide, cuireann an tAcht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021, geilleagar agus sochaí inbhuanaithe chun cinn ina ndéantar astaíochtaí gás ceaptha teasa a chomhardú nó a shárú trí gháis ceaptha teasa a bhaint. Áirítear leis an mbeartas sin buiséid charbóin fhorásacha ar fud an gheilleagair, uasteorainneacha earnála, sraith straitéisí a cheaptar chun meascán de bhearta oiriúnaithe agus maolaithe agus socruithe láidre maoirseachta agus tuairiscithe a chur chun cinn. Tríd an gcreat seo, tá an beartas aeráide ag obair chun dlús a chur leis na hiarrachtaí ar fud na sochaí go léir agus chun athrú ó bhonn a bhaint amach maidir le gníomhú uaillmhianach claochlaitheach ar son na haeráide go dtí 2030 agus ina dhiaidh sin go dtí 2050.

Is iad cuspóirí náisiúnta na hÉireann maidir le hastaíochtaí a laghdú, mar a leagtar síos san Acht Aeráide (Leasú), 2021, laghdú faoi 51% ar astaíochtaí a bhaint amach faoi 2030 i gcomparáid le 2018 agus geilleagar aeráidneodrach a bhaint amach tráth nach déanaí ná deireadh 2050. Tá an sprioc sin éagsúil ón gceann a leagadh amach i Rialachán an Aontais maidir le Comhroinnt Díchill a luadh roimhe seo toisc gur sprioc í sin a bhaineann leis an ngeilleagar trí chéile, Úsáid Talún, Athrú ar Thalamhúsáid, agus Foraoiseacht (ÚTATF) san áireamh, ach i sprioc an AE fágadh earnálacha áirithe (tionscal mór agus eitlíocht) as an áireamh.

Sainmhínítear in Alt 15 den Acht Aeráide 2015 dualgais comhlachtaí áirithe faoin Acht. Leasaíodh an t-alt seo le hAlt 17 den Acht Aeráide (Leasú), 2021 a tháinig in ionad Alt 15(1) d'Acht 2015 le léamh de réir an bhosca téacs thíos.

An Cuspóir Náisiúnta maidir le Laghdú Astaíochtaí: Astaíochtaí sa gheilleagar trí chéile a laghdú faoi 51% faoi 2030

15. (1) Déanfaidh comhlacht iomchuí, a mhéid is indéanta, a fheidhmeanna a chomhlíonadh ar mhodh a bheidh i gcomhréir leis–
(a) an Plean um Ghníomhú ar son na haeráide is déanaí a faomhadh
(b) an straitéis náisiúnta fhadtéarmach is déanaí a faomhadh maidir le gníomhú ar son na haeráide,
(c) an creat náisiúnta oiriúnaithe is déanaí a faomhadh agus na pleananna oiriúnaithe earnála faofa,
(d) an cuspóir aeráide náisiúnta a chur ar aghaidh, agus
(e) an cuspóir astaíochtaí gás ceaptha teasa a mhaolú agus a oiriúnú d'éifeachtaí an athraithe aeráide sa Stát.

Is comhlacht poiblí í Comhairle Contae Chill Dara, mar chomhlacht a bunaíodh le reacht, agus dá bhrí sin is comhlacht ábhartha í faoi Acht 2015. Mar sin, baineann na ceanglais seo leis an gComhairle agus tá sé de dhualgas ar an gComhairle aird chuí a thabhairt ar an mbeartas náisiúnta seo agus ar an bPlean seo agus a cuid feidhmeanna go léir á gcomhlíonadh aici.

Forálann an tAcht Aeráide (Leasú), 2021 freisin do bhuiséid charbóin a shocrú chun tacú le huaillmhian aeráide na hÉireann laghdú carbóin 42% a bhaint amach faoi 2030. Tháinig an clár buiséid carbóin, ina bhfuil trí bhuiséad 5 bliana, i bhfeidhm ar an 6 Aibreán 2022 do na tréimhsí seo a leanas:

- Socraíodh Buiséad 1 ó 2021-2025 ag 295 $MtCO_{2e}$ arb ionann é agus **laghdú 4.8%** ar an meán in aghaidh na bliana don chéad tréimhse buiséid;
- Socraíodh Buiséad 2 ó 2026-2030 ag 200 $MtCO_{2e}$ arb ionann é agus **laghdú 8.3%** ar an meán in aghaidh na bliana don dara tréimhse buiséid; agus
- Socraíodh Buiséad 3 ó 2031-2035 ag 151 Mt CO_{2e} arb ionann é agus **laghdú 3.5%** ar an meán in aghaidh na bliana don tríú tréimhse buiséid.

Chun na spriocanna sin a bhaint amach, thug an rialtas Uasteorainneacha Astuithe Earnála isteach i mí Iúil 2022 a leag síos teorainneacha uasta ar astaíochtaí gás ceaptha teasa do gach earnáil de gheilleagar na hÉireann go dtí 2030 agus déantar achoimre orthu sin i **dTábla 2-1.** Léirítear sa tábla spriocanna uaillmhianacha don leictreachas agus don iompar le spriocanna níos measartha don tionscal agus don talmhaíocht.

Earnáil	Laghdú	2018 Bonnlíne	Uasteorainn 2030
Leictreachas	75%	10.5 $MtCO_2e$	3 $MtCO_2e$
Iompar	50%	12 $MtCO_2e$	6 $MtCO_{2e}$
Foirgnimh (Tráchtála agus Phoiblí)	45%	2 $MtCO_2e$	1 $MtCO_2e$
Foirgnimh (Réadmhaoin Chónaithe)	40%	7 $MtCO_2e$	4 $MtCO_2e$
Tionscal	35%	7 $MtCO_2e$	4 $MtCO_2e$
Talmhaíocht	25%	23 $MtCO_2e$	17.25 $MtCO_2e$
Eile (F-gháis, Scagadh Peitriliam agus Dramhail)	50%	2 $MtCO_2e$	1 $MtCO_2e$

Tábla 2-1: Uasteorainneacha Astaíochtaí Earnála

Tá Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023, a seoladh an 21 Nollaig 2022, ar an dara nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019 na Stát agus ar an chéad cheann a ullmhaíodh faoin Acht Aeráide (Leasú), 2021, agus ó tugadh isteach buiséid charbóin agus uasteorainneacha astaíochtaí earnála sa gheilleagar trí chéile in 2022. Leagtar amach i bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 treochlár do 2025 i dtreo gníomhaíocht chinntitheach a dhéanamh chun astaíochtaí a laghdú faoina leath faoi 2030 agus glan-nialas a bhaint amach, tráth nach déanaí ná deireadh 2050, mar a gealladh i gClár an Rialtais. Tá Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide nuashonraithe á ullmhú faoi láthair agus tá sé le foilsiú in 2024.

D'fhoilsigh Éire a céad Chreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO) in 2018, ina leagtar amach an comhthéacs chun a chinntiú gur féidir le príomhearnálacha agus údaráis áitiúla measúnú a dhéanamh ar na príomhrioscaí agus leochaileachtaí a bhaineann leis an athrú aeráide, gníomhaíochtaí atá athléimneach ó thaobh na haeráide de a chur i bhfeidhm, agus a chinntiú go ndéantar breithnithe oiriúnaithe aeráide a phríomhshruthú i gceapadh beartais náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil.

Leagtar amach i Straitéis Fhadtéarmach reatha na hÉireann maidir le Laghduithe ar Astaíochtaí Gás Ceaptha Teasa conairí táscacha, tar éis 2030, i dtreo neodracht charbóin a bhaint amach d'Éirinn faoi 2050. Cuireann an Straitéis leis na conairí dícharbónaithe a leagtar síos sna buiséid charbóin, na huasteorainneacha astaíochtaí earnála agus an Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide, chun beartas aeráide comhleanúnach agus éifeachtach a áirithiú. Tá anailís ar roghanna aistrithe ar fud gach príomhearnála den gheilleagar mar bhonn taca leis agus soláthraíonn sé nasc ríthábhachtach idir spriocanna aeráide na hÉireann do 2030 agus an sprioc fhadtéarmach atá leagtha síos ag Cuspóir Náisiúnta na hÉireann ar son na hAeráide agus ag Dlí Aeráide na hEorpa.

Foilsíodh Pleananna Earnála um Oiriúnú Aeráide sna ranna rialtais ar fad, mar fhreagairt ar an gCreat Náisiúnta um Oiriúnú. Sainaithnítear i ngach plean na príomhrioscaí atá le sárú san earnáil trí chéile agus an cur chuige atá á ghlacadh chun aghaidh a thabhairt ar na rioscaí sin agus athléimneacht ar son na haeráide a thógáil don todhchaí. Forbraíodh na pleananna seo chun próiseas pleanála oiriúnaithe sé chéim a chur i bhfeidhm a bhfuil cur síos air sna Treoirlínte Pleanála Earnála um Oiriúnú d'Athrú Aeráide, a d'fhoilsigh an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide. Tugtar aghaidh sna pleananna ar na hearnálacha seo a leanas: Talmhaíocht, Foraoiseacht agus Bia Mara, Bithéagsúlacht, Oidhreacht Thógtha agus Seandálaíochta, Bonneagar Iompair, Líonraí Leictreachais agus Gáis, Líonraí Cumarsáide, Bainistíocht Riosca i gCás Tuilte, Cáilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce agus Sláinte.

Is ionann Cairt na nÚdarás Áitiúil um Ghníomhú ar son na hAeráide**,** a shínigh an Chomhairle i mí Dheireadh Fómhair 2019, agus tiomantas chun iarrachtaí a mhéadú agus ról lárnach a imirt go háitiúil agus go náisiúnta maidir le gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a chur i bhfeidhm. Cuireann sé de chúram ar gach údarás áitiúil ceannaireacht láidir a thabhairt maidir le gníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn ar an leibhéal réigiúnach agus ar an leibhéal áitiúil, le cloí le SFInna na NA, go háirithe Gníomhú ar son na hAeráide Sprioc 13, chomh maith le hastaíochtaí óna n-oibríochtaí féin a laghdú agus comhoibriú agus comhpháirtíocht a dhéanamh le fiontair áitiúla, grúpaí pobail, saoránaigh agus earnálacha poiblí, príobháideacha agus oideachais maidir le tionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide.

Is é Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide a chur i gCrích faoi 2030 (GÉACC 2030) straitéis an rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide a foilsíodh i mí Aibreáin 2021. Is ionann an straitéis agus tiomantas earnála uileghabhálach chun cur chuige comhleanúnach a chinntiú maidir le gníomhú ar son na haeráide i struchtúir riaracháin agus pholaitiúla na 31 údarás áitiúil go léir. Ar leibhéal earnála, cuireann an straitéis rún straitéiseach ginearálta in iúl trí phost ceannaireachta atá beartaithe, chun líonra na n-údarás áitiúil a ghríosú i ngníomhú éifeachtach ar son na haeráide. Laistigh den earnáil, is ionann an straitéis fhoriomlán agus comhdhearcadh ardleibhéil maidir leis an gcur chuige i leith gníomhú ar son na haeráide agus tiomantas láidir don ról ceannaireachta forordaithe. Is treochlár sonraithe í an straitéis d'údaráis áitiúla chun na freagairtí dícharbónaithe agus oiriúnaithe riachtanacha ar an athrú aeráide a chur i bhfeidhm.

Is tionscnamh deonach é Cúnant na Méaraí ar son na hAeráide agus an Fhuinnimh de chuid an AE a fhaigheann tacaíocht ón gCoimisiún Eorpach lena dtugtar le chéile na mílte rialtas áitiúil ar fud an AE ar mian leo todhchaí níos fearr a bhaint amach dá saoránaigh. Mar shínitheoir le Cúnant na Méaraí, tá an Chomhairle tiomanta a cuid astaíochtaí féin a laghdú faoi 50% faoi 2030 i gcomparáid leis an mbliain bhonnlíne agus an fhís maidir le dícharbónú iomlán a bhaint amach faoi 2050. Bainfear é seo amach trí thionscnamh na Comhairle chun Plean Fuinnimh Inbhuanaithe agus um Ghníomhú ar son na hAeráide (PFIGA) a fhorbairt agus tá bonnlíne an PFIGA seo san áireamh in **Aguisín C**. Tá an próiseas chun an bhonnlíne sin a bheachtú le sonraí nuashonraithe agus chun eolas a thabhairt faoi ghníomhaíochtaí maolaithe idir lámha agus forbrófar é i gcomhthráth leis an PGA seo.

Cúnant na Méaraí do Sprioc Dheonach Aeráide agus Fuinnimh: 50% faoi 2030

2.3.3 An Bonnlíne Náisiúnta agus Comhlíonadh Spriocanna Reatha

Tuairiscíonn an GCC go bliantúil ar astaíochtaí náisiúnta na hÉireann trí fhardal mionsonraithe d'astaíochtaí roimhe seo chomh maith le réamh-mheastacháin ar astaíochtaí amach anseo. Úsáidtear na sonraí seo chun comparáid a dhéanamh leis an gCuspóir Náisiúnta maidir le Laghdú Astaíochtaí agus le sprioc Rialachán an AE maidir le Comhroinnt Dícheall. Thuairiscigh an GCC na sonraí astaíochtaí is déanaí don bhliain 2022, i Meitheamh 2023.

Léiríonn na torthaí do 2022 **nach bhfuil Éire ag cloí leis an teorainn bhliantúil do 2022** mar a fhorchuirtear leis an Rialachán maidir le Comhroinnt Dícheall. Léiríonn réamh-mheastacháin an GCC go mbainfidh na bearta atá curtha i bhfeidhm faoi láthair ('Le Bearta Reatha') laghdú 10% amach ar leibhéil 2005 faoi 2030, rud atá i bhfad níos lú ná an sprioc laghdaithe 42%.

Má chuirtear bearta sa chás uaillmhéine níos airde ('Le Bearta Breise') i bhfeidhm, léiríonn réamh-mheastacháin an GCC gur féidir le hÉirinn laghdú de 30% a bhaint amach faoi 2030, rud atá fós gann ar an sprioc laghdaithe 42%.

Ar an gcaoi chéanna, tuairiscíonn an GCC **nach bhfuil Éire ar a bealach chun an sprioc náisiúnta de 51% maidir le laghdú astaíochtaí a bhaint amach** bunaithe ar astaíochtaí réamh-mheasta lena n-áirítear an chuid is mó de bhearta Phlean Gníomhaíochta 2023 ar son na hAeráide. Ní mór bearta breise a shainaithint agus a chur chun feidhme chun an sprioc náisiúnta sin a bhaint amach.

Cé nach bhfuiltear ag tuar go mbainfidh Éire ceachtar sprioc amach bunaithe ar bhearta reatha, léiríonn réamh-mheastacháin ar astaíochtaí gás ceaptha teasa go mbeidh titim sna hastaíochtaí iomlána sna deich mbliana amach romhainn. Léirítear an treocht a bhfuiltear ag súil leis maidir le hastaíochtaí gás ceaptha teasa iomlána faoin gcás 'Le Bearta Atá Ann Cheana' agus faoin gcás 'Le Bearta Breise' i **bhFigiúr 2-6**. Den chuid is mó, cuirtear an difríocht idir an dá chás i leith laghduithe suntasacha astaíochtaí faoin gcás 'Le Bearta Breise' mar thoradh ar bhearta a leagtar amach i bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 thar an gcás bonnlíne 'Le Bearta Atá Ann Cheana'. Táthar ag tuar nach mbeidh ach laghdú de 29% ar chás 'Le Bearta Breise' faoi 2030 i gcomparáid leis an sprioc laghdaithe de 51%.

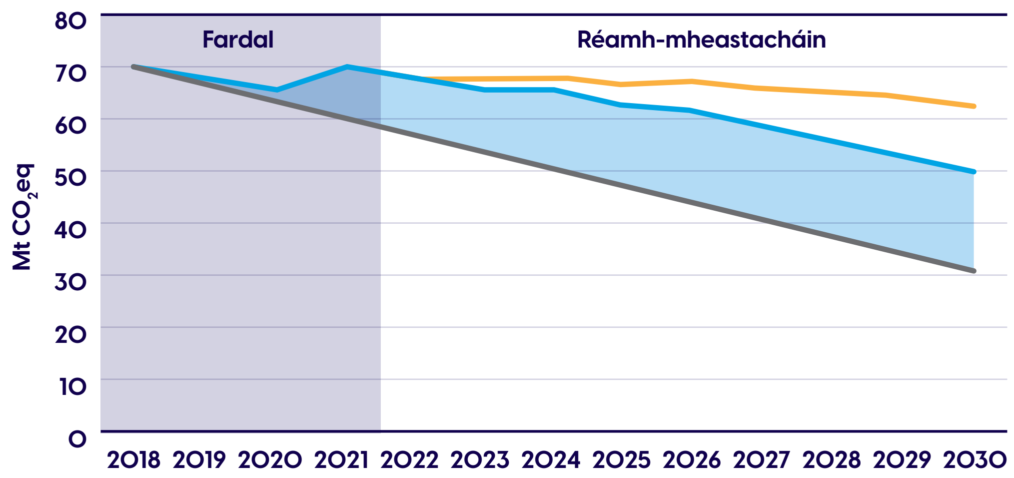

Figiúr 2-6: Iomlán astaíochtaí GCT na hÉireann le bearta aeráide reatha (oráiste) agus bearta breise aeráide (gorm) go dtí 2030 i gcomparáid leis an sprioc laghdaithe de 51% (liath) (GCC, 2023)

2.4 Pleanáil Um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil

Neartaíonn an Plean seo na naisc idir beartas aeráide náisiúnta agus idirnáisiúnta agus cur i bhfeidhm gníomh éifeachtach ar son na haeráide ag leibhéil áitiúla agus pobail, trí ghníomhú aeráide áitbhunaithe. Is é luach intreach an Phlean seo ná go bhfuil ról suntasach aige maidir le tiomantas na hearnála rialtais áitiúil a threisiú chun gníomhú ar son na haeráide a stiúradh ag leibhéil áitiúla agus náisiúnta, mar a léirítear i straitéis an rialtais áitiúil Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide 2030 a Sheachadadh. Le linn a ullmhúcháin agus a chur i bhfeidhm, tugann an Plean seo deis do pháirtithe leasmhara ríthábhachtacha a thabhairt le chéile ón bpobal agus ó na gnólachtaí ar fad chun fís a thógáil do thodhchaí atá neodrach ó thaobh na haeráide de.

Tá an Chomhairle, mar aon le húdaráis áitiúla eile ar fud na hÉireann, píosa maith ar thús cadhnaíochta cheana féin maidir le gníomhú ar son na haeráide in Éirinn. Tá ról suntasach ag an gComhairle maidir le cur i gcrích oiriúnaithe (tá Straitéis Oiriúnaithe don Athrú Aeráide 2019-2024 foilsithe ag an gComhairle cheana féin) agus beart maolaithe ag leibhéil áitiúla agus pobail. Tá sé de chúram orainn oibriú trínár bhfeidhmeanna rialála agus straitéiseacha chun na spriocanna agus an beartas aeráide náisiúnta uaillmhianach a chur i bhfeidhm ar leibhéil áitiúla, chun cabhrú leis an gCuspóir Náisiúnta ar son na hAeráide a chur i gcrích.

Tá an Plean seo mar chuid d'iarrachtaí fadtéarmacha a bhfuil cur chuige leanúnach agus pleanáilte de dhíth ina leith chun tacú le cur i gcrích an chuspóra aeráidneodrachta ag leibhéil áitiúla agus pobail. Cuireann an Plean seo meicníocht ar fáil chun gníomhaíochtaí oiriúnaithe agus maolaithe araon a thabhairt le chéile chun cabhrú le gníomhú agus torthaí dearfacha ar son na haeráide a chur chun cinn san údarás áitiúil agus ina limistéir riaracháin trí chéile. Leis an gcreat gníomhaíochtaí ar son na haeráide a leagtar amach sa Phlean seo, cumraítear socrú na ngníomhaíochtaí ar son na haeráide laistigh de struchtúr sainithe a chinntíonn ailíniú idir na gníomhaíochtaí ar an talamh agus an fhís ardleibhéil atá ag an bPlean chun iad a chur i gcrích.

Ullmhaíodh an Plean seo de réir Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, a d'fhoilsigh an RCAC i Márta 2023.

2.5 Struchtúr an Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide

Cuireadh san áireamh go hiomlán sa Phlean seo beartas agus reachtaíocht idirnáisiúnta agus náisiúnta maidir le hathrú aeráide chomh maith leis an eolas is déanaí ar leibhéil reatha an athraithe aeráide lena n-áirítear tionchair agus réamh-mheastacháin don todhchaí. Agus toradh an phróisis seo á léiriú, leagtar amach an Plean seo i gceithre chuid mar seo a leanas:

- **Caibidil 3:** Cuirtear i láthair an bonn fianaise a úsáidtear chun bonn eolais a chur faoi ghníomhú ar son na haeráide laistigh de limistéar dlínse na Comhairle, lena n-áirítear rioscaí don athrú aeráide agus próifíl bonnlíne astaíochtaí;
- **Caibidil 4:** Creat um ghníomhú ar son na haeráide ar fud an Chontae, lena n-áirítear Fís, Misean, Spriocanna, Cuspóirí Straitéiseacha agus Gníomhaíochtaí an Phlean;
- **Caibidil 5:** Crios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad (CD) a chur i láthair lena n-áirítear an Fhís don CD, Réimsí agus Gníomhaíochtaí Tosaíochta Straitéiseacha; agus
- **Caibidil 6:** Beidh an cur chuige maidir le gníomhaíochtaí a chur i bhfeidhm, dul chun cinn a thomhas, agus úsáid méadrachta mar bhonn eolais do thuarascáil na Comhairle ar ghníomhaíochtaí thar shaolré an Phlean.

Tugtar mar threoir don Phlean seo gluais téarmaí in **Aguisín A** agus liosta giorrúchán in **Aguisín B**.

Áirítear in **Aguisín C** faisnéis bhonnlíne PFIGA chun tacú le tiomantas na Comhairle faoi Chúnant Méaraí an AE don Aeráid agus don Fhuinneamh.

Déanann **Aguisín D** mapáil ar gach ceann de na gníomhaíochtaí PGA agus CD sa Phlean seo i gcoinne SFI na NA, Spriocanna GÉACC2030 agus teidil Caibidlí PGA23.

In **Aguisín E** tá tuilleadh mionsonraithe ar an bhfardal astaíochtaí bonnlíne don Chontae a dhíorthaítear ó MapÉire agus soláthraítear in **Aguisín F** faisnéis fhorlíontach ar shonraí fardail bonnlíne Leibhéal 3.

3.Gníomhú ar son na hAeráide atá Bunaithe ar Fhianaise

Íomhá: Foinse Leabharlann Bhaile Átha Í foirgneamh a bhí ina Eaglais Dhoiminiceach tráth: Mark McGuire

3. Gníomhú ar son na hAeráide atá Bunaithe ar Fhianaise

Leagann an chaibidil seo den Phlean an bunús eolaíochta amach do na bearta um ghníomhú ar son na haeráide a chuirtear i láthair i **gCaibidil 4** agus i **gCaibidil 5**. Tá bonn láidir fianaise eolaíochta riachtanach chun bealach atá curtha go soiléir ar ghníomhú ar son na haeráide a thabhairt agus cuirtear an méid seo a leanas i láthair sa chaibidil seo:

- Sonraí cúlra maidir leis an tábhacht a bhaineann le pleanáil ghníomhú ar son na haeráide fhianaisebhunaithe;
- Achoimre ar na rioscaí aeráide reatha sa Chontae a fuarthas amach trí úsáid a bhaint as sonraí faoi imeachtaí aeráide roimhe seo agus foinsí sonraí comhaimseartha mar fhianaise, mar aon leis na rioscaí aeráide a d'fhéadfadh a bheith tuartha don Chontae amach anseo mar thoradh ar aeráid chlaochlaitheach a dhéanamh amach tríd an bpróiseas Measúnaithe Riosca ar Athrú Aeráide; agus
- Achoimre ar an bhFardal Astaíochtaí Bonnlíne (FAB) do Chill Dara lena mbunaítear na hastaíochtaí gás ceaptha teasa reatha ó gach foinse (iompar, réadmhaoin chónaithe, tráchtáil, talmhaíocht, bardasach, tithíocht shóisialta, fuíolluisce agus dramhaíl) don bhliain bhonnlíne shocraithe (2018).

Cuirtear gach ceann de na hanailísí seo i láthair sna rannóga seo a leanas ina dtugtar achoimrí ar mheasúnú níos mionsonraithe a rinneadh chun bonn eolais a chur faoi fhorbairt an Phlean seo.

3.1 An tábhacht a bhaineann le Pleanáil Gníomhaithe ar son na hAeráide atá bunaithe ar fhianaise

Tá aeráid an domhain ag athrú go tapa mar gheall ar thionchair antrapaigineacha (de bharr daoine) ar ár dtimpeallacht. Tá na hathruithe tugtha faoi deara ar fud an domhain cheana féin le méadú ar phatrúin adhaimsire agus aeráide. Tá an t-athrú seo ag tarlú in Éirinn, cosúil le gach áit eile. I measc na dtionchar díreach a bhíonn ag an athrú aeráide ar Éirinn tá teocht mhéadaitheach, athruithe frasaíochta, ardú ar leibhéal na farraige agus an t-athrú ar inathraitheacht agus antoisceacht stoirmeacha, tuilte, borrtha farraige agus maidhmeanna tuile. Beidh tionchar ag na hathruithe seo ar an aeráid ar chomhshaol, ar shochaí agus ar gheilleagar na tíre agus ar gach ceann de na húdaráis áitiúla aonair.

Tá pleanáil ghníomhú ar son na haeráide fhianaisebhunaithe riachtanach chun foinse na n-astaíochtaí a thuiscint chomh maith leis an riosca a bhaineann le haeráid chlaochlaitheach. Ní mór forbairt freagairtí maolaithe agus oiriúnaithe ag leibhéal áitiúil a dhearadh chun athléimneacht a thógáil sa Chontae chun na héifeachtaí is mó a bhíonn ag turraingí aeráide atá ag teacht isteach a laghdú agus a sheachaint. Ní mór tús áite a thabhairt do shonraí áitiúla chun rioscaí a mheas agus chun pleanáil chuí ghníomhú ar son na haeráide atá fianaisebhunaithe a fhorbairt don Chontae. D'fhéadfadh fadhbanna a bheith ag baint le cur chuige ardleibhéil 'ón mbarr anuas' ina n-úsáidtear tacair sonraí náisiúnta mar gheall ar an éiginnteacht a d'fhéadfadh teacht chun cinn agus freagairtí cuí á bhforbairt.

Mar thoradh ar an éiginnteacht seo maidir le tacair sonraí náisiúnta a úsáid, ceapadh forbairt an Phlean seo bunaithe ar shonraí ar leibhéal an Chontae maidir le foinsí astaíochtaí agus riosca agus athléimneacht aeráide. Rinneadh an anailís mhionsonraithe áitiúil seo de réir Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil (2023) a d'fhoilsigh an RCAC, agus a cuireadh le chéile chun tacú leis na húdaráis áitiúla Pleananna um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a fhorbairt mar fhreagra ar Alt 16 den Acht um Aeráid (Leasú) 2021.

3.2 Measúnú Riosca ar Athrú Aeráide

Foilsíodh Straitéis Oiriúnaithe d'Athrú Aeráide Chomhairle Contae Chill Dara 2019 – 2024 in 2019 agus aimsíodh na príomhrioscaí agus leochaileachtaí don Chontae agus sainaithnítear inti na gníomhaíochtaí ábhartha le haghaidh oiriúnú. Baineadh úsáid as an gcáipéis seo chun bonn eolais a chur faoin bPlean seo.
Chun achoimre a dhéanamh ar risíocht reatha an údaráis áitiúil d'eachtraí adhaimsire, rinneadh Measúnú Riosca um Athrú Aeráide don Chontae. Rinneadh an measúnú faoi threoir ó Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil Treoirlínte ó Iarscríbhinn Theicniúil B: Measúnú Riosca ar Athrú Aeráide. Is próiseas dhá chéim í an mhodheolaíocht mheasúnaithe mar atá leagtha amach thíos i **bhFigiúr 3-1**:

1. Is éard atá i gceist leis an gcéad chéim ná measúnú a dhéanamh ar aeráid maidir le rioscaí agus tionchair **reatha**. Trí dhéine agus minicíocht na n-imeachtaí aeráide roimhe seo a chuaigh i bhfeidhm ar an gContae a fhiosrú, d'fhéadfaí tuiscint a fháil ar an raon guaiseacha aeráide atá ann faoi láthair. Nochtann an chéad chéim seo leochaileachtaí fheidhmeanna an Chontae agus na n-údarás áitiúil do na guaiseacha aitheanta; agus
2. Déantar an dara céim trí mheasúnú a dhéanamh ar an aeráid **amach anseo** maidir le rioscaí agus le tionchair. Is éard atá i gceist leis seo ná imscrúdú a dhéanamh ar na réamh-mheastacháin maidir le hathrú aeráide do Chill Dara. Tá na réamh-mheastacháin bunaithe ar bhonn láidir fianaise agus ar thuarascálacha foilsithe ar aeráid réamh-mheasta amach anseo. Baintear úsáid as na torthaí chun meastachán a dhéanamh ar an tionchar a bheidh ag an athrú réamh-mheasta ar fheidhmeanna an Chontae agus na n-údarás áitiúil.

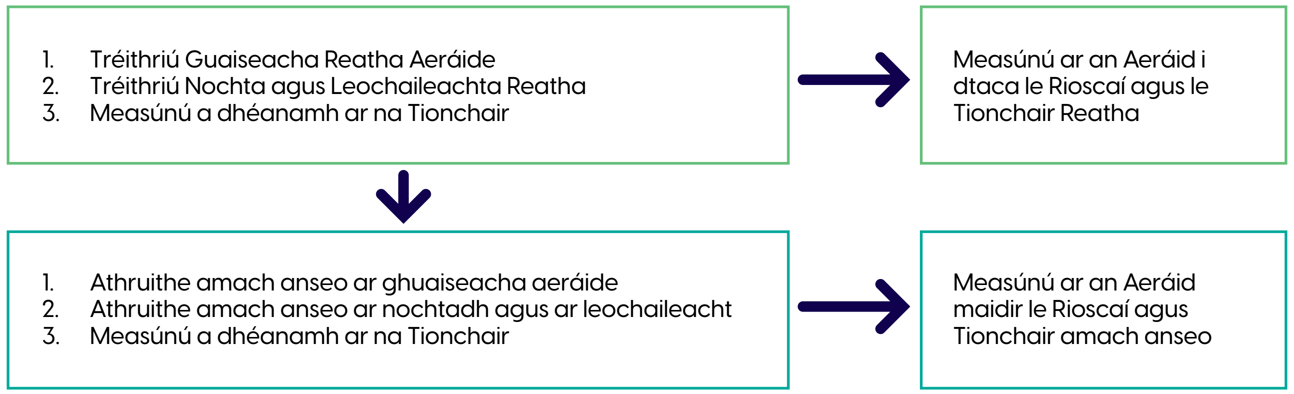

Figiúr 3-1: Modheolaíocht Measúnaithe Riosca um Athrú Aeráide

Cuireadh leis an measúnú seo trí chomhairliúcháin agus ceardlanna le baill de ranna éagsúla na n-údarás áitiúil chun measúnuithe a bhailíochtú ar an láthair agus chun fíorthaithí sa saol mar atá a thaispeáint. Cuireadh moltaí na n-údarás áitiúil le torthaí an mheasúnaithe riosca ar athrú aeráide ar bhealach cuí sular tugadh chun críche iad.

Lena chois seo, tharraing an measúnú ar rioscaí athraithe aeráide léargais ón mbonn eolaíochta in Achoimre TM6 PIAA do Lucht Ceaptha Beartas, Bunachar Sonraí Mórimeachtaí Aimsire Met Éireann agus ó Thairseach um Oiriúnú do Ghníomhú ar son na hAeráide! de chuid ORGA.

3.2.1 Measúnú maidir le Riosca Reatha don Aeráid

Aithníodh na guaiseacha aeráide a d'fhéadfadh tionchar diúltach a imirt ar Chill Dara trí úsáid a bhaint as faisnéis stairiúil ó Bhunachar Sonraí Mórimeachtaí Aimsire Met Éireann, Straitéis Oiriúnaithe d'Athrú Aeráide Chomhairle Contae Chill Dara 2019 – 2024 agus ceardlanna le baill de ranna éagsúla na n-údarás áitiúil. A number of the key hazards are presented in **Tábla 3-1** along with an assessment of the frequency of each event as observed for the County.

Chun bonn eolais a chur faoin measúnú riosca, rinneadh meastóireacht ar ghuaiseacha aeráide stairiúla laistigh den Chontae. Léirítear torthaí na n-imeachtaí guaise aeráide ar fad a taifeadadh sa Chontae le 30 bliain anuas i **bhFigiúr 3-2**.

Guaiseacha Aeráide	Sainmhíniú agus Minicíocht	Tionchair ar Chill Dara
Frasaíocht Fhoircneach	Is éard atá i gceist le teagmhais frasaíochta fhoircneacha ná tréimhsí fliuchrais a sháraíonn meánfhliuchras na tréimhse áirithe thar thréimhse fhada ama. **Minic** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 1 go 2 bhliain).	Tharla tuilte in 2022 mar gheall ar fhrasaíocht fhoircneach i gCill Dara, rud a chur brú ar acmhainní an cheantair, ar an rannóg éigeandála, ar an gcosaint shibhialta agus ar an arm.
Triomach	Is tréimhse d'aimsir thar a bheith tirim thar thréimhse fhada a chruthaíonn éagothroime mhór uisce é triomach clíomeolaíochta. **Coitianta** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 2 go 10 mbliana).	Taifeadadh ceithre thriomach i gCill Dara, samhradh 2006, geimhreadh 2017 agus samhraí 2018 agus 2020.
Sceitheadh Abhann	Tarlaíonn sceitheadh abhann nuair a sháraítear acmhainn cainéil abhann, rud a fhágann go gcuireann aibhneacha thar bruach. **Minic** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 1 go 2 bhliain).	Rinne sceitheadh ó aibhneacha damáiste do mhaoin, do bhonneagar iompair agus d'fheithiclí. Bhí tuilte móra i gCill Dara in 2002, 2008, 2009 agus in 2015.
Báistiúil (Mar thoradh ar fhearthainn) Tuilte	Bíonn tuilte báistiúla ann nuair a sháraíonn méid na báistí acmhainn na gcóras draenála uisce stoirme uirbeach nó acmhainn na talún chun é a ionsú. **Minic** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 1 go 2 bhliain).	In 2002 agus 2008 bhí brú mór ar na seirbhísí éigeandála agus ar an gcosaint shibhialta tarrtháil a dhéanamh ar dhaoine den phobal, uisce a phumpáil amach as tithe daoine agus tarrtháil a dhéanamh ar thiománaithe sáinnithe i dtuaisceart an Chontae.
Stoirmeacha Troma Gaoithe	Is teagmhais láidre gaoithe iad stoirmeacha troma gaoithe a d'fhéadfadh nó nach bhféadfadh frasaíocht a bheith ag gabháil leo. **Minic** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 1 go 2 bhliain).	D'fhág Stoirm Ophelia in 2017 go leor tithe agus gnólachtaí i mBaile Eoin, ar an gCill, i dTeach Srafáin, ar an gCurrach agus i mBaile an Mhuilinn gan chumhacht.
Os cionn mheánteocht an dromchla	Tréimhsí fada teochta atá níos airde ná an meán. **Coitianta** (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 2 go 10 mbliana).	Léiríonn breathnuithe méadú de 0.9°C ar theocht dromchla na hÉireann le 120 bliain anuas. Ceantair uirbeacha a bhíonn buailte aige seo go háirithe.

Tábla 3-1: Guaiseacha Aeráide a bhaineann le Cill Dara

Figiúr 3-2: Taifead 30 bliain ar Ghuaiseacha Aeráide i gCill Dara

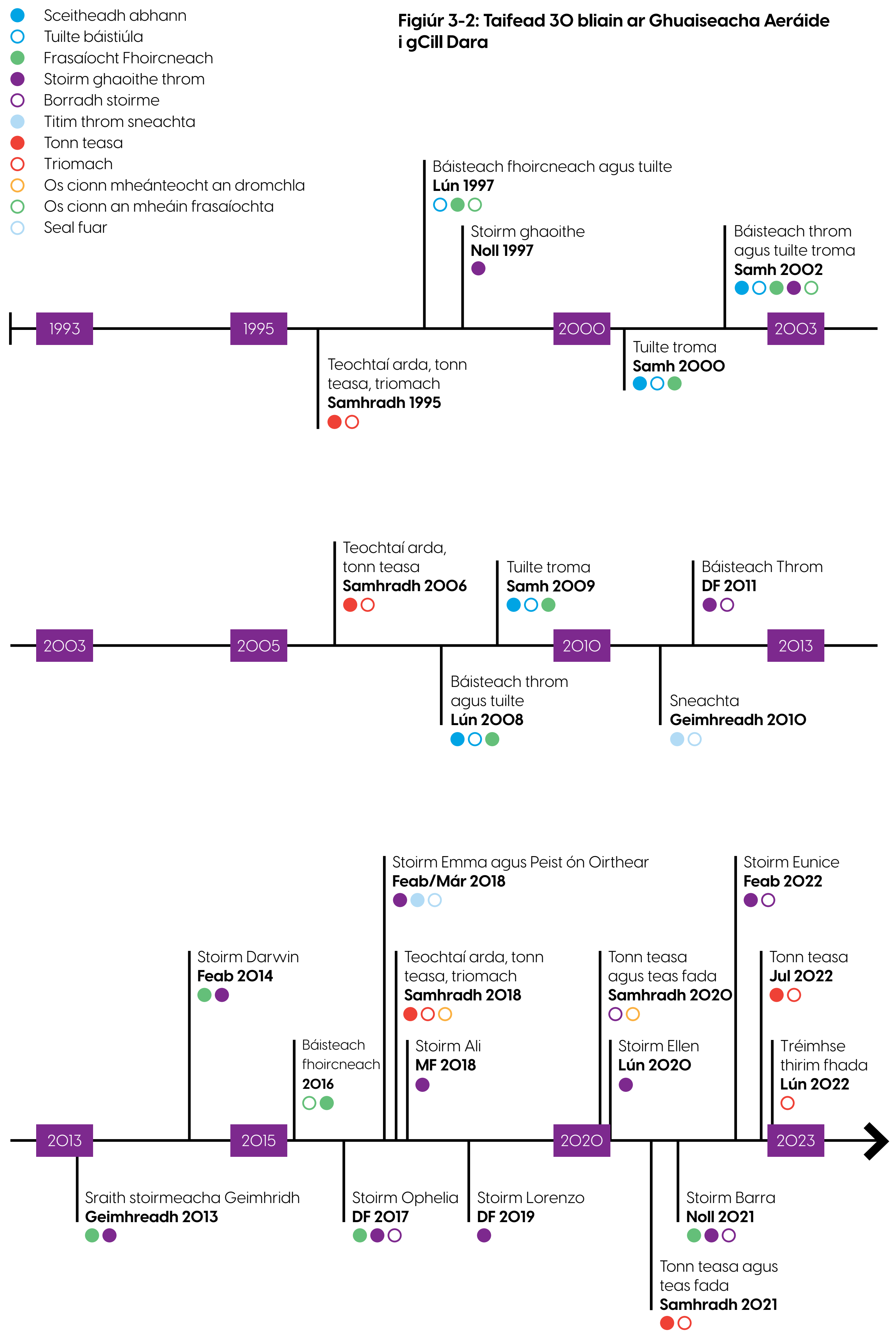

Tabhair faoi deara gur cuireadh san áireamh sa mheasúnú gach guais a bhaineann leis an gContae, lena n-áirítear liosta níos faide ná an ceann a chuirtear i láthair i **dTábla 3-1**. As na guaiseacha aeráide sin nach bhfuil liostaithe i **dTábla 3-1**, déantar na minicíochtaí seo a leanas a mheas:

- Meastar tonnta teasa a bheith coitianta (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 2 go 10 mbliana). Leis an sampla is déanaí i gCill Dara i Samhradh 2022 a lean imeacht den chineál céanna in 2021;
- Meastar sealanna fuara a bheith coitianta freisin le tréimhsí fada fuara, níl ann ach i Nollaig 2022 féin ó taifeadadh an ceann deireanach; agus
- Meastar go dtarlaíonn titim throm sneachta ó am go chéile (tarlaíonn sé uair amháin i dtréimhse 10 go 100 bliain) ach d'fhéadfadh sí cur isteach go mór ar nós na n-eachtraí móra in 2010 agus 2018.

Rinneadh measúnú ar risíocht oibríochtaí uile na Comhairle (tithíocht, bóithre, páirceanna, seirbhísí uisce, oidhreacht, pleanáil, etc.) do gach ceann de na guaiseacha seo chun an leochaileacht reatha i leith tionchair aeráide a aithint. Sa chás gur aithin gach guais aonair leibhéal cur isteach ar sheachadadh aon seirbhíse ag an údarás áitiúil, rangaíodh an leibhéal tionchair ar an tseirbhís seo ina dhiaidh sin. Mar thoradh ar an rangú sin, bhí maitrís riosca ann maidir le tionchair aeráide ar oibríochtaí reatha na Comhairle.

Léirítear i **bhFigiúr 3-3** an mhaitrís seo de thorthaí an mheasúnaithe riosca reatha aeráide agus léirítear ann gurb iad na guaiseacha reatha aeráide is mó a mbíonn tionchar acu agus a tharlaíonn go minic ná sceitheadh abhann (abhainn) agus tuilte báistiúla ina dhiaidh sin (fliuchras iomarcach a sháraíonn acmhainn an chórais draenála). Déantar triomach, tonnta teasa, agus titim sneachta a rátáil mar tharluithe coitianta le hiarmhairtí measartha. Úsáidtear an mhaitrís seo chun bonn eolais a chur faoin measúnú ar riosca aeráide agus athléimneacht amach anseo.

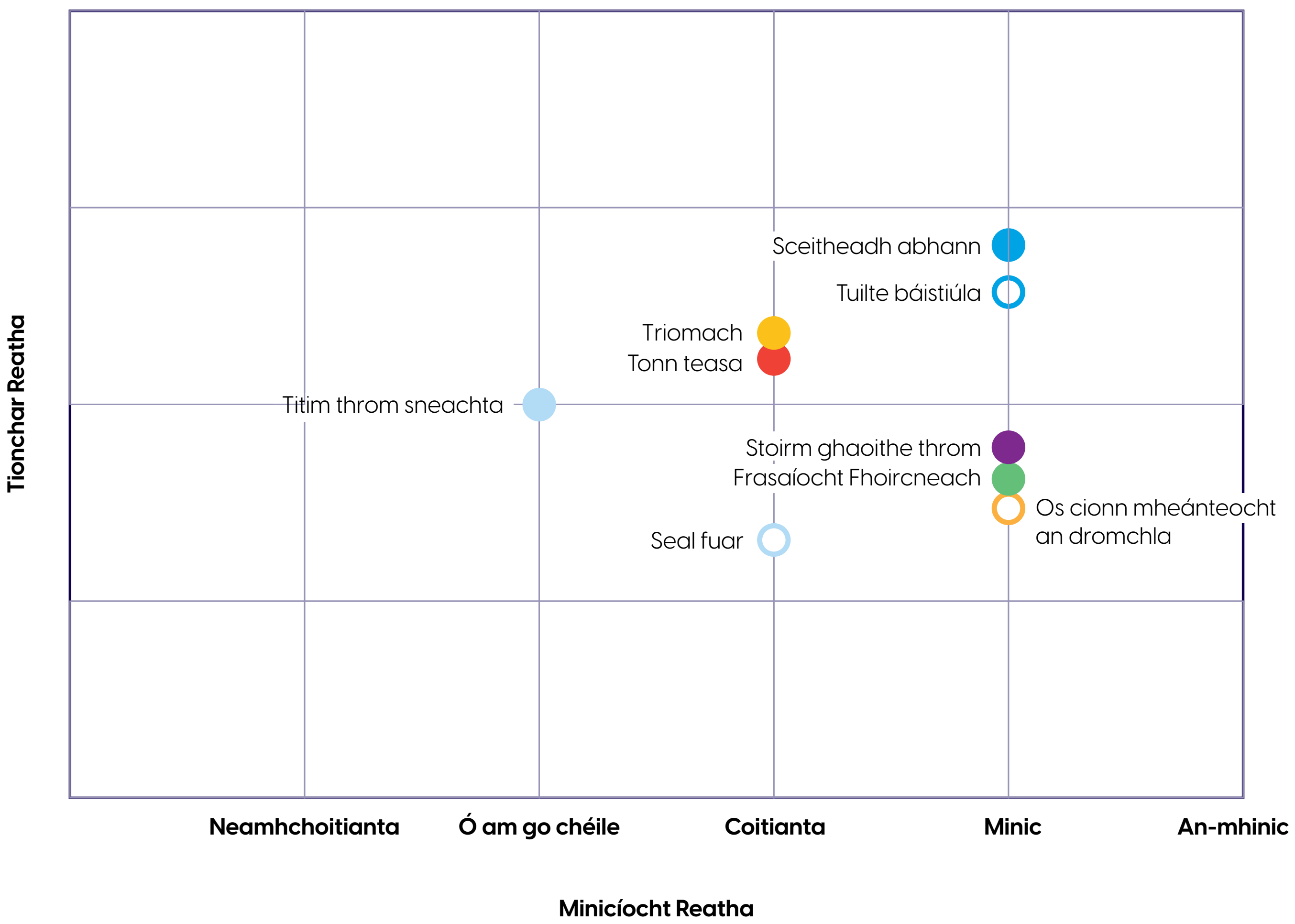

Figiúr 3-3: Maitrís Tionchair Aeráide Reatha

3.2.2 Rioscaí agus Tionchair amach anseo maidir leis an Aeráid

Tá sé ríthábhachtach tuiscint a fháil ar an gcaoi a bhfuil athrú ag teacht ar ghuaiseacha reatha mar thoradh ar athrú aeráide chun straitéis oiriúnaithe a fhorbairt. Is é an t-athrú aeráide is cúis le héabhlóid na nguaiseacha, rud a fhágann go bhfuil cuid acu ag éirí níos measa agus cinn nua ag teacht chun cinn. Chun na leibhéil tionchair a bheidh ann amach anseo a fháil amach, úsáideadh réamh-mheastacháin a bhí ar fáil bunaithe ar an bhfaisnéis ón Uirlis Sonraí Aeráide ó Climate Ireland. Soláthraíonn an uirlis seo tacar sonraí mionsonraithe de shonraí aeráide réamh-mheasta ag leibhéal náisiúnta agus contae don tréimhse 2041 go 2060. Cuirtear réamh-mheastacháin (athrú i gcoibhneas le 1981-2000) i láthair don chás is dóichí a úsáidtear san anailís seo don Chontae.

Tugtar achoimre ar thorthaí na sonraí a tiomsaíodh do Chontae Chill Dara i **dTábla 3-2**. I mbeagán focal, tuarann na torthaí meánteocht mhéadaitheach as a dtiocfaidh minicíocht mhéadaithe tonn teasa agus minicíocht laghdaithe laethanta seaca, sneachta agus oighir as a dtiocfaidh méadú foriomlán ar fhad an tséasúir fáis. Táthar ag tuar go dtiocfaidh laghdú ar an meánfhrasaíocht ach méadú ar líon na laethanta 'fliucha' agus 'an-fhliuch', rud a léiríonn go dtarlóidh fliuchras níos troime agus go bhféadfadh tuilte a bheith ann. Meastar go dtiocfaidh laghdú beag ar mheánluas agus ar fhuinneamh na gaoithe agus cé nach bhfuil aon réamh-mheastacháin áitiúla ar imeachtaí stoirme i gCill Dara, léiríonn, Taighde an GCC go meastar go dtiocfaidh laghdú thart ar 10% ar líon iomlán cioclón an Atlantaigh Thuaidh go náisiúnta.

Claochlú san Aeráid		Aeráid tuartha i gCill Dara 2041 go 2060			
		An Geimhreadh	An tEarrach	An Samhradh	An Fómhar
Meánteocht Bhliantúil (°C)	↑	+1.01	+0.94	+1.13	+1.35
Tonn teasa (Uimh. na n-imeachtaí)	↑	+6.50			
Laethanta Seaca (%)	↓	-70.98			
Laethanta Oighir (%)	↓	-84.88			
Frasaíocht (%)	↓	-0.47	-0.41	-3.11	-3.51
Laethanta Fliucha (>20mm) (%)	↑	+12.34			
Laethanta An-Fhliuch (>30mm) (%)	↑	+26.86			
Titim sneachta (%)	↓	-62.72			
Tréimhsí Tirime (%)	↑	+16.08			
Luas na Gaoithe (%)	↓	-1.90	-1.27	-1.76	-2.44
Fuinneamh Gaoithe (%)	↓	-3.99	-3.59	-5.29	-4.51
Fad an tSéasúir Fáis (%)	↑	+11.79%			

Tábla 3-2: Sonraí Aeráide Tuartha i gCill Dara

Bunaithe ar na réamh-mheastacháin sin atá bunaithe san eolaíocht, rinneadh athbhreithniú ar mhinicíochtaí guaiseacha aeráide amach anseo chun bonn eolais a chur faoi fhorbairt na maitríse tionchair aeráide amach anseo. Taispeántar an mhaitrís seo i **bhFigiúr 3-4** ina leagtar béim ar mhinicíocht mhéadaithe le haghaidh frasaíochta foircní agus na tuilte abhann agus báistiúla a bhaineann leo chomh maith le minicíocht mhéadaithe triomach, tonn teasa agus teochta dromchla atá os cionn na meánteochta i gCill Dara. Níl aon athrú fadtéarmach tuartha ar mheánluas na gaoithe, ar líon na séideán gála ná ar an bhfachtóir gaoithe foircní. Meastar go dtiocfaidh laghdú ar mhinicíocht tréimhsí fuara agus titim throm sneachta leis an meánteocht mhéadaithe.

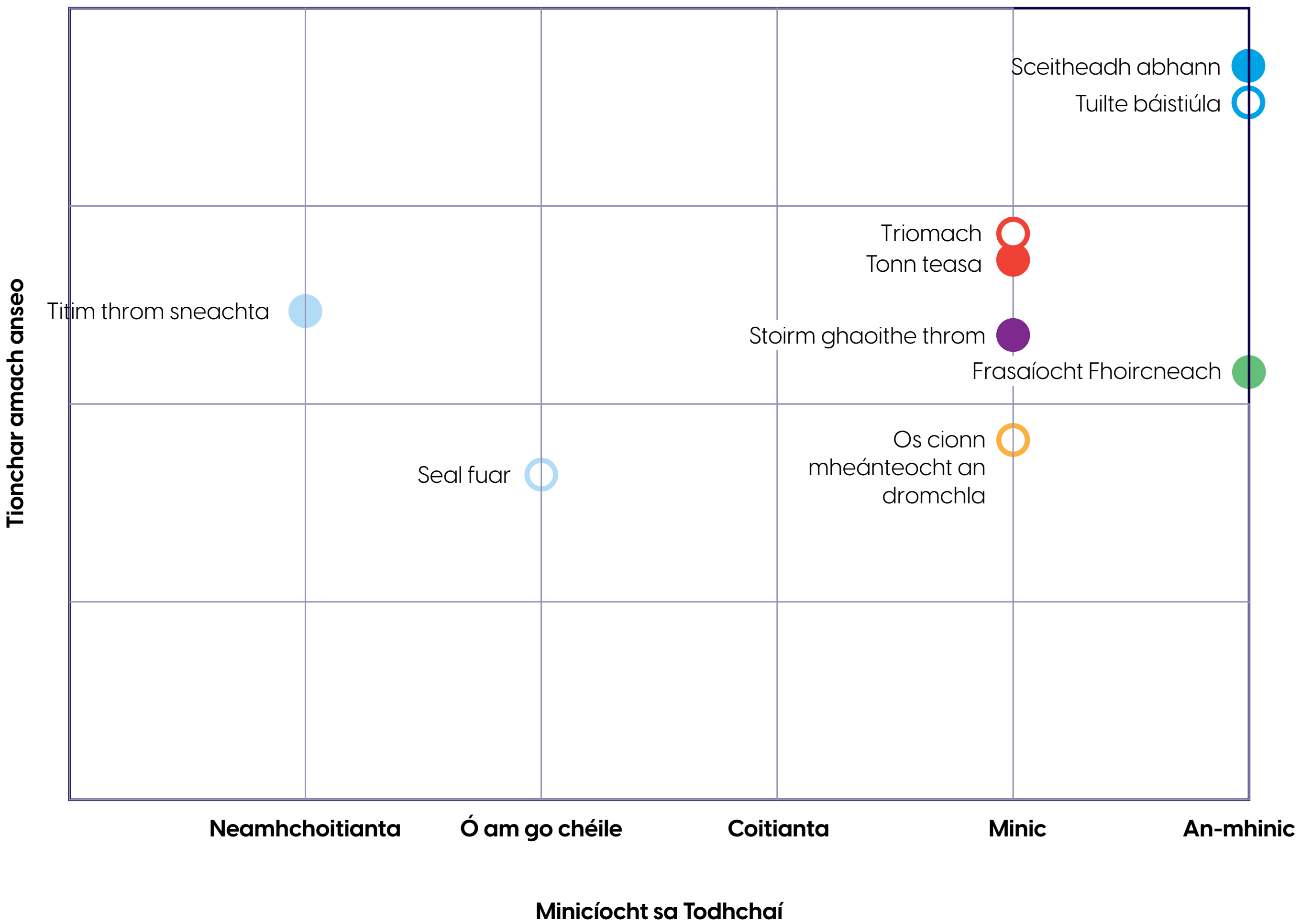

Figiúr 3-4: Maitrís Tionchair Aeráide Amach Anseo

Go hachomair, léirítear **i bhFigiúr 3-4** torthaí an mheasúnaithe aeráide amach anseo mar gheall ar ghéarú ar ghuaiseacha aeráide agus ar na tionchair a bhaineann leo agus táthar ag tuar go rachaidh iarmhairtí frasaíochta foircní agus guaiseacha ardteochta i ndéine. Áirítear gurb é sceitheadh abhann an ghuais is mó tionchar agus ina dhiaidh sin tuilte báistiúla (fliuchras/frasaíocht). Meastar go mbeidh tionchair shuntasacha ag triomach agus tonn teasa freisin agus áirítear gur go minic a tharlóidh sé agus is méadú é sin ar an mbonnlíne. Leagann na torthaí seo béim ar an ngá atá ann go nglacfadh an Chomhairle cur chuige réamhghníomhach sa Phlean seo maidir le hoiriúnú agus ullmhú don mhéadú féideartha ar ghuaiseacha aeráide agus chun na tionchair a bheidh ann amach anseo a laghdú.

3.3 Achoimre ar Bhonnlíne an Fhardail Astaíochtaí

Cuirtear sonraí na bonnlíne náisiúnta reatha i láthair i **gCuid 2.3.3**. Forbraíodh Bonnlíne an Fhardail Astaíochta do Chontae Chill Dara trí úsáid a bhaint as modheolaíocht Leibhéal 3 atá leagtha amach in Iarscríbhinn Theicniúil C – Measúnú ar Mhaolú Aeráide: Bonnlíne an Fhardail Fuinnimh de Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2023. Ceanglaítear leis na Treoirlínte go bhforbróidh gach údarás áitiúil fardal astaíochtaí do bhonnlíne bhliana 2018 mar chaighdeán i gcomhréir leis an mbonnlíne bhliana don chuspóir náisiúnta maidir le hastaíochtaí a laghdú. Tugtar achoimre ar na sonraí ionchuir agus ar an bhfoinse do gach ceann de na hearnálacha atá san áireamh san fhardal i **dTábla 3-3** agus tá tuilleadh sonraí le fáil in **Aguisín F**.

Earnáil	Sonraí
Réadmhaoin Chónaithe	Ríomhadh de réir mhodheolaíocht Codema – stoc iomlán tithíochta príobháidí (cineálacha tithíochta) Bunachar sonraí Geodirectory iHouse Chill Dara (2018). Meánúsáid fuinnimh arna ríomh ó uirlis RFF (Rátáil Fuinnimh Foirgnimh) ÚFIÉ (Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann) do Chontae Chill Dara. Baineadh úsáid as Fachtóirí Astaíochta ÚFIÉ 2015/2022 chun úsáid fuinnimh a thiontú go lorg carbóin.
Tráchtáil	Sonraí Tráchtála a fuarthas ach úsáid a bhaint as an uirlis CF (Comhéadan Feidhmchláir) ó OL (Oifig Luachála) CCCD (Comhairle Contae Chill Dara). Tagarmharcanna le haghaidh maoine tráchtála ón ICISF (Institiúid Cairte na nInnealtóirí Seirbhísí Foirgníochta), (Treoir F – Éifeachtúlacht Fuinnimh i bhFoirgnimh 2012) in úsáid. Glactar leis gur 'gnáthchleachtas' gach tagarmharc fuinnimh mura luaitear a mhalairt. Miondealú náisiúnta ar mheascán breosla d'úsáid fuinnimh tráchtála agus thionsclaíoch a íoslódáladh ó ÚFIÉ an 25/11/2022 - https://www.seai.ie/data-and-insights/seai-statistics/key-statistics/energy-data/. Cuireadh meánachar urláir ar fáil do thithe tábhairne ar an mbaile mar go raibh an t-eolas sin cosanta ag an OL mar gheall ar imní rúndachta.
Tithíocht Shóisialta	Líon iomlán na n-aonad tithíochta sóisialta a fuarthas ó bhunachar sonraí iHouse na Comhairle (2018). Tá aonaid chónaithe a bhfuil 'Folamh' marcáilte orthu eisiata ón ríomh, mar glactar leis nach n-úsáidtear aon fhuinneamh iontu. Úsáideann meánúsáid fuinnimh in aghaidh an chineáil teaghaise na sonraí céanna a ríomhtar do chatagóir na Réadmhaoine Cónaithe (.i. ó uirlis ÚFIÉ RFF).
Iompar	Gach nasc iompair laistigh den chontae a fuarthas ón Údarás Náisiúnta Iompair (ÚNI), sonraí a bhaineann go sonrach le Cill Dara. fachtóirí coibhéiseacha CO_2 a tógadh ó Thábla 48 de mhodheolaíocht Codema.
Bardasach	Sonraí Monatóireachta agus Tuairiscithe (MagusT) ÚFIÉ Chontae Chill Dara – 2018. Iarratas saorála faisnéise a seoladh chuig ÚFIÉ le haghaidh ionchuir bhreise ó shaoráidí nach gclúdaítear i sonraí MagusT Chill Dara.
Talmhaíocht	Iompórtáladh sonraí na nAonad Beostoic (AB) ó bhunachar sonraí Mhóráireamh Talmhaíochta 2020 an POS (An Phríomh-Oifig Staidrimh). Iarradh sonraí barr i heicteáir trí bhunachar sonraí an Chórais Aitheanta Dáileachtaí Talún (CADT) agus rinne an RTBM iad a chur ar fáil. Ríomhadh astaíochtaí GCT ó bheostoc (bainistíocht aoiligh agus coipeadh eintreach) trí úsáid a bhaint as fachtóirí astaíochtaí ón PIAA agus ón Tuarascáil Fardail Náisiúnta (GCC, 2020). Úsáid fuinnimh CO_2 agus astaíochtaí meatáin le chéile le haghaidh figiúr bonnlíne talmhaíochta foriomlán deiridh.
Fuíolluisce	Ós rud é nach bhfuil aon ionad cóireála fuíolluisce ag feidhmiú i Maigh Nuad faoi láthair, úsáideadh sonraí ó ICF (Ionad Cóireála Fuíolluisce) Léim an Bhradáin le fachtóir le haghaidh daonra curtha ann.
Dramhaíl	Tuarascáil Achoimre ar Staitisticí Dramhaíola Náisiúnta (2018) a úsáidtear le haghaidh tonnáiste sruthanna dramhaíola Chill Dara. Cuirtear sa mheá roghanna éagsúla cóireála dramhaíola (athchúrsáil, múiríniú, dóchán, agus líonadh talún) agus cuireann sé fachtóirí coinbhéartachta RCBGT (An Roinn Comhshaoil, Bia agus Gnóthaí Tuaithe) i bhfeidhm.

Tábla 3-3: Sonraí Ionchuir don Bhonnlíne Fhardal Astaíochtaí

Níor úsáideadh MapÉire don FAB toisc nár sholáthair na foinsí faisnéise an leibhéal mionsonraí a theastaíonn chun bonn eolais a chur faoin measúnú Leibhéal 3 seo ná faoin mbonnlíne don CD i **gCaibidil 5** ach mar threoir tá anailís bhonnlíne MapÉire san áireamh in **Aguisín E**.

Cuirtear torthaí bonnlíne fhardal astaíochtaí 2018 don Chontae i láthair i **dTábla 3-4** agus go grafach i **bhFigiúr 3-5**. Ríomhtar gurb ionann iomlán na n-astaíochtaí don Chontae in 2018 agus **1,678,583 tonna CO_2**e. Ba iad na hearnálacha a ghin na hastaíochtaí is airde ná iompar, réadmhaoin chónaithe agus tráchtála, arb ionann iad agus **38.2%**, **23.3%** agus **19.2%** seach.

Nuair a chuirtear tithíocht shóisialta, aschuir bhardasacha na Comhairle, agus fuíolluisce le chéile, is ionann na hastaíochtaí iomlána faoi rialú díreach na Comhairle agus **2.6%**. Léiríonn sé seo an gá atá le gníomhaíocht chomhoibritheach ó gach páirtí leasmhar sa Chontae chun aghaidh a thabhairt ar an **97.4%** eile d'astaíochtaí ó fhoinsí poiblí agus príobháideacha.

Earnáil	Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chontae Chill Dara 2018 (tCO_{2e})	Sciar na Bonnlíne (%)
Iompar	640,922	38.2%
Réadmhaoin Chónaithe	391,323	23.3%
Tráchtáil	322,199	19.2%
Talmhaíocht	232,230	13.8%
Bardasach	55,240	3.3%
Tithíocht Shóisialta	18,482	1.1%
Fuíolluisce	13,661	0.8%
Dramhaíl	4,525	0.3%
Iomlán	**1,678,583**	**100%**

Tábla 3-4: Próifíl Astaíochtaí Earnála 2018 do Chontae Chill Dara

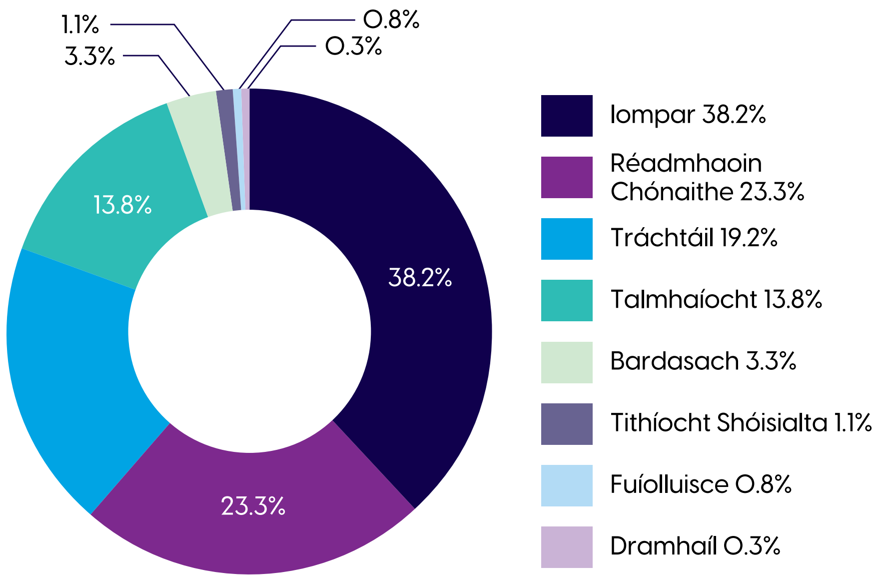

Figiúr 3-5: Próifíl Astaíochtaí 2018 do Chontae Chill Dara

3.3.1 Iompar

Bhí an earnáil iompair freagrach as **640,922 tCO_{2e}** nó **38.2%** de na hastaíochtaí foriomlána agus is í an fhoinse astaíochtaí is mó sa Chontae. Díorthaíodh an fhaisnéis a úsáidtear chun an bhonnlíne seo a bhunú ó shonraí úsáide tráchta ar bhóithre, agus fágadh úsáid iarnróid ar lár.

Tá sé suntasach go bhfuil astaíochtaí ón dá mhótarbhealach (M7 agus M9) an-ard sa bhonnlíne i ngeall ar thrácht comaitéireachta go mórcheantar Bhaile Átha Cliath agus uaidh. Imríonn a chóngaraí don M50 agus atá an Contae tionchar mór ar mhéid na n-astaíochtaí iompair freisin, toisc go n-úsáideann comaitéirí an bealach seo gach lá.

Déantar tagairt sa Beartas Náisiúnta um Shoghluaisteacht Inbhuanaitheachta, a foilsíodh in 2022, don phrionsabal Seachain, Aistrigh, Feabhsaigh **(mar a léirítear i bhFigiúr 3-6)** mar chuid lárnach i mbaint amach earnáil iompair níos inbhuanaithe trí:

- **Seachain:** Minicíocht agus fad na dturas a laghdú;
- **Aistrigh:** Aistrigh i dtreo modhanna iompair atá níos neamhdhíobhálaí don chomhshaol, amhail siúl, rothaíocht nó iompar poiblí a úsáid; agus
- **Feabhsaigh:** Teicneolaíochtaí éifeachtúla breosla agus feithiclí a chur chun cinn.

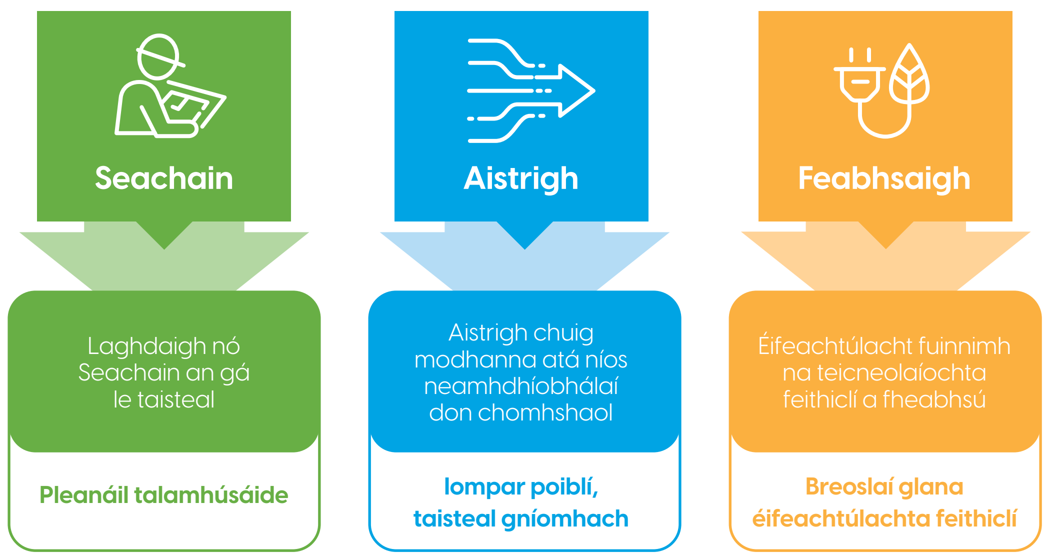

Figiúr 3-6: Prionsabal Seachain, Aistrighh, Feabhsaigh (Foinse: beartas soghluaisteachta inbhuanaithe náisiúnta)

Cuimsíonn an Plean seo an prionsabal sin agus ní mór dó a chur ar chumas saoránach éirí as turais gluaisteán príobháideach agus modhanna iompair níos inbhuanaithe a roghnú chun cabhrú leis na spriocanna náisiúnta maidir le hastaíochtaí iompair a bhaint amach.

3.3.2 Réadmhaoin chónaithe

Bhí an earnáil chónaithe freagrach as **391,323 tCO_2e** nó **23.3%** de na hastaíochtaí foriomlána. Seo mar gheall ar dhó breosla iontaise chun críocha téimh in áiteanna cónaithe den chuid is mó.

Ba í ola an breosla ba choitianta a úsáideadh i dtéamh lárnach agus d'úsáid **43%** de theaghlaigh ola mar phríomhfhoinse breosla. Ina dhiaidh sin tá gás nádúrtha (a bhfuil déine carbóin níos ísle aige) agus d'ídigh **38%** de theaghlaigh é mar phríomhfhoinse breosla le haghaidh téimh. Feidhmíonn an tomhaltas mór ola seo mar léiriú ar na cineálacha agus aoiseanna teaghaisí atá i láthair i gCill Dara mar gur tithíocht scoite/leathscoite a tógadh roimh 2010 cuid mhór díobh.

Ar an nóta sin, tagann an céatadán is mó de theaghlaigh i gCill Dara laistigh den raon Rátáil Fuinnimh Foirgnimh (RFF) Aicme C1-C3 mar a léirítear i**bhFigiúr 3-7**. Is ó thithe úra a tugadh isteach sa mhargadh le déanaí is mó a thagann an t-insreabhadh mór tithíochta rátáil A le déanaí. Laghdóidh forfheidhmiú na gcaighdeán tógála le haghaidh tithe nua agus cur chun cinn uasghráduithe tithíochta go caighdeán RFF B2 nó os a chionn an t-éileamh ar théamh agus beidh sé riachtanach le haghaidh dul chun cinn na straitéise atá leagtha amach sa Phlean seo don earnáil chónaithe.

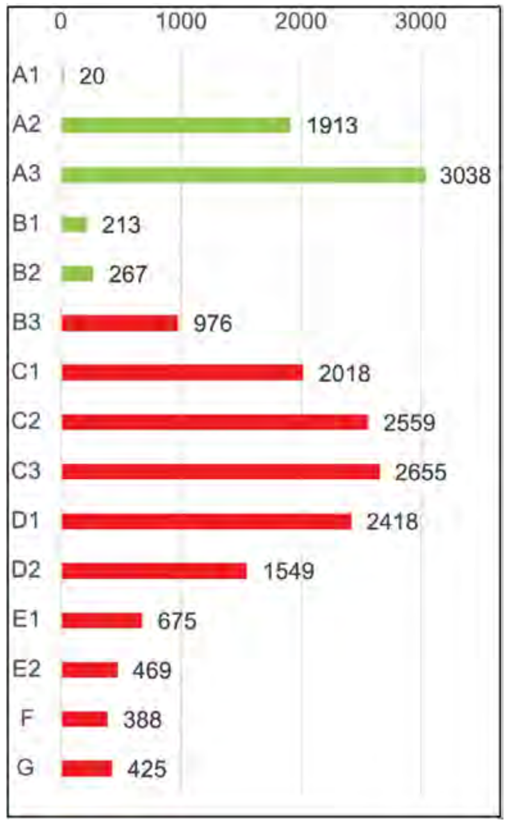

Figiúr 3-7: Teaghaisí rátaithe RFF i gContae Chill Dara

3.3.3 Tráchtáil

Bhí an earnáil tráchtála freagrach as **322,199 tCO_2e** nó **19.2%** d'astaíochtaí foriomlána agus tá dhá fho-earnáil san earnáil sin:

- Seirbhísí Tráchtála; agus
- Tionscal.

Léirigh na sonraí ón Oifig Luachála go bhfuil gníomhaíocht seirbhíse tráchtála freagrach as **95%** d'úsáid cumhachta (kWh) agus go bhfuil próisis thionsclaíocha freagrach as **5%** d'úsáid cumhachta.

Mar sin féin, toisc go bhfuil próisis thionsclaíocha i bhfad níos déine ó thaobh carbóin de mar gheall ar fhoinse breosla carbóin atá níos déine (m.sh. gual de ghnáth) tá an dáileadh in astaíochtaí (tCO_2e) níos cothroime. Ó thaobh astaíochtaí foriomlána de, is ionann seirbhísí tráchtála agus **70%** d'astaíochtaí agus is ionann an tionscal agus **30%** d'astaíochtaí foriomlána san earnáil mar a léirítear i**bhFigiúr 3-8**.

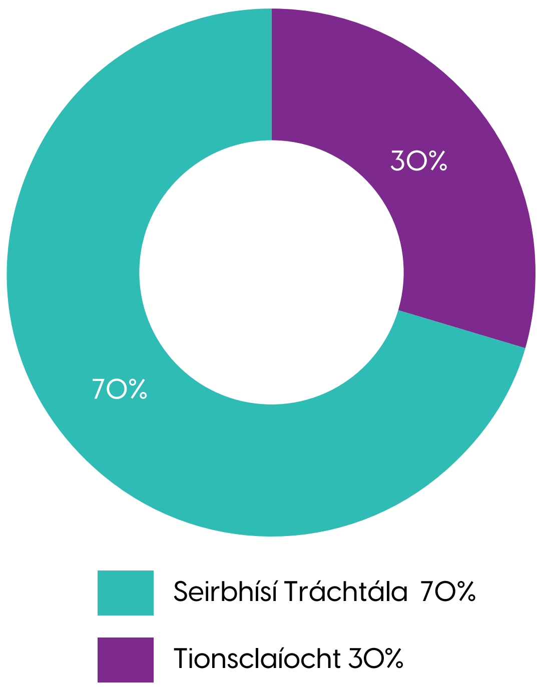

Figiúr 3-8: Astaíochtaí na hEarnála Bardasaí (tCO_2e)

3.3.4 Bardasach

Tá an chuid bhardasach freagrach as **55,245 tCO_{2e}** nó **3.3%** d'astaíochtaí foriomlána agus áirítear leis foirgnimh bhardasacha, flít na Comhairle agus soilsiú poiblí.

Thug an ÚFIÉ seo cuntas mionsonraithe ar na foirgnimh/áiseanna atá faoi rialú bardasach laistigh den Chontae. Léiríonn na sonraí seo gur **86%** an sciar d'fhoirgnimh/áiseanna rialaithe bardasacha laistigh den Chontae mar a léirítear i **bhFigiúr 3-9**.

Tá na foinsí seo den fhardal faoi rialú díreach na Comhairle agus féadfaidh an Chomhairle gníomh díreach a dhéanamh chun na foinsí sin a laghdú faoin bPlean seo. Cabhróidh gníomh den sórt sin le hastaíochtaí a laghdú laistigh den Chontae agus léireoidh sé ceannaireacht do shaoránaigh agus do ghnólachtaí maidir leis an méid is féidir a bhaint amach.

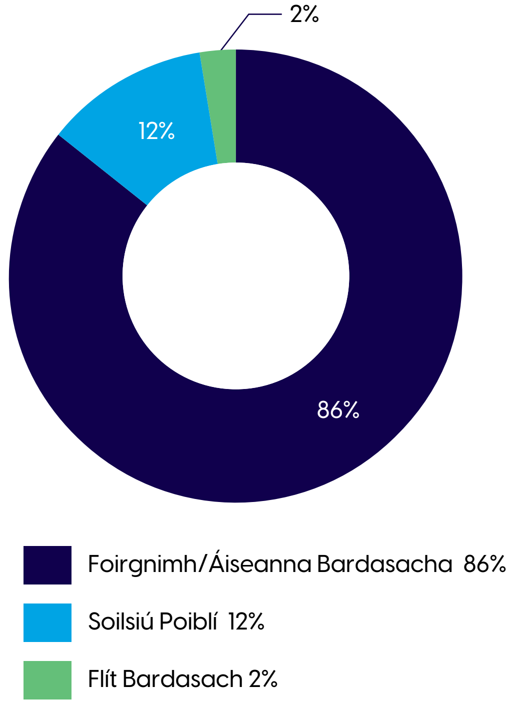

Figiúr 3-9: Astaíochtaí na hEarnála Bardasaí (tCO_2e)

3.3.5 Tithíocht Shóisialta

B'ionann tithíocht shóisialta agus **18,482 tCO_{2e}** nó **1.1%** de na hastaíochtaí foriomlána.

Tá an Chomhairle freagrach as a stoc tithíochta sóisialta a leithdháileadh, a chothabháil agus a athchóiriú, ach ní as úsáid fuinnimh laethúil tionóntaithe. Is féidir leis an gComhairle, áfach, céimeanna a ghlacadh chun astaíochtaí a laghdú trí uasghráduithe éifeachtúlachta fuinnimh agus iarfheistiú a dhéanamh ar an stoc tithíochta reatha agus trína chinntiú go gcomhlíonann gach maoin nua a cheannaítear nó a tógadh caighdeán RFF B2 ar a laghad.

Ríomhadh Tithíocht Shóisialta trí úsáid a bhaint as an modheolaíocht chéanna leis an earnáil chónaithe. Maidir leis na rátaí RFF atá ar fáil sa stoc tithíochta sóisialta thit **92%** faoi bhun na sprice rátála B2 mar a léirítear i **bhFigiúr 3-10**. Is léiriú é seo ar scála an dúshláin don earnáil seo faoin bPlean seo. Déanfar freisin iarracht dhírithe ann chun a chinntiú go bhfaighidh gach aonad tithíochta sóisialta rátáil RFF chun na bearta seo a rianú níos fearr.
Mar sin féin, thit os cionn leath **(55%)** de na tithe seo laistigh de raon **(C1-C3)** na RFFanna. Léiríonn sé seo gurbh fhéidir nach mbeadh iarfheistiú mórscála ag teastáil ó fhormhór na réadmhaoine chun go mbainfidís an caighdeán B2 riachtanach amach.

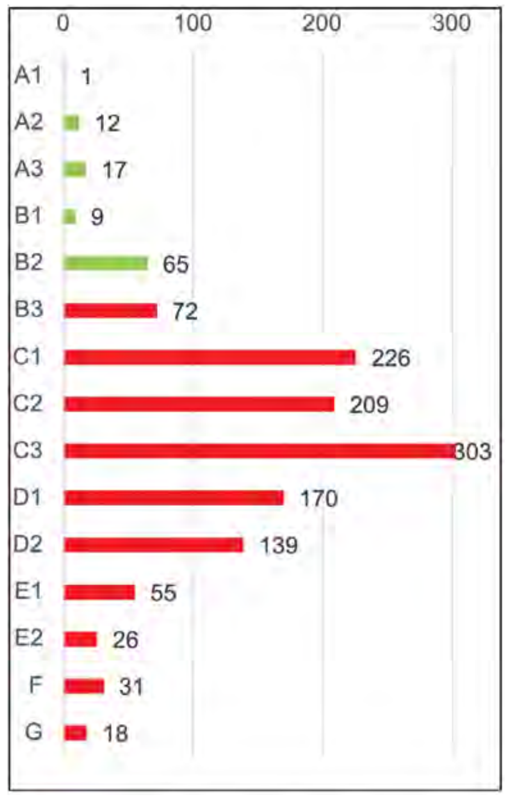

Figiúr 3-10: Stoc Tithíochta Sóisialta RFFanna (Uimh)

3.3.6 Fuíolluisce

B'ionann an chuid fuíolluisce agus **13,661 tCO_{2e}** nó **0.8%** de na hastaíochtaí foriomlána. Ríomhadh fuíolluisce trí rátáil in aghaidh an duine bunaithe ar phlean cóireála fuíolluisce Léim an Bhradáin (ICF). Tá giniúint fuíolluisce (agus an gá atá le cóireáil) á chruthú den chuid is mó ag an daonra agus, dá réir sin, níl laghdú ag an bhfoinse indéanta. Mar sin féin, má laghdaítear déine carbóin an fhuinnimh a úsáidtear chun fuíolluisce a chóireáil, cabhrófar le hastaíochtaí ón earnáil seo a laghdú.

Baineadh úsáid as ICF Léim an Bhradáin mar ionadaí chun astaíochtaí don Chontae a ríomh ar bhonn in aghaidh an duine. Táthar ag súil go mbeidh dícharbónú na heangaí náisiúnta ina fhachtóir mór i ndícharbónú na hearnála seo.

3.3.7 Dramhaíl

Bhí an chuid dramhaíola freagrach as **4,525 tCO_2e** nó **0.3%** de na hastaíochtaí foriomlána. Is é an príomhréimse sprice nach mór aghaidh a thabhairt air don earnáil seo ná an méid dramhaíola a sheoltar chuig láithreán líonta talún lena diúscairt. Cé nach bhfuil san fhigiúr seo ach 10% de thonnáiste iomlán dhramhaíl Chill Dara in 2018, b'ionann líonadh talún agus os cionn 70% de na hastaíochtaí foriomlána laistigh den earnáil mar a léirítear i **bhFigiúr 3-11** (i ndath dearg).

Chun astaíochtaí ón earnáil seo a laghdú, ní mór araidí dramhbhia orgánacha a chur ar fáil don Chontae ar fad chun dramhaíl in-bhithmhillte a atreorú le haghaidh múiríniú nó díleá anaeróbach agus tá gá le haistriú chuig geilleagar níos ciorclaí agus amach ón tsamhail líneach reatha.

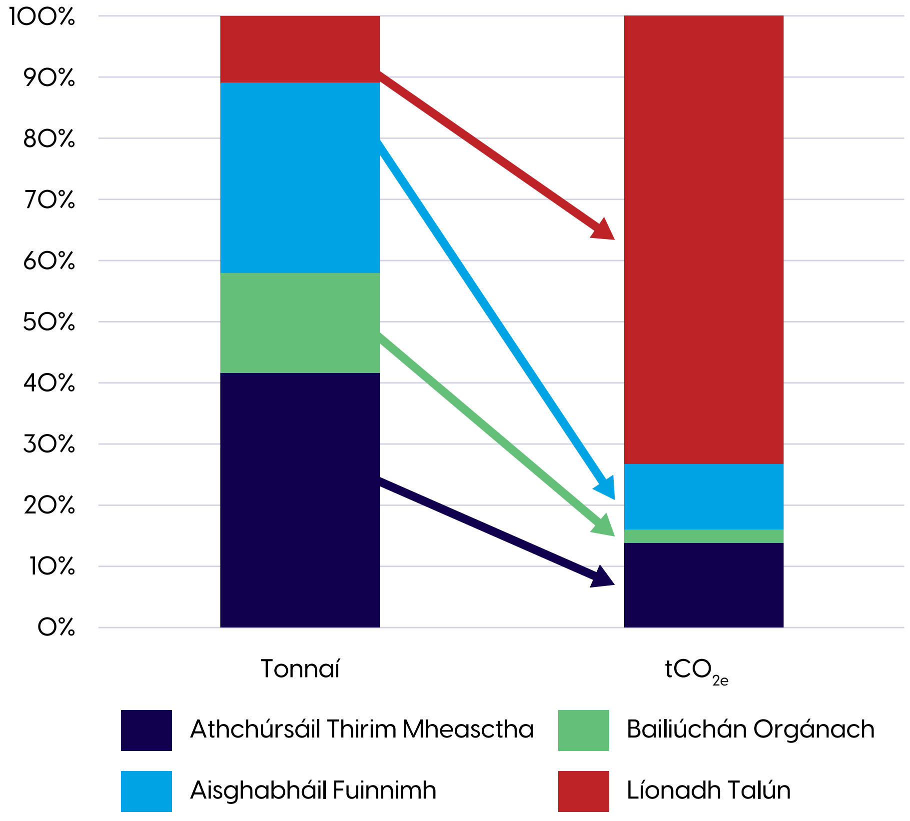

Figiúr 3-11: Astaíochtaí Earnáil Dramhaíola Chill Dara

3.3.8 Talmhaíocht

B'ionann talmhaíocht agus **232,230 tCO_{2e}** nó **13.8%** de na hastaíochtaí foriomlána laistigh den Chontae agus léirítear gach ceann de na príomhfhoinsí astaíochtaí meatáin i **bhFigiúr 3-12**.

Ríomhadh astaíochtaí don talmhaíocht trí úsáid a bhaint as sonraí barr agus tréada a bhaineann go sonrach leis an gContae. Fuarthas na sonraí seo ó Mhóráireamh Talmhaíochta na Príomh-Oifige Staidrimh agus ón gCóras Aitheanta Dáileachtaí Talún (CADT) ón Roinn Talmhaíochta. Ba iad an PIAA, RCBGT agus an Tuarascáil Fardail Náisiúnta na fachtóirí astaíochta a úsáideadh.

Bhain úsáid talún sa chontae den chuid is mó le beostoc mar gur úsáideadh 66% le haghaidh féarach buan agus féarach buan ísealtionchair. Ba é an céatadán ba mhó de bharra gráin cruithneacht gheimhridh agus eorna gheimhridh ag 10% agus 7.5% faoi seach.

Ríomhadh astaíochtaí beostoic trí na hastaíochtaí meatáin ó bhainistiú aoiligh agus coipeadh eintreach a chomhcheangal mar aon leis na hastaíochtaí oibriúcháin measta ó úsáid fuinnimh ar an láthair (m.sh. bleán/téamh).

Ríomhadh barra gráin, glasraí allamuigh agus astaíochtaí gairneoireachta trí úsáid a bhaint as fachtóirí astaíochtaí a bhaineann le saothrú in aghaidh an heicteáir talún atá in úsáid.

B'ionann astaíochtaí meatáin ó bheostoc agus 87% de na hastaíochtaí foriomlána agus ba éard ba chúis leis an 13% eile ná úsáid fuinnimh a bhí ag teastáil le haghaidh cothabháil beostoic agus feirmeoireacht arúil.

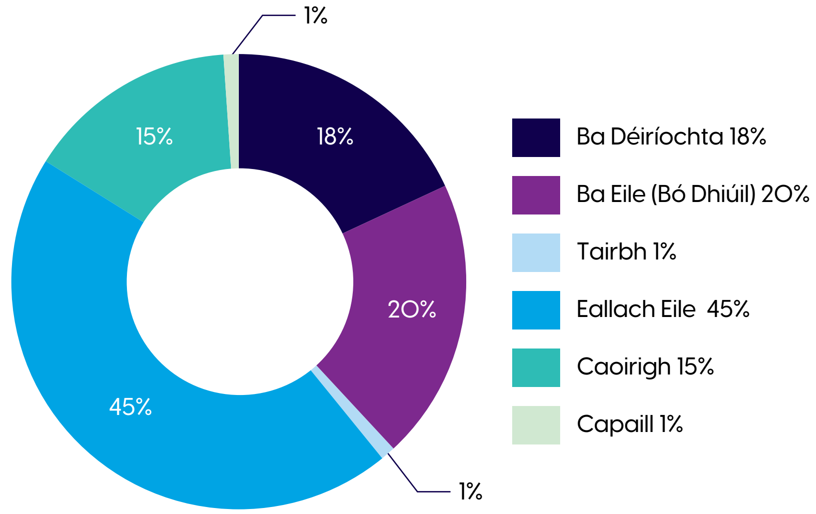

Figiúr 3-12: Astaíochtaí Talmhaíochta Chill Dara

3.3.9 Achoimre Bhonnlíne

Ríomhtar torthaí fhardal astaíochtaí bonnlíne 2018 don Chontae ag 1,678,583 tonna CO_2e. Ba iad na hearnálacha a ghin na hastaíochtaí ab airde in 2018 ná iompar (38.2%), earnáil chónaithe (23.3%) agus earnáil tráchtála (19.2%). Ní mór na gníomhaíochtaí sa Phlean seo a dhíriú chun tús áite a thabhairt do na hearnálacha seo chun a chinntiú go mbainfear amach na leibhéil dícharbónaithe is gá i gcomhréir le buiséid náisiúnta agus spriocanna astaíochtaí earnála agus uaillmhian an Phlean.

Nuair a dhéantar na foinsí atá faoi rialú díreach na Comhairle a chónascadh, is ionann na hastaíochtaí iomlána agus 2.6% d'fhardal 2018. Déanfaidh an Chomhairle na bearta is gá chun astaíochtaí ó na foinsí sin a laghdú chun tacú leis an gcuspóir aeráide náisiúnta agus chun ceannaireacht a léiriú laistigh den phobal maidir le gníomhú ar son na haeráide. Mar sin féin, leagann an fardal bonnlíne béim ar an ngá atá le gníomh comhoibríoch ó gach saoránach agus eagraíocht laistigh den Chontae chun aghaidh a thabhairt ar an 97.4% eile d'astaíochtaí lasmuigh de rialú díreach na Comhairle.

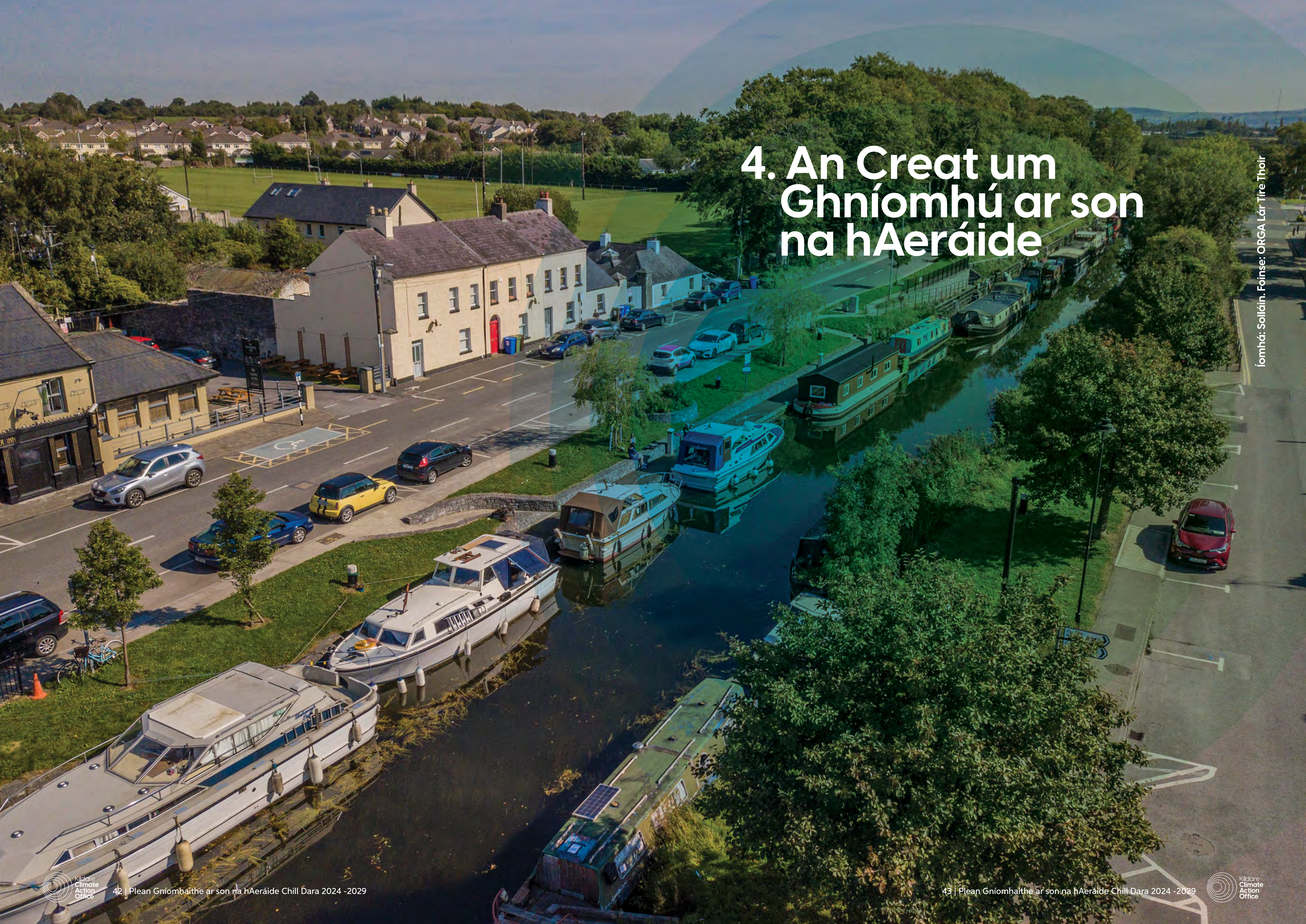

4. An Creat um Ghníomhú ar son na hAeráide

Íomhá: Solláin. Foinse: ORGA Lár Tíre Thoir

4. An Creat um Ghníomhú ar son na hAeráide

4.1 Forléargas

De bhun an bhoinn fianaise a bailíodh, forbraíodh creat beartais don Phlean seo de réir an ordlathais mholta seo a leanas:

- Fís amháin uileghabhálach a léiríonn an dearcadh comhroinnte maidir le todhchaí atá athléimneach ó thaobh na haeráide de agus neodrach ó thaobh na haeráide de;
- Plean Aon Mhisin a mhíníonn ar bhealach praiticiúil cuspóir bunaithe an údaráis áitiúil chun gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a chur i gcrích
- Sraith de chúig Sprioc Straitéiseacha lena leagtar amach an comhthéacs do na gníomhaíochtaí ar son na haeráide agus lena leagtar amach socrú struchtúrtha nó téamach gníomhaíochtaí;
- Sraith Cuspóirí ardleibhéil a thacaíonn le cur i bhfeidhm na spriocanna straitéiseacha agus béim chuí na ngníomhaíochtaí á leagan síos ag an am céanna; agus
- Gníomhaíochtaí Aonair atá sonrach, dírithe ar ghníomhaíocht, faoi cheangal ama agus intomhaiste, rud a léiríonn méadú ar ghníomhú uaillmhianach ar son na haeráide ar an leibhéal áitiúil.

Cuirtear gach ceann de na gnéithe sin i láthair sna codanna seo a leanas den Phlean seo.

4.2 Fís agus Misean an Phlean

Leagtar amach an seasamh beartais idirnáisiúnta, Eorpach, náisiúnta agus áitiúil ar bhonn níos leithne maidir le gníomhú ar son na haeráide i **gCuid 2.3** den Phlean seo. In éineacht leis an treoir bheartais seo, tugann an bonn fianaise eolaíochta ón Séú Tuarascáil Mheasúnaithe 2022 ón PIAA dá aire nach bhfuil an dara léamh air ach gur chuir an t-athrú aeráide isteach cheana féin ar chórais dhaonna agus nádúrtha. Tá an phráinn a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide ríthábhachtach chun deis a thapú, deis atá ag laghdú go tapa chun todhchaí inmharthana inbhuanaithe a áirithiú do gach saoránach. Chuige sin, is í fís na Comhairle don Phlean seo ná comhoibriú agus uaillmhian idir an Chomhairle agus saoránaigh uile Chill Dara chun a gcion a dhéanamh chun gníomhú práinneach ar son na haeráide chun todhchaí inbhuanaithe a chinntiú do gach duine laistigh den Chontae.

Ina theannta sin, tá idirspleáchas na sochaithe aeráide, bithéagsúlachta agus daonna bunaithe go maith trí threochtaí breathnaithe amhail cailliúint na bithéagsúlachta, tomhaltas neamh-inbhuanaithe foriomlán acmhainní nádúrtha, díghrádú talún agus éiceachórais, uirbiú tapa, athruithe déimeagrafaice daonna agus neamhionannais shóisialta agus eacnamaíocha. Má dhéantar gníomhú cuí ar son na haeráide, beidh comhbhuntáistí ann don bhithéagsúlacht, do shláinte an duine agus don fholláine agus don gheilleagar agus mar thoradh air sin, tugtar aghaidh ar na comhbhuntáistí sin laistigh d'fhís an Phlean freisin.

Fís um Ghníomhú ar son na hAeráide do Chill Dara

Cuirfidh Comhairle Contae Chill Dara gníomhú ar son na haeráide i gcrích i bhfeidhmeanna uile na comhairle agus treoróidh sí pobal Chontae Chill Dara san aistriú chuig geilleagar áitiúil atá athléimneach ó thaobh na haeráide de, atá saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh na haeráide de.

Chun tacú leis an bhfís sin, ceapadh ráiteas misin mar ráiteas dírithe ar ghníomhaíocht a shocraíonn tosaíochtaí uileghabhálacha na Comhairle maidir le fís agus uaillmhian an Phlean seo a bhaint amach. I measc phríomhthéamaí an mhisin seo tá:

- Beidh an Chomhairle ar thús cadhnaíochta maidir le gníomhú ar son na haeráide agus maolóidh sí ar bhealach cuí na foinsí astaíochtaí atá ann faoi láthair laistigh de rialú díreach na Comhairle amhail tithíocht shóisialta, soilsiú agus foirgnimh agus flít na Comhairle agus cinnteoidh sí bonneagar poiblí atá seasmhach ó thaobh na haeráide de agus spásanna oscailte do gach saoránach;
- Cuirfear gach roinn de chuid na Comhairle ar an eolas ar bhealach cuí agus beidh siad rannpháirteach maidir leis na freagrachtaí atá dáilte do ghníomhaíochtaí faoin bPlean seo chun freagairt chomhordaithe chuimsitheach ar an aeráid a chinntiú;
- Rachaidh an Chomhairle i dteagmháil le saoránaigh, le gnólachtaí agus le pobail chun feasacht ar athrú aeráide a mhéadú, tuiscint faoin aeráid a fheabhsú agus na leibhéil riachtanacha athraithe iompraíochta a chumasú;
- Oibreoidh an Chomhairle i gcomhar le saoránaigh, le gnólachtaí agus le pobail agus le húdaráis áitiúla in aice láimhe chun comhúinéireacht a bhunú ar fhís agus ar ghníomhaíochtaí an Phlean seo agus ar na spriocanna náisiúnta atá le baint amach.

Leis na príomhthéamaí seo cuirtear misean an Phlean seo i láthair thíos agus úsáidfear é chun tacú le cur i bhfeidhm na ngníomhaíochtaí atá liostaithe sa Phlean chun an fhís a bhaint amach.

Misean um Ghníomhú ar son na hAeráide do Chill Dara

Tá an Chomhairle tiomanta do bheith ar thús cadhnaíochta maidir le Beartas Aeráide Náisiúnta a aistriú go gníomhaíochtaí áitiúla i gCill Dara tríd an gcaoi a ndéanaimid ár ngnó agus trí thacú lenár saoránaigh, lenár bpobail agus lenár bpáirtithe leasmhara agus iad a chumasú chun cur lena gcumas athléimneacht aeráide a bhaint amach agus feasacht aeráide a mhéadú i dtreo sochaí ísealcharbóin.

4.3 Spriocanna, Cuspóirí agus Gníomhartha an Phlean

Tá treoir curtha ar fáil ag ORGA maidir le gníomhú ar son na haeráide a chumadh faoin bPlean seo chun cur chuige comhsheasmhach a cheadú i ngach plean de chuid na n-údarás áitiúil. Tá cúig phríomhthéama aitheanta mar na Spriocanna Straitéiseacha atá le glacadh sa Phlean seo agus léirítear iad seo i **bhFigiúr 4-1**.

Rialachas agus Ceannaireacht

Timpeallacht Thógtha agus Iompar

Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas

Athléimneacht agus Aistriú Pobail

Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní

Figiúr 4-1: Réimsí téamacha le haghaidh chur chun feidhme PGA

Baineadh úsáid as na Spriocanna Straitéiseacha seo chun an tsraith Cuspóirí agus Gníomhaíochtaí a cheapadh faoin bPlean seo agus tá formáid an eolais a chuirtear i láthair do gach Sprioc Straitéiseach ag teacht le Treoirlínte Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2023. Cuirtear na Cuspóirí agus na Gníomhaíochtaí i láthair i bhfoirm tábla do gach ceann de na Spriocanna Straitéiseacha mar seo a leanas:

- **Tábla 4-1**: Gníomhaíochtaí PGA maidir le Rialachas agus Ceannaireacht;
- **Tábla 4-2**: Gníomhaíochtaí PGA don Timpeallacht Thógtha agus don Iompar;
- **Tábla 4-3**: Gníomhaíochtaí PGA don Chomhshaol Nádúrtha agus don Bhonneagar Glas;
- **Tábla 4-4**: Gníomhaíochtaí PGA do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú; agus
- **Tábla 4-5**: Gníomhaíochtaí PGA d'Inbhuanaitheacht agus Bainistiú Acmhainní.

Cuirtear an t-eolas seo a leanas i láthair gach ceann de na táblaí:

- Sprioc Straitéiseach: Curtha i láthair mar cheann de gach ceann de na cúig théama atá liostaithe i **bhFigiúr 4-1**.
- Cuspóirí: Tugtar roinnt cuspóirí do gach sprioc atá ann le príomhréimsí a shainiú a bhfuil sé mar aidhm ag gníomhaíochtaí ar son na haeráide a bhaint amach.
- SS Uimh.: Tagairt aonair do gach gníomh atá le cur i bhfeidhm faoin Sprioc Straitéiseach.
- Gníomh: Gníomhaíochtaí aonair agus sonracha a dtugtar tús áite dóibh chun an ghníomhaíocht riachtanach ar son na haeráide a bhaint amach do gach Sprioc Straitéiseach.
- Cuspóir (Cusp.): Mapálann sé gach gníomh i gcoinne Cuspóir ábhartha.
- Oir./Maol./TleC.: Aithníonn sé an mbaineann gníomh le maolú nó oiriúnú aeráide nó meascán den dá rud.
- Príomhtháscairí Feidhmíochta (PF): Éilíonn na treoirlínte go bhfuil gach gníomh intomhaiste agus curtha le PF chun feidhmíocht an tseachadta sa tuairisciú bliantúil a léiriú.
- An Roinn Ceannais: Tairmligeann sé freagracht do gach gníomh le roinn laistigh den Chomhairle nó le páirtí eile (féach an bosca téacs thíos le haghaidh eochrach do pháirtithe).
- Comhpháirtithe: Ranna Tacaíochta nó gníomhaireachtaí eile (féach an bosca téacs thíos le haghaidh eochrach do pháirtithe).
- Fráma Ama: Ní mór gníomhaíochtaí a bheith faoi cheangal ama agus ní mór bliain seachadta a thabhairt do ghníomhaíochtaí nó ní mór iad a thabhairt faoi deara le haghaidh cur i bhfeidhm bliantúil nó tréimhsiúil de réir mar is gá.
- Spleáchas: Áirítear spleáchais le haghaidh aon fhachtóirí eile a chinneann cur i bhfeidhm na ngníomhaíochtaí.
- SFI na NA: Déantar gach gníomh a mhapáil i gcoinne Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na NA.

Eochair do Shannadh Freagrachta:

- APCU: Aeráid, Pobal, Comhshaol agus Uisce;
- ASDNR: Airgeadas, Seirbhísí Digiteacha, Nuálaíocht agus Rialachas
- SCDC: Seirbhísí Corparáideacha, Daoine agus Cultúir;
- ISSO: Iompar, Soghluaisteacht agus Spásanna Oscailte;
- TA: Tithíocht agus Athghiniúint;
- PFFESÉ: Pleanáil, Fiontar, Forbairt Eacnamaíochta agus Seirbhísí Éigeandála;
- LRP: Líonra Rannpháirtíochta Poiblí
- OFÁ: An Oifig Fiontair Áitiúil;
- RTBM – An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara;
- RTRÁO - An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta;
- SPNF – An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra;
- CUÚÁ - Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil
- GNOSÚÁ - Grúpa Náisiúnta Oiliúna Seirbhísí na nÚdarás Áitiúil;
- OPBDR – Oifigí Pleanála Bainistíochta Dramhaíola Réigiúnacha;
- ÚNI – An tÚdarás Náisiúnta Iompair; agus
- ÚFIÉ – Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann.

Tábla 4-1: Gníomhaíochtaí PGA maidir le Rialachas agus Ceannaireacht

Sprioc Straitéiseach PGA Chill Dara 1: Rialachas agus Ceannaireacht

Léireoidh Comhairle Contae Chill Dara ceannaireacht maidir le hastaíochtaí aeráide a mhaolú chun ár sprioc 51% a bhaint amach faoi 2030, rud a chuirfidh ar chumas an Chontae a bheith athléimneach ó thaobh na haeráide de trí ghníomhú ar son na haeráide, athrú rialachais agus feasacht a phríomhshruthú ar fud ár gcuid seirbhísí go léir.

Rialachas agus Ceannaireacht

Cuspóirí

1. Na struchtúir eagraíochtúla a chur i bhfeidhm is a acmhainniú a theastaíonn chun cur chun feidhme PGA a sheachadadh agus chun monatóireacht a dhéanamh air.
2. Ceannaireacht agus uaillmhian a léiriú maidir le gníomhú ar son na haeráide agus athrú rialachais agus feasacht a phríomhshruthú ar fud na seirbhísí, trí iarracht a dhéanamh tionchar a imirt ar bheartas áitiúil agus náisiúnta ag baint úsáid as an seasamh ceannaireachta seo, agus trí nuálaíocht a fhorbairt, a phíolótú agus tacú léi le haghaidh tionscadail dícharbónaithe chlaochlaitheacha agus gníomhú ar son na haeráide.
3. Cuspóirí agus gníomhaíochtaí don aeráid, uisce agus bithéagsúlacht a ailíniú laistigh de chláir oibre na nÚdarás Áitiúil chun tionchar agus éifeachtúlacht ó acmhainní atá ann cheana a uasmhéadú agus comhoibriú le húdaráis áitiúla eile chun tionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide a spreagadh.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
S1	Na struchtúir eagrúcháin a theastaíonn laistigh den Chomhairle a chur i bhfeidhm chun cur i bhfeidhm an Phlean seo a chinntiú i ngach rannóg agus chun an beartas agus an cultúr cuí um ghníomhú ar son na haeráide a chothabháil i ngach rannóg.	1	TleC.	Struchtúr i bhfeidhm	SCDC	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
S2	A chinntiú go bhfuil dóthain acmhainní ag an gComhairle chun an Plean seo a chur i bhfeidhm, chun treorú go háitiúil agus chun saoránaigh a mhealladh maidir le hathrú aeráide agus bithéagsúlacht agus chun iompar lucht saothair na Comhairle a chur chun cinn maidir le soláthar, forbairt, pleanáil, etc.	1	TleC.	Líon na gcomhoibrithe lánaimseartha i ngníomhú ar son na haeráide	SCDC	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	13.3
S3	Córas monatóireachta a chur i bhfeidhm agus tuairisc bhliantúil a thabhairt ar chur chun feidhme na ngníomhaíochtaí sin agus athbhreithniú dá réir sin a dhéanamh chun dul i ngleic le tosaíochtaí atá ag teacht chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide i bpróiseas cinnteoireachta trédhearcach.	1	TleC.	Líon na dtuarascálacha bliantúla	APCU	Ceann ar bith	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
S4	Rannpháirtíocht mhéadaithe pobail agus gnó a chur chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide, an geilleagar ciorclach, fuinneamh, caomhnú uisce, soghluaisteacht inbhuanaithe agus bithéagsúlacht trí imeachtaí ar nós Uair an Domhain agus Oifigeach Gníomhaíochta ar son na hAeráide an Phobail, an Fhoireann Aeráide agus uirlisí tacaíochta chun an t-athrú iompair riachtanach a chumasú. Cuirfidh an OFÁ Miontionscnamh Glas, Cláir Bharainne, Sraith Faisnéise dírithe ar Éifeachtúlacht Fuinnimh agus cláir chaipitil chun cinn a léiríonn prionsabail an gheilleagair chiorclaigh agus béim á leagan ar FBManna.	1	TleC.	Líon na n-idirghníomhaíochtaí díreacha.	APCU	OFÁ LRP LCDC	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
S5	Tacú le ORGA plean oiliúna spriocdhírithe a fhorbairt chun tacú le foireann ábhartha na Comhairle maidir leis na riachtanais i dtaca le dearadh inbhuanaithe, soláthar glas, modhanna tógála ísealcharbóin, bithéagsúlacht, caomhnú uisce, athúsáid foirgneamh atá ann cheana féin, etc.	1	TleC.	Cúrsaí a tugadh	APCU	Iad uile, ORGA, GNOSÚA	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
G6	Naisc fhoirmiúla a chruthú idir príomhchomhlachtaí pobail, gnó, cosanta agus oideachais agus tacú leo chun gníomhú comhoibríoch ar son na haeráide laistigh den Chontae a éascú.	2	TleC.	Líon na nasc cruthaithe.	APCU	OFÁ	R3 2024	Ceann ar bith	13.3
G7	Breithnithe aeráide a dhaingniú sa phróiseas buiséadaithe agus freastal ar thrádmhalartú ar shrianta buiséadacha, a bheith ina eiseamláir sa soláthar glas, mar shampla trí mhodhanna agus ábhair ísealcharbóin a shonrú i dtógáil. Smaoinigh ar chlásal oiliúna soláthair phoiblí an Gheilleagair Chiorclaigh tógála a thástáil sa phróiseas tairisceana agus úsáid a bhaint as **BUSGoCircular**.	2	TleC.	% caite ar GPP	ASDNR	APCU, OFÁ, MERITS, Comhlachas Tráchtála Chill Dara TUS	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	12.7
G8	Cás-staidéir dea-chleachtais um ghníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn laistigh den Chontae, lena n-áirítear iad siúd do thionscnaimh mhaolaithe agus oiriúnaithe agus do bhonneagar araon.	2	TleC.	Líon na Staidéar	APCU	Ceann ar bith	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
G9	Comhoibriú le húdaráis áitiúla eile, le ranna rialtais agus le gníomhaireachtaí maidir le cur i bhfeidhm an Phlean seo chun cur chuige comhtháite agus comhsheasmhach a chruthú, mar shampla trí Phleanáil Oiriúnaithe Aeráide ar cheart é a fhorbairt le húdaráis áitiúla eile a bhfuil an dobharcheantar abhann céanna acu.	4	Oir.	Líon na dtionscnamh	APCU	Las eile IFI SPNF	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
G10	Prótacal a ullmhú agus a chur i bhfeidhm chun caighdeán réamhshocraithe a chumasú agus a dhéanamh riactanach le haghaidh 'Díonadh Aeráide' lena n-áirítear dearadh uirbeach atá éifeachtúil ó thaobh fuinnimh de, inrochtana agus íogair ó thaobh uisce de ag gach plean, ceannachán agus infheistíocht faoi stiúir údaráis áitiúil, mar shampla; tionscadail a mhaoinítear faoin Scéim Áineasa Lasmuigh, an Scéim Taistil Ghníomhaigh, an Ciste um Athghiniúint agus Forbairt Uirbeach, etc. a chinntíonn go bhfuil aird chuí ag an bprótacal ar riachtanais chosanta comhshaoil, íogaireachtaí comhshaoil amhail Láithreáin Eorpacha, bithéagsúlacht agus deiseanna chun comhtháirbhí gníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn.	4	An dá cheann	Deimhniú Díonta Aeráide a Fhorbairt	PFFESÉ	APCU	R2 2024	Cistiú Beartas Náisiúnta	13.2
G11	Plean Móréigeandála Chomhairle Contae Chill Dara a nuashonrú chun a chinntiú go dtugtar aghaidh chuí ar gach riosca athraithe aeráide don timpeallacht dhaonna, nádúrtha agus thógtha (lena n-áirítear oidhreacht) agus go bhfuil freagairt athléimneach ar fáil le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail Láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht.	3	Oir.	Nuashonrú ar an bPlean Seachadta	PFFESÉ	Gach Roinn.	R2 2024	Ceann ar bith	13.1

Tábla 4-2: Gníomhaíochtaí PGA don Timpeallacht Thógtha agus don Iompar

Sprioc Straitéiseach PGA Chill Dara 2: Timpeallacht Thógtha agus Iompar
Comhlíonfaidh an Chomhairle a cuid oibleagáidí agus spriocanna chun astaíochtaí a laghdú, i dtimpeallacht thógtha faoi úinéireacht na Comhairle, sócmhainní iompair agus cuirfidh sí aistriú sócmhainní príobháideacha chun cinn chun Contae atá athléimneach ó thaobh aeráide de agus íseal ó thaobh carbóin de a chruthú.

 Timpeallacht Thógtha agus Iompar	Cuspóirí	1. Chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, úsáid foinsí fuinnimh in-athnuaite a mhéadú agus éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú inár dtithíocht, oifigí, bonneagar agus flít iompair i gcomhréir le spriocanna náisiúnta 2030 agus 2050. 2. Trínár mbeartas agus trínár gcuspóirí pleanála spásúla, tacaímid le Croístraitéis an Phlean Forbartha Contae (aon cheann agus athbhreithniú air), agus aird á tabhairt ar na príomhchuspóirí mar a bhaineann siad le forbairt inbhuanaithe, lena n-áirítear gnéithe ar nós Tús Áite do Lár an Bhaile, taisteal gníomhach, soghluaisteacht inbhuanaithe, fuinneamh inbhuanaithe agus forbairt dhlúth, etc. 3. Ba cheart bainistiú inbhuanaithe acmhainní uisce a chur san áireamh i bpróiseas iarratais pleanála na nÚdarás Áitiúil agus ba cheart go n-áireofaí ann tionchair an athraithe aeráide amach anseo ar infhaighteacht uisce.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	SFI na NA
B1	A chinntiú go bhfuil Rátáil Fuinnimh Foirgnimh B2 ar a laghad ag gach teach inacmhainne a chuirtear ar fáil lena gceannach nó lena ligean ar cíos ag an gComhairle faoi Thithíocht do Chách.	1	Maol.	% Tithe ag RFF B2	TA	PFFESÉ	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.3
B2	An Clár Iarfheistithe Lár Tíre a chur chun cinn chun a áirithiú go ndéanfar na tithe atá faoi úinéireacht na comhairle atá ann cheana a iarfheistiú chuig Rátáil Fuinnimh Foirgnimh B2 ar a laghad (nó ar leibhéal is fearr ó thaobh costais de), agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, speicis chosanta a bhaineann le foirgnimh den sórt sin, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht; agus ar an ngá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí, le linn aon oibreacha iarfheistithe.	1	Maol.	% Tithe ag RFF B2	TA	PFFESÉ	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.3
B3	An Scéim Náisiúnta Iarfheistithe a chur chun cinn do shealbhóirí tí príobháideacha chun aird a tharraingt ar an bpacáiste tacaíochtaí chun é a dhéanamh níos éasca agus níos inacmhainne d'úinéirí tí tabhairt faoi uasghráduithe fuinnimh tí, agus ag an am céanna moltaí a thabhairt agus tionchar a imirt chun a chinntiú go dtugtar aird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail áitritheoirí áitiúla, speicis chosanta a bhaineann le foirgnimh den sórt sin, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht; agus ar an ngá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí, le linn aon oibreacha iarfheistithe.	1	Maol.	% Tithe ag RFF B2	TA	PFFESÉ	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.3
B4	Sonraí cás-staidéir agus treoir maidir le huasghrádú foirgnimh thraidisiúnta a chur in iúl chun é a chur chun cinn mar eiseamláir, a chinntíonn go gcuirtear treoir chuí ar fáil maidir le luach ailtireachta agus oidhreachta agus speicis chosanta a bhaineann le foirgnimh den sórt sin a chosaint le linn oibreacha uasghrádaithe.	1	Maol.	Staidéir a Seachadadh	APCU	Ceann ar bith	Go bliantúil go dtí 2029	Seachadadh Cás-Staidéir	7.2
B5	Tionscadail a fhorbairt chun athúsáid oiriúnaitheach struchtúr stairiúil a chur chun cinn - a bhaineann úsáid as tionscadail iarfheistithe eiseamláireacha agus buiséid charbóin chun luach aeráide a léiriú agus cás-staidéir ábhartha a fhoilsiú, ach a bheith feasach ar an ngá atá ann an luach oidhreachta ailtireachta nó cultúrtha a d'fhéadfadh a bheith bainteach le foirgnimh den sórt sin a chosaint agus a chaomhnú, agus speicis chosanta a d'fhéadfadh a bheith i láthair sna foirgnimh sin.	1	Maol.	Líon na dTionscadal Curtha i gCrích	APCU (Oidhreacht)	TA	Ar siúl go dtí 2029	Seachadadh Tionscadal	11.4
B6	Athléimneacht aeráide a fhorbairt agus feidhmíocht fuinnimh na hoidhreachta ailtireachta agus seandálaíochta faoin úinéireacht phoiblí agus phríobháideach a fheabhsú trí scéimeanna amhail an Scéim Infheistíochta don Oidhreacht Thógtha, an Ciste um Struchtúr Stairiúil, Tionscnamh na mBailte Stairiúla, Líonra Bailte Múrtha na hÉireann agus Ciste na Séadchomharthaí Pobail, le haird chuí ar an ngá atá ann an luach oidhreachta ailtireachta nó cultúrtha a d'fhéadfadh a bheith bainteach leis na foirgnimh sin a chosaint agus a chaomhnú, agus speicis chosanta a d'fhéadfadh a bheith i láthair i bhfoirgnimh den sórt sin.	1	Oir.	Gnéithe Oidhreachta Cosanta Aeráide	APCU (Oidhreacht)	TA	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.4
B7	Clár beart a ullmhú agus a chur i bhfeidhm d'Fhoirgnimh/ Shaoráidí na Comhairle chun cabhrú le laghdú 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa (GCT) nach mbaineann le leictreachas a bhaint amach faoi 2030 agus chun oiriúnú don athrú aeráide a fheabhsú, ach a bheith feasach ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, speicis chosanta a d'fhéadfadh a bheith i láthair i bhfoirgnimh den sórt sin, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht den sórt sin, agus an gá atá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí. Cabhróidh Samhaltú Faisnéise Foirgníochta (SFF) leis seo agus cloífidh sé le riachtanais an Chreata Bainistíochta Oibreacha Caipitiúla (CBOC).	1	An dá cheann	% laghdú ar GCT	TA	APCU, ASDNR, ÚFIÉ	Go bliantúil go dtí 2029	Acmhainní agus cistiú	11.1
B8	A chinntiú go gcomhlíonann gach foirgneamh cónaithe agus tráchtála nua a thógtar laistigh den Chontae caighdeáin d'Fhoirgnimh atá Beagnach Nialasach ó thaobh Fuinnimh (FBNF) na Treorach Eorpaí um Fheidhmíocht Fuinnimh foirgneamh agus caighdeán an Fhoirgnimh Astaíochtaí Nialasacha (FAN) a luaithe a chuirtear i bhfeidhm iad agus beartas na hOifige um Sholáthar Rialtais atá ar feitheamh maidir le modhanna tógála ísealcharbóin, ábhair agus cur chuige anailíse saolré iomlán i ngach tionscadal a sholáthraítear go poiblí (Gníomhaíocht PGA23 EN/23/11).	1	Maol.	% Comhlíonadh na dTithe Nua	PFFESÉ	Ceann ar bith	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach	11.3

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
B9	Gealltanas a thabhairt go n-ionchorpraíonn tithíocht phoiblí agus foirgnimh nua prionsabail na gníomhaíochta ar son na haeráide i dtéarmaí dearaidh, seirbhísí agus taitneamhachtaí agus go ndéanfar breithniú cúramach ar rogha ábhar, cineálacha dín (i.e. díonta glasa), caomhnú uisce, leas a bhaint as sochar gréine/ tithíocht éighníomhach, soláthar teicneolaíochtaí fuinnimh ísealcharbóin agus in-athnuaite agus bonneagar iompair phoiblí amhail stadanna bus, agus castáblaí cuí de réir mar is cuí do scála na forbartha.	1	An dá cheann	% Comhlíonadh na dTithe Nua	TA	PFFESÉ, ÚNI, Nasc Áitiúil TFI	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Poiblí agus Seachadadh Tionscadal	11.3
B10	Déanfar measúnú sa phróiseas iarratais pleanála ar thionchar na forbartha nua i limistéir a ndeimhnítear go bhfuil soláthar uisce agus srian cáilíochta acu (.i., ó thríomach a bhaineann leis an aeráid, teagmhais d'fhliuchras foircneach). I limistéir den sórt sin, déanfar oiriúnacht na forbartha nua a mheasúnú mar aon le moltaí chun tionchair ar láithreáin forbartha i mbaol a mhaolú.	3	An dá cheann	% Forbairtí Nua faoi réir Measúnú	PFFESÉ	Uisce Éireann	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach agus Infheistíocht	12.2
B11	A cheangal go soláthraíonn gach forbairt mhórscála nua (níos mó ná 10 dteach nó a chomhionann) laistigh den Chontae anailís saolré ar thionchar carbóin de réir chaighdeán PAS 2080 Bainistíocht Charbóin i mBonneagar agus EIC 19650 - Samhaltú Faisnéise Foirgníochta (SFF) mar chuid den iarratas pleanála.	1	Maol	% Forbairtí Nua faoi réir Measúnú	PFFESÉ	Ceann ar bith	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach agus Infheistíocht	12.2
B12	Tacú le forbairt tionscadail cónaithe comhroinnte inbhuanaithe atá éifeachtúil ó thaobh fuinnimh de nó tionscadail cónaithe leath-chomhroinnte eile ag láithreacha cuí laistigh den chontae ina bhfuil rochtain ar thaisteal gníomhach agus iompar poiblí ar fáil go héasca.	1	Maol.	Líon na nAonad	PFFESÉ	Comhlachtaí Faofa Tithíochta	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.1
B13	Tabhairt faoi staidéar féidearthachta ar an bhféidearthacht téamh nó fuinneamh ceantair ó phríomhfhoinsí laistigh den Chontae lena n-áirítear ionaid sonraí, ionaid cóireála fuíolluisce agus tionscal mór, rud a chinntíonn go bhfuil go bhfuil aird chuí sa tuarascáil maidir le cúrsaí pleanála agus cosanta comhshaoil.	1	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	PFFESÉ	APCU	R4 2024	Cistiú	13.1

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
B14	Cinntigh go ndéantar gach forbairt lena n-áirítear carrchlóis a dhearadh ar bhealach a thacóidh le luchtú EV, ceapadh carbóin, bonneagar glas, agus réitigh draenála uisce dromchla nádúrbhunaithe a chur chun cinn. Oibrigh le comhlachtaí ábhartha chun na suímh is fearr a shainaithint agus chun pointí luchtaithe oiriúnacha feithiclí leictreacha a sholáthar d'Fheithiclí Iompair Phoiblí i lár bailte agus príomhphointí ar bhealaí bus idirthuaithe. Mol, imir tionchar agus rialaigh, de réir mar is cuí, chun a chinntiú go gcuirfidh forbairt den sórt sin comhthairbhí gníomhú ar son na haeráide chun cinn agus nach sáraíonn sí critéir ábhartha maidir le cosaint an chomhshaoil ná nach mbíonn éifeachtaí diúltacha suntasacha comhshaoil aici.	1	Maol.	% Forbairtí le bonneagar feithiclí leictreacha (FL)	PFFESÉ	ÚNI, TFI Local Link, Oibritheoir Busanna	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach agus Infheistíocht	11.3
B15	Cinntigh go mbeidh gach forbairt nua ard-áitíochta daonna lonnaithe i gceantair ina bhfuil rochtain dhíreach ar bhealaí taistil ghníomhaigh agus ar mhodhanna iompair phoiblí agus/nó ina gcuirtear spás in áirithe ar fáil do charranna comhroinnte.	2	Maol.	% Forbairtí le rochtain ar Iompar Inbhuanaithe	PFFESÉ	ÚNI, TFI Local Link, Oibritheoir Busanna	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach agus Infheistíocht	11.3
B16	Bóithre agus sráideanna laistigh den Chontae atá oiriúnach d'ath-leithdháileadh spáis bóthair a aithint, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha. Tús áite a thabhairt do bhóithre agus sráideanna atá in úsáid faoi láthair nó ar dócha go n-úsáidfidh iompar poiblí iad, lena n-áirítear seirbhísí féideartha bus baile. Oibriú i dtreo a chinntiú go bhforbraítear roghanna líonra idir roghanna taistil ghníomhaigh agus bealaí iompair phoiblí.	2	Maol.	An km/m2 iomlán de Spás Bóthair Ath-leithdháilte	ISSO	APCU	R4 2024	Rogha Iompair Mhalartaigh	11.2
B17	Tacú leis an mBeartas Náisiúnta um Shoghluaisteacht Inbhuanaithe chun soláthar páirceála agus taistil/ comhroinnte ag idirmhalartuithe iompair agus moil phobail a mhéadú agus tacú le forbairt Seirbhísí Bus Baile agus suímh pháirceála agus thaistil/ chomhroinnte chun nascacht a uasmhéadú don líon is airde cónaitheoirí. A chinntiú go gcuireann a leithéid d'fhorbairt comhbhuntáistí um ghníomhú ar son na haeráide chun cinn, lena n-áirítear CDIb agus réitigh nádúrbhunaithe, agus nach sáraíonn sí na critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbeidh siad ina gcúis le drochthionchair chomhshaoil shuntasacha.	2	Maol.	Líon na Scéimeanna Páirceála agus Taistil a Seachadadh	ISSO	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.2

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
B18	Plean Feabhsúcháin do Choisithe a fhorbairt do na hionaid fáis réigiúnacha agus do na príomhbhailte a thugann tús áite do nascacht le hiompar poiblí.	2	Maol.	Plean Curtha i gCrích	ISSO	APCU	R4 2024	Ceann ar bith	11.2
B19	Plean líonra rothaíochta a fhorbairt agus a fhoilsiú don Chontae. Nuair is féidir, a chinntiú go bhfuil an gréasán rothaíochta beartaithe ar phrionsabal 'áit tosaigh agus ceann scríbe' a thugann tús áite do nascacht chuig áiteanna oideachais, fostaíochta agus iompair phoiblí. Roghanna slána páirceála rothar / soghluaisteachta a fhorbairt a thagann le roghanna bealaigh agus suímh tarraingthe turas. A chinntiú go ndéantar an líonra rothaíochta a phleanáil ar bhealach a thugann aird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, cáilíocht an aeir áitiúil, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha agus oidhreacht chultúrtha.	2	Maol.	Plean Curtha i gCrích	ISSO	APCU, ÚNI, Nasc Áitiúil TFI	R4 2024	Ceann ar bith	11.2
B20	Leathnaigh an líonra glasbhealaí sa Chontae agus naisc le bailte agus sráidbhailte de réir an ghréasáin straitéisigh náisiúnta rothaíochta a bhunú. A chinntiú go ndéantar bonneagar glasbhealaigh a phleanáil agus a fhorbairt ar bhealach a thugann aird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, cáilíocht an aeir áitiúil, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha agus oidhreacht chultúrtha.	2	Maol.	Glasbhealach km iomlán	ISSO	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.2
B21	Tús áite a thabhairt do shamhail do scéimeanna comhroinnte rothar agus do roghanna micrea-shoghluaisteachta (lena n-áirítear an fhéidearthacht do rothair leictreacha) in ionaid fáis réigiúnacha agus i bpríomhbhailte. Príomhionaid nasctha a chur ar fáil ar nós áiteanna oideachais, caitheamh aimsire fostaíochta agus moil iompair phoiblí. Imscrúdú a dhéanamh ar an bhféidearthacht a bhaineann le comhordú scéimeanna den sórt sin trí Aonad Comhordaithe Iompair (ICI) Nasc Áitiúil TFI.	2	Maol.	Líon na rothar comhroinnte atá ar fáil	ISSO	APCU Nasc Áitiúil TFI, ÚNI	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.2
B22	Cuir na Tionscadail Treo-Aimsitheora a luaitear le Contae Chill Dara faoin mBeartas Náisiúnta um Shoghluaisteacht Inbhuanaithe (amhail Comhtháthú Líonra Soghluaisteachta an Náis) agus tionscnaimh i gcrích, ach a bheith feasach ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht; agus ar an ngá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí, le linn aon oibreacha iarfheistithe.	2	Maol.	Líon na dTionscadal Curtha i gCrích	ISSO, TA	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.2

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
B23	Tacú le pleanáil agus cur i bhfeidhm cláir de sheirbhísí bus baile feabhsaithe agus tús a chur le soláthar clár feabhsaithe stad bus agus scáthlán bus do sheirbhísí réigiúnacha agus tuaithe.	2	Maol.	Líon na bPaisinéirí Laethúla Bus	ISSO	ÚNI, Nasc Áitiúil TFI, Cuideachtaí Bus	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2
B24	Tacú leis an bPlean um Shoghluaisteacht Tuaithe um Chónascadh na hÉireann chun a chinntiú go spreagann agus go dtacaíonn an líonra iompair phoiblí le hathruithe ar an éileamh ar iompar, go bhfeabhsaíonn sé nascacht réigiúnach agus go soláthraíonn sé rogha eile níos fearr ná cairr phríobháideacha.	2	Maol.	Laghdú ar Líon na dTuras Carranna Príobháideacha	ISSO	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2
B25	Plean Líonra d'Fheithiclí Leictreacha a fhorbairt chun pointí luchtaithe a aithint lena n-áirítear moil luchtaithe ardchumhachta ar fud an Chontae, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha.	2	Maol.	Plean Curtha i gCrích	ISSO	CCEW, SBAN	R4 2024	Ceann ar bith	11.2
B26	An Clár Bealaí Sábháilte chun na Scoile a chur chun cinn agus a chur i bhfeidhm chun bealaí siúil agus rothaíochta níos sábháilte a chruthú laistigh de phobail, brú tráchta ag geataí na scoile a mhaolú agus líon na ndaltaí a shiúlann nó a théann ar rothar ar scoil a mhéadú trí bhonneagar sábháilte a chur ar fáil. A chinntiú go ndéantar forbairt taistil ghníomhaigh tacaithe ar bhealach a thugann aird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail áitritheoirí áitiúla, Bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht uisce agus hidreolaíocht, dálaí tráchta agus iompair atá ann cheana agus luach taitneamhachta.	2	Maol.	Líon na mBealach Sábháilte Curtha i gCrích	ISSO	Bunscoileanna agus Iar-bhunscoileanna	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht Scoile	11.2
B27	Athbhreithniú a dhéanamh ar chleachtais oibre laistigh den Chomhairle chun a chinntiú gur féidir le 40% d'uaireanta acmhainne cianobair a bhaint amach de réir na Straitéise Náisiúnta Cianoibre.	2	Maol.	% Uaireanta Acmhainní na Comhairle a Oibríodh ón mBaile	SCDC	Iad uile	Ar siúl go dtí 2029	Straitéis Náisiúnta Cianoibre	11.3
B28	Líonra cuimsitheach comhtháite de mhoil chianoibre a bhunú ar fud an Chontae chun tacú le cianobair agus taisteal comaitéireachta a laghdú i gcomhréir leis an Straitéis Náisiúnta Cianoibre agus Straitéis Mol Chill Dara, ag cinntiú go bhfuil moil den sórt sin lonnaithe agus pleanáilte ar bhealach nach mbeidh ina chúis le tionchair neamhbheartaithe, dhiúltacha a bhaineann le trácht áitiúil agus iompar.	2	Maol.	Líon na Spásanna Oifige Curtha ar Fáil	PFFESÉ	ASDNR	Go bliantúil go dtí 2029	Straitéis Náisiúnta Cianoibre	11.3

Tábla 4-3: Gníomhaíochtaí PGA don Chomhshaol Nádúrtha agus don Bhonneagar Glas

Sprioc Straitéiseach PGA Chill Dara 3: Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas
An timpeallacht nádúrtha agus an bonneagar glas laistigh den Chontae a chosaint agus a fheabhsú chun tacú le bithéagsúlacht agus córais uisce nádúrtha, an baol go mbeidh tionchair dhiúltacha ag athrú aeráide a laghdú agus feabhas a chur ar shláinte agus folláine gach saoránaigh.

Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas

Cuspóirí

1. Ár gcomhshaol agus a cheantair bhithéagsúlachta agus a dhobharcheantair a chur chun cinn agus a chosaint mar phríomhchumasóirí oiriúnaithe agus maolaithe aeráide ar fud an chontae trí sheirbhísí inbhuanaithe a sholáthar, lena n-áirítear iad siúd a dhíríonn ar réitigh nádúrbhunaithe, i gcomhar le hearnálacha agus le pobail.
2. Bonneagar glas a chur chun cinn mar líonra de limistéir nádúrtha agus leathnádúrtha atá pleanáilte go straitéiseach le gnéithe comhshaoil eile, a dheartar agus a bhainistítear chun réimse leathan seirbhísí éiceachórais a sholáthar, agus ag an am céanna feabhas a chur ar an mbithéagsúlacht.
3. Tailte portaigh a chosaint agus a athchóiriú.
4. Feirmeoirí a spreagadh agus tacú leo éagsúlú chun gníomhaíochtaí talmhaíochta carbóin a ísliú laistigh den Chontae.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
N1	Plean Bonneagair Ghlais a fhorbairt (mar a shainmhíníonn an AE mar 'Líonra de limistéir nádúrtha agus leathnádúrtha atá pleanáilte go straitéiseach le gnéithe comhshaoil eile, atá deartha agus bainistithe chun réimse leathan seirbhísí éiceachórais a sholáthar, agus bithéagsúlacht a fheabhsú ag an am céanna') lena n-áirítear líonra bonneagair ghlais don Chontae a chuimsíonn maolú ar an athrú aeráide agus oiriúnú don athrú aeráide chun athléimneacht ar son na haeráide a mhéadú, comhbhuntáistí maidir le gníomhú ar son na haeráide agus ceanglais maidir le cosaint an chomhshaoil.	2	An dá cheann	Plean Curtha i gCrích	PFFESÉ	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.7
N2	Talamh uile na n-údarás áitiúil a aithint, suirbhé éiceolaíochta/ gnáthóg a dhéanamh agus aird a tharraingt ar limistéir atá i mbaol agus iad siúd atá oiriúnach d'athchóiriú agus do stóráil fheabhsaithe carbóin, chomh maith le conairí fiadhúlra féideartha le haghaidh cosanta a aithint trí phleananna reachtúla.	1	An dá cheann	Suirbhé Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	SPNF	R3 2024	Oifigeach bithéagsúlachta a cheapadh	11.4
N3	Beartas a thabhairt isteach agus a chur i bhfeidhm maidir leis an gcaoi a ndéantar bainistiú ar spásanna faoi úinéireacht na Comhairle chun feabhas a chur ar leibhéil bhithéagsúlachta agus cháilíochta uisce de réir an 'Phlean Uile-Éireann um Pailneoirí' agus mar chuid de seo chun beartas laghdaithe lotnaidicídí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm do thailte agus do cheantair atá á mbainistiú ag an gComhairle ag cinntiú nach n-úsáidtear na substaintí seo ach go pointe nach mbíonn éifeachtaí suntasacha acu ar an timpeallacht ghlactha, amhail an timpeallacht uisce glactha, an bhithéagsúlacht nó láithreáin Eorpacha.	1	An dá cheann	Beartas Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	ISSO, TA, PFFESÉ	R4 2025	Oifigeach bithéagsúlachta a cheapadh	11.3
N4	A cheangal ar gach forbairt nua laistigh den Chontae tabhairt faoi fhardal ar bhithéagsúlacht bonnlíne agus sprioc a leagan síos do ghnóthachan bithéagsúlachta 10% mar chuid d'aon iarratas pleanála ar fhorbairt.	1	An dá cheann	% Gnóthachan Caipitil Nádúrtha	PFFESÉ	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú príobháideach	11.4
N5	Doiciméad treorach agus oiliúint a ullmhú maidir le tábhacht, rátáil cháilíochta agus bainistiú inbhuanaithe na bhfálta sceach agus na limistéar bruachánach, d'fhoireann na Comhairle agus do pháirtithe leasmhara seachtracha lena n-áirítear feirmeoirí/úinéirí talún agus le haird chuí ar riachtanais chaomhnaithe fálta sceach agus limistéar bruachánach agus ar an ngá atá le hilroinnt gnáthóg a sheachaint.	1	An dá cheann	Treoir Tugtha	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	ISSO, TA. PFFESÉ	R4 2025	Oifigeach bithéagsúlachta a cheapadh	11.4
N6	Tacú le tionscnaimh eolaíochta saoránach atá ann cheana, lena n-áirítear iad siúd a dhíríonn ar cháilíocht uisce trí thaifeadadh bithéagsúlachta an Ionaid Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta trí oiliúint a chur ar an bpobal/ar pháirtithe leasmhara agus trí scéimeanna agus acmhainní a phoibliú.	1	An dá cheann	Líon na dTionscnamh Oiliúna Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	ISSO, TA, PFFESÉ, CUÚÁ	R2 2024	Oifigeach bithéagsúlachta a cheapadh	11.4
N7	'Suirbhé ar 'Bhogach Contae na nÚdarás Áitiúil' a choimisiúnú, Plean Athchóirithe Bogaigh a fhorbairt, sainaithneoidh sé seo réimsí tosaíochta d'athchóiriú gnáthóg, gabháil carbóin agus tairbhí uisce agus bithéagsúlachta, mar aon le céimniú le haghaidh athchóiriú. Déanfaidh foireann éiceolaíochta inniúil an plean seo a fhorbairt, agus tabharfar aird chuí ar an ngá atá ann gnáthóga agus speicis thábhachtacha agus láithreáin Eorpacha a chosaint, a chaomhnú agus a fheabhsú go hiomchuí, agus tacóidh sé le cáilíocht an uisce a chothabháil agus a fheabhsú i gcomhréir le haidhmeanna na Creat-Treorach Uisce.	1	Maol.	Suirbhé Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	ISSO, TA, PFFESÉ, CUÚÁ	R4 2025	Oifigeach bithéagsúlachta a cheapadh Cistiú	11.4
N8	Féachfaidh an Chomhairle le scéimeanna Maolaithe Tuilte a chur chun cinn sa Chontae i gcomhar le hOifig na nOibreacha Poiblí (OOP); a thugann aird chuí ar an ngá atá le réitigh nádúrtha agus nádúrbhunaithe agus Córais Draenála Inbhuanaithe a chur chun cinn, agus íogaireachtaí comhshaoil ag na láithreacha sin, lena n-áirítear cáilíocht uisce, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, conairí bruachánacha agus éiceolaíocht uisceach, taitneamhacht amhairc agus luach áineasa agus taitneamhachta.	1	Maol.	Líon na Scéimeanna Curtha i gCrích	APCU	OOP, CUÚÁ	R1 2029	Cistiú Ceaduithe reachtúla	13.1

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TIeC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
N9	Clár comhtháite a fhorbairt chun aghaidh a thabhairt ar Speicis Choimhthíocha Ionracha.	1	An dá cheann	Clár Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	SPNF	R2 2024	Ceann ar bith	11.4
N10	Forbair Plean gníomhaíochta chun na bogaigh a luaitear i Suirbhé ar Bhogach Chontae Chill Dara 2012-2014 (lena n-áirítear Eanach Bhaile Pholaird) a chosaint, a chaomhnú agus a fheabhsú. Déanfaidh foireann éiceolaíochta inniúil an plean seo a fhorbairt agus tabharfar aird chuí ar an ngá atá ann gnáthóga agus speicis thábhachtacha agus láithreáin Eorpacha a chosaint, a chaomhnú agus a fheabhsú go hiomchuí, agus tacóidh sé le cáilíocht an uisce a chothabháil agus a fheabhsú i gcomhréir le haidhmeanna na Creat-Treorach Uisce.	1	Oir.	Plean Curtha i gCrích	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	SPNF	R3 2024	Ceann ar bith	11.4
N11	Doiciméad treorach agus oiliúint a ullmhú maidir le rátáil cáilíochta agus oideas bainistíochta fálta sceach i spás oscailte d'fhoireann agus d'fhorbróirí na Comhairle, le haird chuí ar riachtanais chaomhnaithe fálta sceach agus limistéar bruachánach agus an gá atá le hilroinnt gnáthóg a sheachaint.	1	An dá cheann	Treoir Tugtha	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	SPNF IFI	R3 2024	Ceann ar bith	11.4
N12	Tacú leis an gclár Scoileanna Glasa agus Oidhreachta i Scoileanna chun bithéagsúlacht agus saincheisteanna aeráide a chur chun cinn i scoileanna.	2	An dá cheann	Líon na nIdirg-hníomh aíochtaí Scoile	APCU (Oifigeach Bithéagsúlachta)	Ceann ar bith	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	11.4
N13	Réitigh Bunaithe ar Nádúr (RBN) a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm agus Pleananna Bainistíochta Uisce Dromchla a ionchorprú do thionscadail na Comhairle agus na hearnála príobháidí araon, agus tús áite a thabhairt do chórais draenála inbhuanaithe thar ghnáthchórais i gcomhréir le paraiméadair threorach náisiúnta.	1	Oir.	Prótacal Seachadta	PFFESÉ CCCD	ISSO, TA, CUÚÁ	R4 2024	Acmhainní foirne agus oiliúint foirne	13.1
N14	Athbhreithniú a dhéanamh ar Cheadúnais Scaoilte Uisce Rannóg 4 chun a fháil amach an bhfuil siad oiriúnach don fheidhm chun freastal ar rioscaí réamh-mheasta a bhaineann le hathrú aeráide amhail athruithe hidreolaíocha agus méaduithe ar theocht an uisce.	1	An dá che ann	Athbhreithniú Curtha i gCrích	APCU	GCC, GNOSÚA	R4 2024	Cistiú agus acmhainní	13.1
N15	Plean bainistíochta crann dúchasach contae a cheapadh a fhéachann le crainn bunáitíochta dúchasaí atá ann cheana féin a choinneáil, tacú le crainn bunáitíochta dúchasaí a chur, agus láithreáin a aithint le haghaidh plandáil coillearnaí dúchasaí agus measctha. Spriocanna a leagan síos chun crainn bunáitíochta dúchasaí atá ann cheana féin a choinneáil agus a chur i gceantair uirbeacha agus thuaithe, chun feabhas a chur ar stóráil carbóin, bithéagsúlacht agus tírdhreach, cáilíocht an aeir, agus maolú ar oileáin teasa uirbeacha. Raon torthaí bunáitíochta dúchasaí inite a fhaightear go háitiúil a mhéadú i bPáirceanna na Comhairle, ar dhíonta agus i spásanna oscailte.	2	An dá che ann	Plean Curtha i gCrích	ISSO	APCU	R4 2024	Ceann ar bith	11.4

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TIeC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
N16	Athshlánú feabhsaithe iar-thailte portaigh tionsclaíocha laistigh den Chontae a chur i bhfeidhm i gcomhréir le Plean Náisiúnta Téarnaimh agus Athléimneachta na hÉireann, agus ag an am céanna moltaí a thabhairt agus tionchar a imirt chun a chinntiú go gcuireann tionscadail den sórt sin comhbhuntáistí gníomhaíochta aeráide chun cinn agus nach sáraíonn siad critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbíonn éifeachtaí diúltacha suntasacha acu ar an gcomhshaol.	3	An dá cheann	Líon na heicteár talamh portaigh athshlánaithe	APCU	Bord na Móna	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	11.4
N17	Dul i dteagmháil le Bord na Móna chun iniúchadh a dhéanamh ar éagsúlú cuí agus íogair na n-iarthailte lagphortaigh agus forbairt úsáidí malartacha ar nós áiseanna athfhliuchta agus áineasa faoin gclár oibre donn go glas faoin Straitéis Náisiúnta um Áineas Lasmuigh, agus ag an am céanna moltaí a thabhairt agus tionchar a imirt chun a chinntiú go gcuireann tionscadail den sórt sin comhbhuntáistí gníomhaíochta ar son na haeráide chun cinn agus nach sáraíonn siad critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbíonn éifeachtaí diúltacha suntasacha acu ar an gcomhshaol.	3	An dá cheann	Tacaíocht do BnM chun suas le 70% de thalamh portaigh a chur i bhfeidhm don dúlra agus don bhithéagsúlacht	APCU	Bord na Móna	Ar siúl go dtí 2029	Bord na Móna Cistiú	11.4
N18	Dul i dteagmháil le Bord na Móna chun Máistirphlean Bonneagair Ghlais a fhorbairt chun bonn eolais a chur faoi leagan amach na gcroílimistéar, na gcloch cora agus na gconairí chun tacú le forbairt Anaclann Dúlra Mhóin Alúine, Ordú um Limistéar Conláiste Speisialta agus/nó Páirc Náisiúnta na dTailte Móna.	3	An dá cheann	Tacaíocht do BnM i bhforbairt inbhuanaithe anaclainne dúlra	APCU	Bord na Móna	Ar siúl go dtí 2029	Bord na Móna Cistiú	11.4
N19	Tacú le feirmeoirí san aistriú i dtreo earnáil talmhaíochta ísealcharbóin atá seasmhach ó thaobh na haeráide de i gContae Chill Dara, lena n-áirítear éagsúlú cleachtas feirmeoireachta go curaíocht, gairneoireacht mhéadaithe nó úsáidí malartacha talún.	4	An dá cheann	Astaíochtaí Talmhaíochta (tonnaí in aghaidh an heicteáir)	APCU	An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht agus Cistiú d'Fheirmeoirí	13.1
N20	Tacú leis an gClár Comhairleach Signpost agus é a chur chun cinn chun tacú le gníomhú ar son na haeráide agus inbhuanaitheachta ar fheirmeacha.	4	An dá cheann	% Feirmeoirí cláraithe leis an gClár Signpost	APCU	RTBM, An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht agus Cistiú d'Fheirmeoirí	13.1
N21	An t-aistriú chuig feirmeoireacht orgánach laistigh den Chontae a chur chun cinn.	4	An dá cheann	% Feirmeoirí Orgánacha	APCU	RTBM, An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht agus Cistiú d'Fheirmeoirí	13.1
N22	Tacú le feirmeoirí úsáid leasacháin nítrigine ceimiceacha a laghdú 20% faoi 2030, úsáid úiré cosanta a mhéadú agus glacadh sciodair ísealastaíochta a mhéadú go 90% d'fheirmeacha.	4	An dá che ann	Úsáid Leasacháin Cheimicigh sa Chontae (tonnaí)	APCU	An Earnáil Talmhaíochta Tuairisciú RTBM	Go bliantúil go dtí 2029	Rialacha an AE maidir le húsáid leasacháin	13.1
N23	Tacaíochtaí teicniúla a chur ar fáil d'fhiontair feirmeoireachta i bhforbairt bithmheatáin ó Dhíleá Anaeróbach, lena n-áirítear treoir maidir le riachtanais phleanála agus riachtanais cosanta comhshaoil.	4	An dá cheann	Iomlán Tonnaí dramhaíola cóireáilte ag AD	APCU	An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Forbairt Phríobháideach AD	13.1

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
N24	Cuir réitigh nuálacha chun cinn san earnáil agraibhia chun déine carbóin táirgí agraibhia ar fhiontair feirme Chill Dara a laghdú.	4	An dá cheann	Líon na nuálaíochtaí a sainaithníodh agus a cuireadh i bhfeidhm.	PEEDES	An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht agus Cistiú d'Fheirmeoirí	13.1
N25	Beartas úsáide lotnaidicídí a fhorbairt don Chontae, ag cinntiú nach n-úsáidtear na substaintí seo ach go pointe nach n-imríonn siad éifeachtaí suntasacha ar an timpeallacht ghlactha, amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht nó láithreáin Eorpacha.	4	An dá cheann	Beartas Curtha i gCrích	APCU	RTBM	R4 2024	Ceann ar bith	13.1
N26	Tacú le feirmeoirí an cion amhphróitéin atá i mbeatha ainmhithe a laghdú, an fócas ar thréithe ísealmheatáin laistigh de chláir phóraithe ainmhithe a mhéadú agus próiseálaithe agus feirmeoirí a spreagadh chun meánaois an mharaithe a laghdú go 24 – 25 mhí ón meán reatha de 26.5 mí.	4	An dá cheann	Astaíocht Talmhaíochta in aghaidh an Aonaid	APCU	An Earnáil Talmhaíochta	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
N27	Iniúchadh a dhéanamh ar a indéanta atá sé cuibhrinn agus gairdíní pobail a fhorbairt sa Chontae chun tacú le táirgeadh inbhuanaithe bia.	4	An dá cheann	Líon na gCuibhreann a Seachadadh	APCU PFFESÉ	Ceann ar bith	Go bliantúil go dtí 2029	Tailte ar Fáil	13.1
N28	Tacaigh le tionscal na turasóireachta chun cuspóirí Straitéis Forbartha Turasóireachta Réigiúnach an tSean-Oirthir 2023 – 2027 a chur i gcrích go hinbhuanaithe trí laghduithe ar lorg carbóin earnáil na turasóireachta a chumasú, trí thacú le sócmhainní bonneagair ghlais bhunathraithe a chruthú agus trí thurasóireacht inbhuanaithe, ghlas agus éiceathurasóireacht a leathnú sa cheantar.	1	An dá cheann	Cuairteoirí na hÉiceathur-asóireachta	Into Kildare	Fáilte Éireann. Earnáil na Turasóireachta	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.2

Tábla 4-4: Gníomhaíochtaí PGA do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú

Sprioc Straitéiseach 4 PGA Chill Dara: Pobail: Athléimneacht agus Aistriú

Gníomhú ar son na haeráide a spreagadh i bpobail áitiúla trí thuiscint faoin aeráid a mhéadú chun cumas a fhorbairt do ghníomhú ar son na haeráide agus aistriú cóir do shaoránaigh an Chontae.

Athléimneacht agus Aistriú Pobail	Cuspóirí	1. Cumas agus ullmhacht a fhorbairt i gcomhar le pobail agus le comhpháirtithe straitéiseacha eile chun gníomhú claochlaitheach ar son na haeráide a chur i bhfeidhm agus chun éileamh ar ghníomhú ar son na haeráide a spreagadh trí chláir forbartha acmhainne, ionstraimí beartais/airgeadais agus cláir forbartha áitiúla agus folláine. 2. A chinntiú go bhfuil an polasaí pleanála maidir le húsáid talún feasach ar oiriúnú aeráide agus riosca tuilte laistigh den Chontae. 3. A chinntiú go dtugann córais agus pleananna pleanála éigeandála aghaidh ar ghníomhú ar son na haeráide chun ár sócmhainní agus ár mbonneagar criticiúil a chosaint ar imeachtaí adhaimsire agus chun freagairt éigeandála comhordaithe a bhfuil acmhainní curtha ar fáil di a chinntiú ó gach éigeandáil agus teagmhas a bhaineann leis an aeráid, lena n-áirítear tuilte. 4. Gníomhaíochtaí Aistriú Cóir a chur i bhfeidhm agus tacú leo laistigh den Chontae. 5. Gníomhú ar son na haeráide agus scileanna glasa san oiliúint agus san oideachas a chur chun cinn i gcomhpháirtíocht le Boird Oideachais agus Oiliúna (BOOnna) agus Oifigí Fiontair Áitiúla (OFÁnna) chun tacú le poist ghlasa agus fiontair agus iad a chur chun cinn.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
R1	Clinic aeráide agus laethanta deonacha a eagrú i gcomhar le hENRanna áitiúla chun teachtaireacht an athraithe aeráide a chur in iúl agus chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíocht phraiticiúil.	1	An dá cheann	Líon na Laethanta Déanta	APCU	Gach Roinn.	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
R2	Scóráil 'Inbhuanaitheacht agus Athrú Aeráide' a chur san áireamh ar mheasúnuithe deontais ábhartha lena chinntiú go ndéanann grúpaí pobail/páirtithe leasmhara machnamh ar Mhaolú Aeráide agus Oiriúnú Aeráide agus go gcuimsítear iad ina ngníomhaíochtaí uile a fhaigheann cistiú deontais.	1	An dá cheann	Córas Scórála Seolta	ASDNR	APCU	R1 2024	Cistiú	13.3
R3	Bealaí a aithint chun oiliúint agus tacaíocht faisnéise a sholáthar do ghrúpaí pobail/eagraithe imeachtaí pobail ar bhearta um Ghníomhú ar son na hAeráide, mar shampla iad siúd a bhaineann le caomhnú uisce/ bailiú uisce báistí, réitigh nádúrbhunaithe, geilleagar ciorclach, taisteal gníomhach, soghluaisteacht inbhuanaithe agus pleanáil imeachtaí inbhuanaithe, etc.,	1	An dá cheann	Córas Oiliúna/ Tacaíochta Seolta	APCU	Gach Roinn.	R1 2024	Cistiú. Rannpháirtíocht grúpaí pobail agus páirtithe leasmhara	13.3
R4	Bealaí a aithint chun tacú le riarthóirí deontas ina ról mar thionchairí ar ghníomhú ar son na haeráide/ inbhuanaitheacht agus ag cosaint acmhainní uisce trí dheontais a riar trasna sheirbhísí na comhairle.	1	An dá cheann	Seiceálacha ar Chórais Tacaíochta Deontais Déanta	ASDNR	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú. Tacaíocht ÚFIÉ	13.3
R5	Freagairt phobail a spreagadh chun bithéagsúlacht agus caomhnú uisce a chumasú sa phobal, i gcomhar le grúpaí amhail na 'Bailte Slachtmhara', trí bhearta nuálacha amhail comórtais, imeachtaí agus oiliúint.	1	An dá cheann	Líon na gComórtas, Imeachtaí agus Oiliúna Curtha ar fáil.	APCU	Gach Roinn.	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Ceapachán oifigeach na bithéagsúlachta	13.3
R6	Agus iad á dtreorú ag an Meabhrán Tuisceana a síníodh idir an CLG agus CBCC, i dtreo a bheith ag obair le chéile ar thionscadail inbhuanaitheachta agus gníomhú ar son na haeráide, téigh i dteagmháil le 'Clár an Chlub Ghlais' trí cheannasaí ainmnithe, ag obair leis an ORGA agus CLG, i gcur chun cinn agus tacú le tionscadail ag clubanna rannpháirteacha, chun cuspóirí an chláir a bhaint amach go dtí 2029 le linn príomhchéimeanna an chláir.	1	An dá cheann	% Clubanna a raibh Páirt acu i gClár an Chlub Ghlais	Forbairt Eacnamaíochta, Pobail agus Tuaithe	ORGA/CLG	Ar siúl go dtí 2029	Líon na gclubanna atá ag glacadh páirte sa Chlár	13.3
R7	Tacú le healaíontóirí, eagraíochtaí agus pobail chun dea-chleachtas a bhreithniú agus a ghlacadh ina gcuid oibre maidir le dúshláin dhomhanda amhail aeráid, uisce, comhshaol, soghluaisteacht agus bithéagsúlacht agus an líonra leabharlainne, acmhainní oideachais agus pleanáil a uasmhéadú.	1	An dá cheann	Líon na dTeagmhálacha Tacaíochta le hEalaíontóirí	SCDC	APCU An Chomhairle Ealaíon	R4 2024	Cistiú	13.3

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
R8	A chinntiú go n-ionchorpraítear Pleananna um Bainistiú Riosca Tuilte agus Athraithe Aeráide i bpleanáil spásúlachta an Chontae chun freastal ar riachtanais Threoir an AE maidir le Tuilte agus Creat-Treoir Uisce an AE agus chun Contae atá athléimneach ó thaobh aeráide de a chur chun cinn, le haird chuí ar an ngá atá le réitigh nádúrbhunaithe agus Córais Inbhuanaithe Draenála, agus íogaireachtaí comhshaoil ag na láithreacha seo a chur chun cinn, lena n-áirítear cáilíocht uisce, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, conairí bruachánacha agus éiceolaíocht uisceach, taitneamhacht amhairc agus luach áineasa agus taitneamhachta.	2	Oir.	Glacadh le Pleananna do CDP/ LAPanna	APCU	OOP IFI	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú ón Rialtas Láir	13.1
R9	Gach Moladh a bhaineann go Sonrach le Ceantar a chuirtear i láthair sa Mheasúnú Straitéiseach ar Riosca Tuile do Phlean Forbartha Contae Chill Dara 2023-2029 a chur i bhfeidhm, le haird chuí ar an ngá atá le réitigh nádúrbhunaithe agus Córais Inbhuanaithe Draenála a chur chun cinn, agus íogaireachtaí comhshaoil ag na láithreacha seo, lena n-áirítear cáilíocht uisce, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, conairí bruachánacha agus éiceolaíocht uisceach, taitneamhacht amhairc agus luach áineasa agus taitneamhachta.	2	Oir.	% Moltaí Seachadta	PFFESÉ	OOP IFI	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú ón Rialtas Láir	13.1
R10	Beidh sé riachtanach go gcloíonn gach forbairt nua laistigh den Chontae le riachtanais Chórais Draenála Uirbeacha Inbhuanaithe ar a laghad agus go gcuirtear forbairt réitigh nádúrbhunaithe chun cinn mar dhíonta gorma/glasa, locháin, bogaigh, cainéil fásra éadoimhne (claiseanna reatha) agus go n-áiríonn siad soláthar do bhailiú uisce báistí.	2	Oir.	% Forbairt Nua Comhlíontach le CDIb	PFFESÉ	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Forbairt Phoiblí/ Phríobháideach	13.1
R11	Samplaí maithe de Chórais Draenála Uirbeacha Inbhuanaithe a chur ar taispeáint a uasmhéadaíonn taitneamhacht agus bithéagsúlacht trí úsáid a bhaint as córais nádúrbhunaithe amhail claiseanna reatha nó gairdíní báistí mar chuid d'fhorbairtí na Comhairle.	2	Oir.	Líon na Samplaí Curtha i Láthair	ISSO	Ceann ar bith	Ar siúl go dtí 2029	Infhaigheacht Samplaí	12.1
R12	Saincheisteanna tuilte áitiúla a réiteach trí úsáid a bhaint as cistiú ón OOP agus ón Roinn Iompair (Clár Draenála, Oibreacha um Oiriúnú agus Athléimneachta Aeráide, Scéim Mionoibreacha OOP) ag ionchorprú Córais Draenála Uirbeacha Inbhuanaithe, le haird chuí ar an ngá atá le Córais Draenála Inbhuanaithe a chur chun cinn, agus íogaireachtaí comhshaoil ag na láithreacha seo, lena n-áirítear cáilíocht uisce, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, conairí bruachánacha agus éiceolaíocht uisceach, taitneamhacht amhairc agus luach áineasa agus taitneamhachta. Na hoibreacha draenála nua ar fad le bheith de réir phrionsabail dea-chleachtais arna threorú ag Treoirdhoiciméad Eatramhach Dearadh Uirbeach atá íogair ó thaobh Uisce (WSUD).	2	Oir.	Líon Saincheisteanna Tuile Áitiúla a Réitíodh go hiomlán	APCU	OOP IFI	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Ceadanna Úinéara Talún	13.1
R13	Tacaíocht agus eolas a thabhairt do chlár díonta aeráide d'acmhainní uisce nádúrtha agus chun tuilte a bhainistiú ar bhealach níos fearr ag leibhéal an dobharcheantair, sainaithneoidh an Chomhairle fo-dhobharcheantair nach bhfuil cuspóirí cáilíochta uisce á gcomhlíonadh iontu, agus ina bhfuil riosca tuilte seanbhunaithe.	2	Oir.	Clár Curtha i gCrích	APCU	OOP IFI	R1 2025	Cistiú agus Cúnamh ó Pháirtithe Leasmhara	13.1
R14	Measúnú féidearthachta a dhéanamh chun a fháil amach an féidir dobharlaigh a aithint atá an-leochaileach i leith imeachtaí uisce foircneacha a bhaineann le hathrú aeráide, agus a bhfuil baol ann nach gcomhlíonfaidh siad ceanglais Chreat-Treoir Uisce an AE. Aon bhearta cosanta agus réitithe a chur i bhfeidhm do dhobharlaigh aitheanta.	2	Oir.	Measúnú Seolta	APCU	GCC, CUÚÁ, GSI	R2 2025	Tacaíocht RTRÁO	13.1
R15	'Suirbhé agus Beartas Cumhdaigh Crann' a dhéanamh ar thailte atá á mbainistiú ag an gComhairle, de réir modheolaíochta comhaontaithe. Aithneoidh an staidéar láithreáin le haghaidh plandú coillearnaí dúchasaí agus measctha agus leagfar síos spriocanna maidir le crainn dhúchasacha a chur agus a chothabháil i gceantair uirbeacha agus thuaithe, chun stóráil carbóin, bithéagsúlacht agus tírdhreach, cáilíocht an aeir, agus maolú oileán teasa uirbeach a fheabhsú. Nuair is féidir, ba chóir go mbeadh claiseanna crann comhtháite isteach i ndraenáil an uisce dromchla chun buntáistí a sholáthar do cháilíocht an uisce.	2	An dá cheann	Suirbhé Curtha i gCrích	ISSO	APCU	R2 2025	Cistiú	13.1

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
R16	Iniúchadh a dhéanamh ar chartlanna agus ar bhailiúcháin uile na n-údarás áitiúil. Measúnú riosca a dhéanamh agus a chinntiú go bhfuil pleananna bainistíochta tubaiste curtha i gcrích agus curtha i bhfeidhm le spriocanna a d'oirfeadh do chúinsí áitiúla. Maidir le cartlanna agus bailiúcháin faoi úinéireacht phríobháideach, ba cheart tacaíocht agus oiliúint a chur ar fáil de réir mar is gá do bhailiúcháin a bhfuil tábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta leo, i gcomhar le húinéirí bailiúchán.	3	Oir.	Iniúchadh Seachadta	PFFESÉ	SCDC	R2 2024	Ceann ar bith	13.1
R17	Tacú le taighde comhoibríoch agus sainearnála ar straitéisí oiriúnaithe aeráide atá ábhartha don Chontae agus rannpháirtíocht agus comhoibriú a mhéadú idir gach údarás áitiúil in aice láimhe, Uisce Éireann, Grúpscéimeanna Uisce agus soláthairtí beaga príobháideacha chun tacú le tionscnaimh chaomhnaithe uisce ar fud an chontae agus bearta oiriúnaithe le linn coinníollacha triomaigh.	3	Oir.	Líon na dTionscnamh Taighde ar tugadh fúthu	APCU	Údaráis Áitiúla Eile, Uisce Éireann	R4 2024	Rannpháirtíocht le páirtithe eile	13.3
R18	An Plean Áitiúil Aistriú Cóir do Chill Dara Thiar a chur i bhfeidhm chun tacú le forbairt inbhuanaithe shóisialta, eacnamaíoch agus comhshaoil agus iad a chur chun cinn san aistriú go todhchaí ísealcharbóin i réigiún Chill Dara Thiar, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil sa cheantar amhail torann, tírdhreach agus taitneamhacht amhairc, oidhreacht chultúrtha agus íogaireachtaí a bhaineann le bithéagsúlacht.	4	An dá cheann	% Gníomhartha Curtha i gCrích	SCDC	Gach Roinn.	R4 2024	Cistiú	8.2
R19	Tacú leis an gclár chun tuarascáil saor in aisce ar fhuinneamh do líonta tí a chur ar fáil i limistéar Aistriú Cóir chun comhairle a sholáthar maidir le roghanna le haghaidh iarfheistiú agus chun tacaíocht saor in aisce a sholáthar chun rochtain a fháil ar dheontais, amhail deontais 'pobail fuinnimh níos fearr' agus 'iarfheistiú náisiúnta', agus ag an am céanna tacaíocht a thabhairt do dhaoine agus dul i gcion orthu le go dtabharfar aird chuí ar an ngá atá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú le linn iarfheistiú.	4	An dá cheann	Líon na dTithe a dTacaítear leo	APCU	Gach Roinn.	R4 2024	Cistiú	8.2
R20	Tacú le tionscadail Aistriú Cóir le béim ar an aeráid, amhail an Tionscadal Forbartha Bithfhuinnimh Láir Tíre laistigh den Chontae, agus ag an am céanna a moladh a thabhairt agus dul i gcion ar dhaoine chun a chinntiú go gcuireann tionscadail den sórt sin comhbhuntáistí chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide agus nach sáraíonn siad na critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach gcruthaíonn siad éifeachtaí diúltacha suntasacha comhshaoil.	4	An dá cheann	Líon na dTionscadal Curtha i gCrích	APCU	ÚFIÉ	R4 2024	Cistiú	8.2
R21	Tacú le nuálaíocht i bhforbairt eacnamaíoch agus fiontraíocht tuaithe tríd an ngeilleagar tuaithe a éagsúlú go hearnálacha agus seirbhísí nua, lena n-áirítear iad sin a thugann aghaidh ar athrú aeráide agus inbhuanaitheacht.	5	An dá cheann	Líon na Seirbhísí/ nEarnálacha Nua	ASDNR	APCU OFÁ	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	8.2
R22	Scrúdú a dhéanamh ar chruthú chláir phrintíseachta na n-údarás áitiúil maidir le húsáid ábhar agus scileanna traidisiúnta chun cabhrú le struchtúir thraidisiúnta a chaomhnú chun a n-athléimneacht aeráide a mhéadú agus feasacht a ardú ar thábhacht scileanna agus ábhar traidisiúnta, agus oiliúint chuí á hionchorprú ag an am céanna chun aon tionchar comhshaoil agus bithéagsúlachta a d'fhéadfadh teacht chun cinn ar láithreáin a mhaolú.	5	An dá cheann	Líon na bPostálacha Ginte	ASDNR	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Infhaighteacht printíseach	8.2
R23	Oiliúint um fhorbairt acmhainne a eagrú ar gach gné den aeráid agus den bhithéagsúlacht do ghrúpaí pobail agus don fhoireann inmheánach, lena n-áirítear eispéiris a roinnt agus úsáid a bhaint as tionscadail eiseamláireacha agus láithreáin taispeána.	5	An dá cheann	Líon na gClár Oiliúna a Cuireadh ar fáil.	ASDNR	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	8.2

Tábla 4-5: Gníomhaíochtaí PGA d'Inbhuanaitheacht agus Bainistiú Acmhainní

Sprioc Straitéiseach 5 PGA Chill Dara: Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní
Prionsabail na hinbhuanaitheachta agus an gheilleagair chiorclaigh a dhaingniú laistigh d'fheidhmeanna uile na Comhairle, saoránaigh agus gnólachtaí laistigh den Chontae a chumasú chun roghanna eolasacha inbhuanaithe, ciorclacha agus dearfacha ó thaobh aeráide de a dhéanamh.

Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní

Cuspóirí

1. Tacú le giniúint, tarchur agus úsáid leictreachais in-athnuaite laistigh den Chontae ag teacht le polasaí náisiúnta agus réigiúnach lena n-áirítear an Creat Beartais Stórála Leictreachais.
2. Tacú le tionscnaimh agus infrastruchtúr ciorclach laistigh den Chontae lena n-áirítear cosc, athúsáid, deisiú agus athchúrsáil.
3. Bailiú acmhainní ciorclacha do chórais fuinnimh in-athnuaite a mhéadú.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
S1	Straitéis fhoriomlán um Fhuinneamh In-athnuaite a ullmhú agus a chur i bhfeidhm don Chontae, atá bunaithe ar spriocanna an Chreata Pleanála Náisiúnta, chun tacú le forbairt inbhuanaithe gaoithe agus gréine ar tír laistigh den Chontae, agus ag an am céanna moltaí a thabhairt agus dul i gcion ar dhaoine chun a chinntiú go gcuireann tionscadail dá leithéid comhbhuntáistí chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide agus nach sáraíonn siad na critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbeidh siad ina gcúis le drochthionchair chomhshaoil shuntasacha.	1	Maol.	Straitéis Seolta	PFFESÉ	Gach Roinn.	R4 2024	Ceann ar bith	7.2
S2	Straitéis Fuinnimh Gaoithe Chomhairle Contae Chill Dara a chur i bhfeidhm, agus ag an am céanna moltaí a thabhairt agus dul i gcion ar dhaoine chun a chinntiú go gcuireann tionscadail dá leithéid comhbhuntáistí chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide agus nach sáraíonn siad na critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbeidh siad ina gcúis le drochthionchair chomhshaoil shuntasacha.	1	Maol.	Straitéis Curtha i bhFeidhm	PFFESÉ	Gach Roinn.	R4 2024	Ceann ar bith	7.2
S3	Tacaíocht a thabhairt do thionscadail fuinnimh in-athnuaite phobalbhunaithe áitiúla agus do thionscadail nua mhicrea-ghiniúna agus giniúna mionscála fuinnimh in-athnuaite, i gcás go ndeimhnítear trí mheasúnú comhshaoil iomchuí nach mbeidh aon tionchar suntasach comhshaoil ag an bhforbairt ghaolmhar fuinnimh.	1	Maol.	Iomlán MWh In-athnuaite Tacaithe	APCU	Eirgrid	Ar siúl go dtí 2029	Infheistíocht Phríobháideach	7.2
S4	Tacú le leathnú agus feabhsúcháin leanúnacha ar bhonneagar na heangaí leictreachais laistigh den Chontae chun tacú le giniúint agus soláthar in-athnuaite, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail seandálaíocht, láithreáin Eorpacha, bithéagsúlacht agus luach taitneamhachta, cáilíocht uisce agus aeir.	1	Maol.	Iomlán MWh In-athnuaite Ginte	APCU	Eirgrid	Ar siúl go dtí 2029	Tacaíocht agus Cistiú Eirgrid	7.2
S5	Plean Bainistíochta ar Éileamh Leictreachais a fhorbairt do gach foirgneamh agus láithreán atá faoi úinéireacht na Comhairle chun úsáid agus éifeachtúlacht leictreachais reatha a thomhas agus chun díriú ar bhearta agus laghduithe cuí.	1	Maol.	Plean Curtha i gCrích	APCU	ASDNR	R3 2024	Ceann ar bith	7.2
S6	Tabhairt faoi staidéar féidearthachta ar chomhtháthú fótavoltach gréine i gcarrchlóis Chomhairle Contae Chill Dara agus ar bharr na ndíonta ar fhoirgnimh atá faoi úinéireacht phoiblí ar fud an Chontae, chun a chinntiú go dtugann an staidéar aird chuí ar chúrsaí pleanála agus comhshaoil. Má mheastar go bhfuil sé indéanta, ba cheart go mbeadh aird chuí ag an tionscadal maidir leis na critéir ábhartha phleanála agus cosanta comhshaoil.	1	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	APCU	ASDNR	R3 2024	Ceann ar bith	7.2
S7	Tacaíocht a thabhairt do Bhord na Móna le hathfhorbairt na ceanncheathrún sa Droichead Nua chun an ceantar a chur chun cinn mar Mhol Fuinnimh Ghlais, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail seandálaíocht, láithreáin Eorpacha, bithéagsúlacht agus luach taitneamhachta, cáilíocht uisce agus aeir.	1	Maol.	Mol ag Feidhmiú	PFFESÉ	APCU, Bord na Móna	Ar siúl go dtí 2029	Bord na Móna Cistiú	7.2
S8	A cheangal ar ionaid sonraí bearta láidre éifeachtúlachta fuinnimh a bheith acu (lena n-áirítear bainistíocht ar éileamh, éifeachtúlacht fuinnimh, úsáid teasa fuill nó giniúint uathoibríoch) chun lorg carbóin oibriúcháin a laghdú trí úsáid a bhaint as foinsí inbhuanaithe giniúna fuinnimh ar an gcéad dul síos agus foinsí in-athnuaite fuinnimh a úsáid ansin chun cumhacht a sholáthar d'oibríochtaí, i gcás go ndeimhnítear trí mheasúnú comhshaoil cuí nach mbeidh aon tionchar suntasach comhshaoil ag forbairt ghaolmhar fuinnimh in-athnuaite.	1	Maol.	% Fuinneamh In-athnuaite in Ionaid Sonraí Nua/Reatha	PFFESÉ	Gach Roinn.	Ar siúl go dtí 2029	Infhaighteacht ar Fhuinneamh In-athnuaite	7.2
S9	Mar chuid de chothabháil oibriúcháin an tsoilsithe phoiblí ar fad sa Chontae, déanfaidh Comhairle Contae Chill Dara rolladh amach céimnithe córais soilsithe atá tíosach ar fhuinneamh ar gach soilsiú poiblí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm agus le haird chuí ar an tionchar a bheidh ag an speictream solais a úsáidtear ar speicis oíche amhail ialtóga.	1	Maol.	% Soilsiú atá Éifeachtúil ó thaobh Fuinnimh de	ISSO	Comh. Chill Chainnigh	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú	7.2

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
S10	Gheobhaidh Comhairle Contae Chill Dara creidiúnú chuig an gcaighdeán inmheánach do bhainistiú fuinnimh EIC 50001 chun na hastaíochtaí fuinnimh agus carbóin ar fad ó oibríochtaí údaráis áitiúil a chlúdach - Flít, Foirgnimh Chathrach, Linnte Snámha agus Soilsiú Poiblí.	1	Maol.	Creidiúnú Faighte	APCU	Aonad Fuinnimh an Lár-Oirthir	R3 2024	Ceann ar bith	7.2
S11	Rolladh amach níos leithne de chórais bailithe araidí donna leithscartha a chur i bhfeidhm ar fud an Chontae chun an acmhainn seo a ghabháil le haghaidh cóireála i monarchana Díleáite Anaeróbaigh chun bithmheatán a aisghabháil rud a thagann leis an bPlean Náisiúnta um Bainistiú Dramhaíola do Gheilleagar Ciorclach.	3	Maol.	% Teaghlaigh a bhfuil rochtain acu ar Araid Dhonn ar thaobh an chosáin	APCU	NWCPO, Bailitheoirí Dramhaíola	R2 2024	Rannpháirtíocht Phoiblí	12.4
S12	Dul i dteagmháil le hUisce Éireann chun a fháil amach an bhféadfaí úsáid a bhaint as slodaí fuíolluisce i monarchana Díleáite Anaeróbaigh chun bithmheatán a aisghabháil laistigh den Chontae.	3	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	APCU	Uisce Éireann	R4 2024	Infhaighteacht Sloda	12.4
S13	Tacú le tionscnaimh chiorclacha amhail cosc, athúsáid, deisiú agus athchúrsáil acmhainní chun cóireáil dramhaíola ag stáisiúin fuinnimh nó láithreáin líonta talún a íoslaghdú. Tabhairt faoi staidéar féidearthachta chun ionad 'Beir/Tóg' a chruthú laistigh de phríomh-mhol sa Chontae, agus a chinntiú go bhfuil aird chuí ag an staidéar ar phleanáil, ar bhainistiú dramhaíola agus ar riachtanais, ar bhreithnithe agus ar shrianta comhshaoil.	2	Maol.	% Dramhaíl Atreoraithe ó Aisghabháil agus Diúscairt	APCU	ORPBD	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú Príobháideach	12.2
S14	Moil comhroinnte trealaimh a chur i bhfeidhm agus a chur chun cinn le haghaidh (síolta, bréagán, trealaimh gairdín, uirlisí cumhachta, etc.) laistigh den Chontae chun tacú le húinéireacht phobail agus chun ídiú a laghdú.	2	Maol.	Líon na Mol Bunaithe	APCU	CCPS	Ar siúl go dtí 2029	Rannpháirtíocht Phoiblí	12.8
S15	A chinntiú go bhfuil gach conradh dramhaíola de chuid Chomhairle Contae Chill Dara ailínithe leis an ordlathas dramhaíola, agus go ndéanann siad diúscairt agus aisghabháil a íoslaghdú ar mhaithe le córais chiorclacha agus le deireadh a chur le plaistigh aonúsáide.	2	Maol.	% Conarthaí a chuireann Ordlathas Dramhaíola i bhFeidhm i Soláthar	ASDNR	APCU	R1 2024	Beartas Soláthair Náisiúnta	12.7
S16	Siombóis thionsclaíoch a chur chun cinn agus a chumasú idir oibreoirí tráchtála chun dramhaíl a íoslaghdú agus ciorclaíocht a mhéadú.	2	Maol.	Líon na gComhaontuithe Díreacha a Fuarthas	APCU	Tionscal Príobháideach	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú agus Rannpháirtíocht Phríobháideach	12.6
S17	Tacú le bonneagar agus tionscnaimh bhithgheilleagair a thabhairt isteach a ailíníonn le beartais an Phlean seo agus an Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithgheilleagar 2023-2025.	2	Maol	Líon na dTionscnamh a Tugadh Isteach	APCU	Tionscal Príobháideach	Ar siúl go dtí 2029	Cistiú agus Rannpháirtíocht Phríobháideach	12.6

Grianghrafadóir: David Morrissey, Foinse: Comhairle Contae Chill Dara

5. Dícharbónú Fís agus Misean Creasa

DZ ACTION
Decarbonising Zone Maynooth

Íomhá: Feirmeoireacht i gCill Chá. Foinse: Mark McGuire

5. Crios Dícharbónaithe

5.1 Forléargas

Leis na Pleananna Gníomhaíochta ar son na hAeráide, tugtar sainordú d'fhorbairt criosanna dícharbónaithe agus go sonrach áirítear sa Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2019 an gníomh agus an foghníomh seo a leanas:

Gníomh 165: Tionscadail shuaitheanta ísealcharbóin a leathnú chuig bailte agus sráidbhailte eile.
Aithneoidh agus forbróidh gach údarás áitiúil pleananna le haghaidh 'Crios Dícharbónaithe' amháin

Thug an Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2021 tuilleadh tacaíochta dó seo, ar an mbealach seo a leanas:

Gníomh 80 Tacaíocht, monatóireacht agus measúnú a dhéanamh ar Ghníomhú ar son na haeráide na nÚdarás Áitiúil.
Aithneoidh agus forbróidh gach údarás áitiúil pleananna le haghaidh 'Crios Dícharbónaithe' amháin

Cé nach bhfuil sé sonraithe sa Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2023, is sna Pleananna um Ghníomhú ar son na hAeráide níos luaithe a bhunaítear an ceanglas maidir le crios dícharbónaithe agus pleananna gaolmhara a bhunú agus tá sonraí an chreasa dícharbónaithe ar fáil sa chaibidil seo den Phlean seo.

Baineann Iarscríbhinn Theicniúil D de Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil go sonrach le plean a fhorbairt do Chriosanna Dícharbónaithe (CD) rud a cuireadh i bhfeidhm ar fhorbairt na caibidle seo. Sainmhíníonn na treoirlínte CD mar seo a leanas:

Is limistéar spásúil é CD atá aitheanta ag an údarás áitiúil ina sainaithnítear raon beart maolaithe aeráide, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta agus úinéirí gníomhaíochta chun aghaidh a thabhairt ar fhuinneamh ísealcharbóin áitiúil, ar astaíochtaí gáis ceaptha teasa, agus ar riachtanais aeráide chun cabhrú le spriocanna náisiúnta gníomhaíochta aeráide a bhaint amach.

Is é an aidhm atá le CD a fhorbairt ná torthaí a sheachadadh atá in ann na spriocanna náisiúnta um laghdú astaíochtaí a bhaint amach, .i. laghdú 7 % ar a laghad in aghaidh na bliana ar astaíochtaí carbóin go dtí 2030 chun laghdú carnach 51% a bhaint amach faoi 2030 agus neodracht a bhaint faoi dheireadh 2050 ó bhliain bhonnlíne 2018.

D'fhéadfaí seachadadh rathúil na ngníomhartha sa CD a leathadh amach ansin chuig bailte 'Aithriseoirí Gasra' eile sa Chontae le cur i bhfeidhm faoin PGA.

5.2 Crios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad (CD)

Roghnaíodh limistéar an Chreasa Dícharbónaithe (CD) faoi threoir na gcritéar atá leagtha amach i gCiorclán LGSMO1-2021 a d'eisigh an RTRÁO i mí Feabhra 2021 agus tá Maigh Nuad ainmnithe ag an gComhairle mar Chrios Dícharbónaithe an Chontae, agus léirítear teorainneacha spásúla an CD i **bhFigiúr 5-1**.

Tá daonra buan de 17,259 ag baile Mhaigh Nuad in 2022, méadú ó 14,585 in 2016 (méadú 18%). Chomh maith leis an bhfás daonra seo, tá daonra mac léinn reatha de 18,500 ag Ollscoil Mhá Nuad (MU). Tá Maigh Nuad ar cheann de na bailte is mó fás sa tír freisin agus réamh-mheastacháin ann go dtiocfaidh méadú suntasach ar an daonra amach anseo. Is dúshlán suntasach é seo maidir le hastaíochtaí ó fhás daonra agus gníomhaíocht eacnamaíoch sa bhaile a scaradh óna chéile.

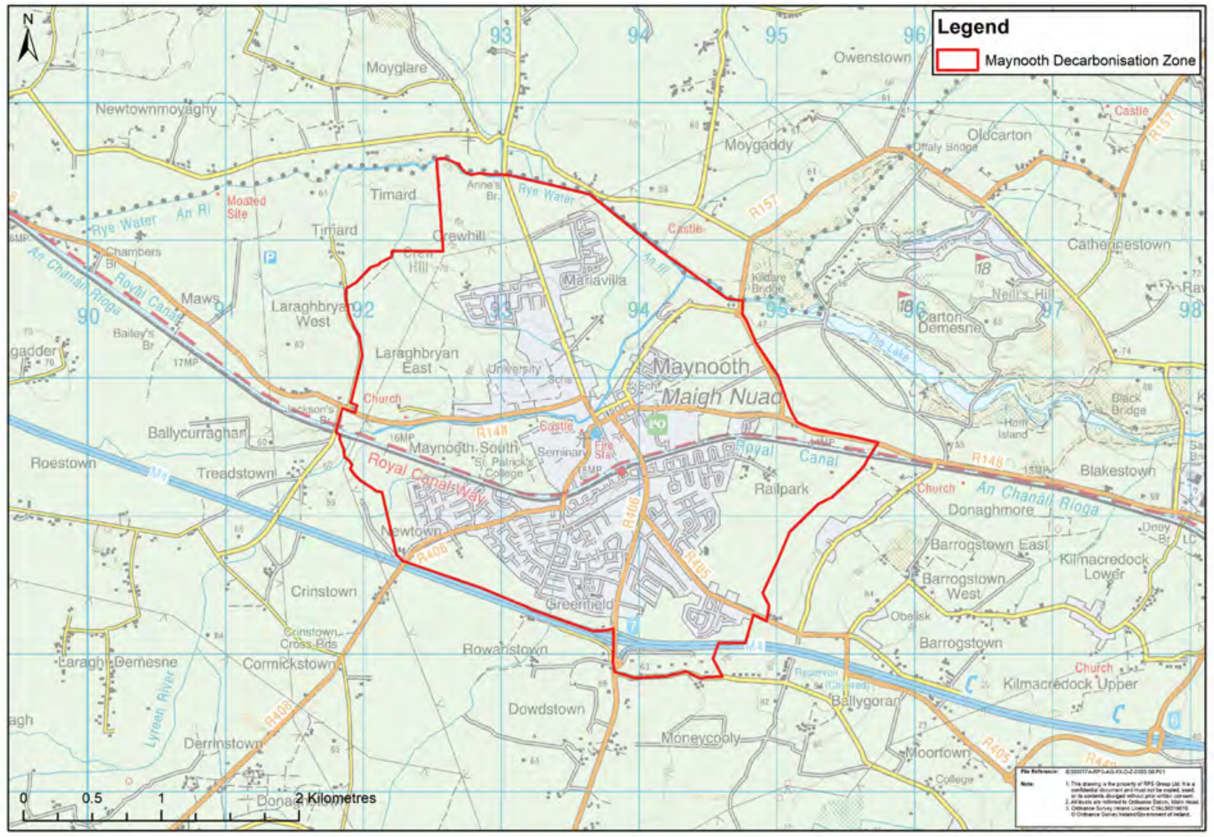

Figiúr 5-1: Leithne Spásúil Chrios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad

Roghnaíodh Maigh Nuad mar an CD ar chúiseanna éagsúla faoina mbeidh an baile in ann na leibhéil riachtanacha dícharbónaithe a bhaint amach lena n-áirítear:

- Tá Plean Taistil Ghníomhaigh do rothaíocht agus siúl i bhfeidhm;
- Féidearthacht do bhearta glasa i bhforbairt phoiblí (m.sh. Ascaill an Chartúin agus Harbour Field) chun an spás oscailte a chothabháil agus a fheabhsú;
- Féidearthacht chun bonneagar glas a fhorbairt faoin mBealach Fithiseach Seachtrach (BFS);
- Deis na bearta seo a chur san áireamh sa Phlean Ceantair Áitiúil 2024-2030 atá á dhréachtú ag an am céanna leis an bPlean seo;
- Ollscoil a bheith lonnaithe laistigh den CD mar ionad taighde aeráide laistigh den Stát; agus
- An fhorbairt fhéideartha amach anseo ar sheirbhís iarnróid fheabhsaithe trí thionscadal DART+ an Iarthair agus an tionscadal BusConnects.

Go hachomair, tá go leor buntáistí ag Maigh Nuad a fhágann go bhfuil an baile iontach mar CD chun feidhmiú mar bhinse tástála don Chontae chun measúnú a dhéanamh ar inmharthanacht na mbeart i mbailte móra eile sa Chontae ar a dtugtar 'Aithriseoirí Gasra'.

5.3 Achoimre ar Phróifíl Astuithe an Chrios Dícharbónaithe

De réir na dtreoirlínte, forbraíodh an Fardal Astaíochtaí Bonnlíne do Mhaigh Nuad trí úsáid a bhaint as cur chuige Leibhéal 3 faoi stiúir spásúlachta de réir Iarscríbhinn C de na treoirlínte. Go sonrach, cuireadh an mhodheolaíocht a cheap ÚFIÉ agus Codema ('Forbairt Bonnlínte CO_2 – Treoir Céim ar Chéim do d'Údarás Áitiúil,' 2017) i bhfeidhm chun an bhonnlíne a aontú. Tá na sonraí ionchuir ábhartha agus na tosca astaíochtaí ábhartha a chuirtear i bhfeidhm maidir le gach ceann de na hearnálacha a dtugtar aghaidh orthu in FAB de réir na n-earnálacha a liostaítear i **dTábla 3-3** ach curtha in oiriúint do limistéar Mhaigh Nuad amháin.

Bunaithe ar an modheolaíocht seo ríomhtar Fardal Astaíochtaí Bonnlíne CD Mhaigh Nuad don bhliain 2018 mar **73,635 tCO_2**e. Léirítear miondealú earnála an FAB i **dTábla 5-1** agus léirítear é i **bhFigiúr 5-2** agus léirítear gurb iad na hearnálacha réadmhaoin chónaithe **(38.5%)** agus iompair **(36.7%)** na foinsí is mó leis an earnáil tráchtála sa tríú háit **(16.5%)**. Is ionann na hearnálacha eile agus comhfhigiúr níos lú ná 10% de na hastaíochtaí iomlána.

Léiríonn na torthaí bonnlíne seo nach mór do na gníomhartha sa Phlean seo do Mhaigh Nuad díriú go príomha ar na hearnálacha cónaithe, iompair agus tráchtála chun na foinsí arda astaíochtaí seo a bhainistiú agus na leibhéil dícharbónaithe atá ag teastáil a bhaint amach. Léiríonn **Figiúr 5-3** na leibhéil laghduithe a theastaíonn in aghaidh gach ceann de na hearnálacha dá nglacfaí le laghdú pro-rata 51% do na hearnálacha go léir agus leagann sé béim ar scála an taisc faoi chónaitheacht agus iompar.

Éilíonn an sprioc náisiúnta laghdaithe 51% laghdú **37,544 tCO_{2e}** in CD Mhaigh Nuad faoi 2030.

Earnáil	Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Mhaigh Nuad 2018 (tCO_{2e})	Cuid de FAB (%)
Réadmhaoin Chónaithe	28,370	38.5%
Iompar	27,046	36.7%
Tráchtáil	12,120	16.5%
Talmhaíocht	3,611	4.9%
Bardasach	1,046	1.4%
Tithíocht Shóisialta	744	1.0%
Fuíolluisce	427	0.6%
Dramhaíl	271	0.4%
Iomlán	**73,635**	**100%**

Tábla 5-1: Bonnlíne Earnála agus Iomlán 2018 do CD Mhaigh Nuad

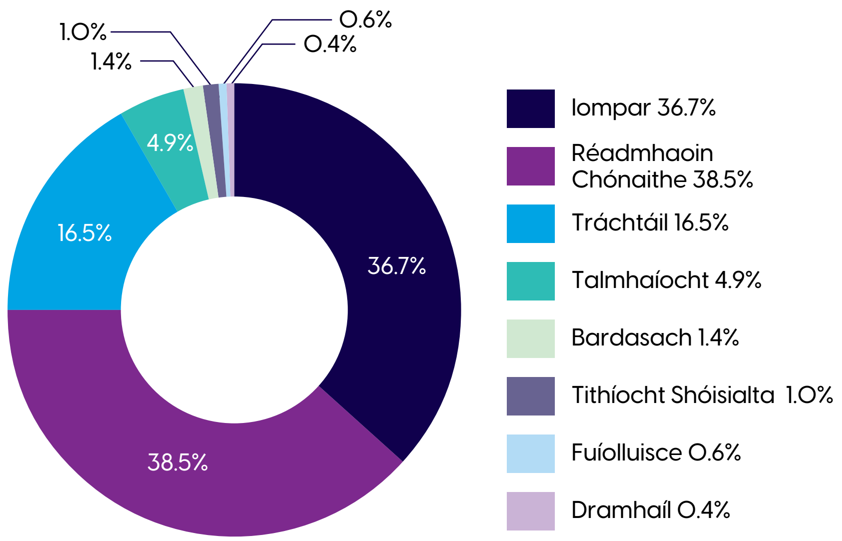

Figiúr 5-2: Bonnlíne Earnála agus Iomlán 2018 do CD Mhaigh Nuad

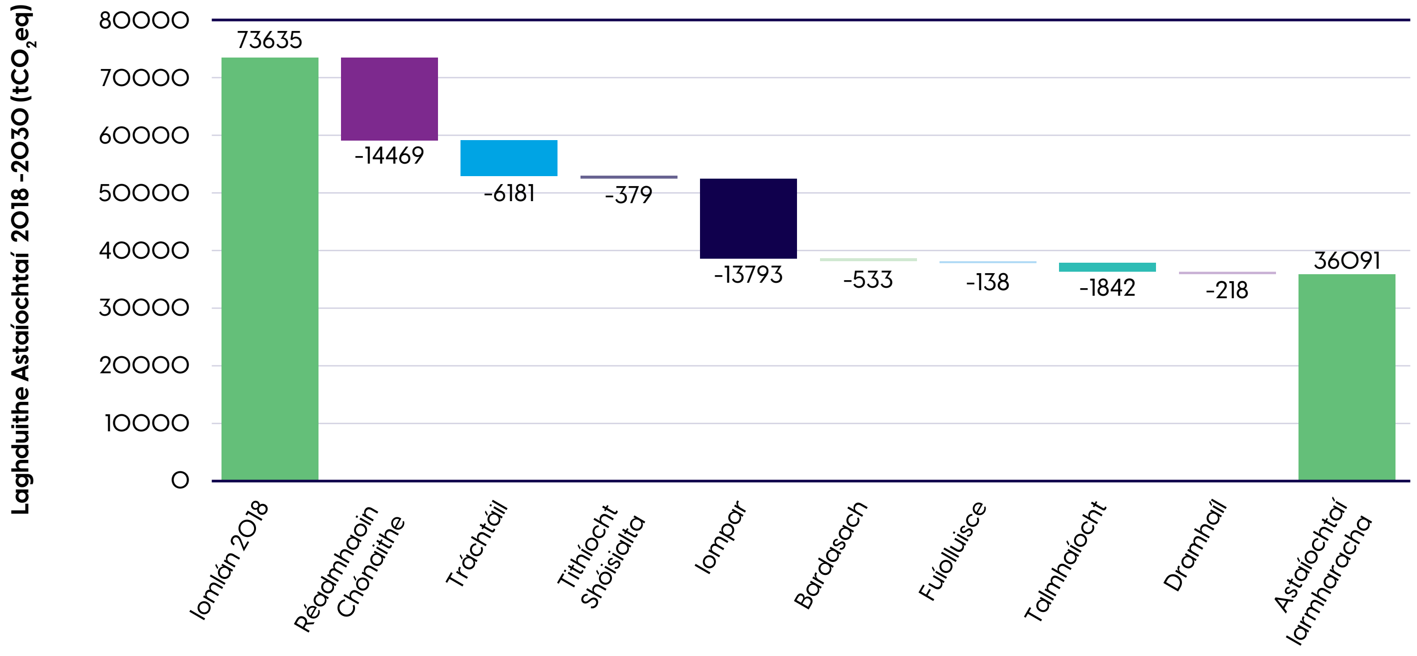

Figiúr 5-3: Scála Laghdaithe Astaíochtaí Earnála do CD Mhaigh Nuad

5.4 Fís agus Misean an Chrios Dícharbónú

Is deis í fís a shocrú don CD chun cuspóir an CD a chur in iúl trí ráiteas uaillmhianach ach réalaíoch. Chuige sin tá an fhís do chur i bhfeidhm an CD i Maigh Nuad curtha i láthair mar seo a leanas:

Fís CD Mhaigh Nuad

Ár gCrios Dícharbónaithe i Maigh Nuad a dhéanamh neodrach ó thaobh na haeráide de le chéile faoi 2050 le haghaidh todhchaí inbhuanaithe.

Mar aon le fís PGA, ceapadh ráiteas misin tacaíochta mar ráiteas dírithe ar ghníomhaíocht lena mbunaítear tosaíochtaí uileghabhálacha na Comhairle chun an fhís maidir le cur chun feidhme CD i Maigh Nuad a chur i gcrích. Cuirtear an misean seo in iúl mar seo a leanas:

Misean CD Mhaigh Nuad

Sraith de ghníomhaíochtaí earnála uaillmhianacha a sheachadadh ar féidir leo astaíochtaí sa CD a laghdú de réir na spriocanna forordaithe do gach earnáil agus laghdú 51% ar astaíochtaí a bhaint amach laistigh de Mhaigh Nuad faoi 2030 agus na gníomhartha cruthaithe seo a úsáid i mbailte eile 'Aithriseoirí Gasta' sa Chontae.

5.5 Clár na nDeiseanna

Agus an fardal bonnlíne astaíochtaí á fhorbairt don CD, tugadh faoi shraith gníomhaíochtaí comhuaineacha chun tacú le forbairt na ngníomhaíochtaí mar seo a leanas:

- **Athbhreithniú Beartais** – rinneadh athbhreithniú mionsonraithe ar bheartais chun breithniú a dhéanamh ar bheartas agus ar reachtaíocht atá ann cheana agus atá ar feitheamh araon a d'fhéadfadh tionchar a imirt ar na hearnálacha agus ar na gníomhartha atá á mbreithniú. Áiríodh leis an athbhreithniú seo beartas aeráide an AE agus náisiúnta, beartas comhshaoil, fuinnimh agus iompair eile chomh maith le beartas náisiúnta agus áitiúil um úsáid talún ar nós an Phlean Forbartha Contae.
- **Athbhreithniú ar Dhea-Chleachtais** – lena ngabhann athbhreithniú ar an gcleachtas is fearr maidir le gníomhú ar son na haeráide laistigh d'údaráis áitiúla eile laistigh den Stát agus laistigh de Bhallstáit eile an AE chun saincheisteanna nua nó saincheisteanna atá ag teacht chun cinn atá ábhartha do Mhaigh Nuad a shainaithint;
- **Rannpháirtíocht páirtithe leasmhara** – lena mbaineann rannpháirtíocht shuntasach le comhairleoirí áitiúla, saoránaigh Mhaigh Nuad, ionadaithe ollscoile, ceannairí gnó áitiúla agus grúpaí feirmeoireachta. Bhí sé mar aidhm ag gach ceann de na rannpháirtíochtaí seo deiseanna agus srianta a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide a fhiosrú agus tuairimí speictrim leathain a fháil ar na príomhbhreithnithe chun na gníomhartha CD a sheachadadh.

Baineadh úsáid ansin as na cleachtaí thuas, in éineacht leis an mbonnlíne, chun Clár na nDeiseanna do Mhaigh Nuad a fhorbairt. Is é atá i gClár na nDeiseanna ná punann agus píblíne na n-idirghabhálacha, na dtionscadal agus na ngníomhartha lena n-áirítear bearta maolaithe, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta, chun na spriocanna a leagadh síos maidir le laghduithe fuinnimh agus astaíochtaí a bhaint amach. Tugadh in athbhreithniú ar Chlár na nDeiseanna eolas d'fhorbairt agus do chainníochtú thionchar na ngníomhartha CD a chuirtear i láthair sa Phlean seo. Tugadh faoin gcainníochtú seo bunaithe ar shonraí bonnlíne 2018 agus fágadh na gnéithe tionchair seo a leanas a bhaineann le dícharbónú Mhaigh Nuad amach anseo as an áireamh:

- Fás daonra – mar chuid de Phlean Straitéiseach an Limistéir Chathrach atá sa Straitéis Réigiúnach Spásúil agus Eacnamaíoch 2019-2031 do Réigiún an Oirthir agus Lár Tíre, leithdháileadh méadú daonra suas le 10,000 duine ar Mhaigh Nuad thar an tréimhse go dtí 2031. D'fhéadfadh go méadóidh fás daonra suntasach dá leithéid foinsí Cónaithe, Iompair agus foinsí eile astaíochtaí laistigh den bhaile.
- Leictreachas in-athnuaite – do bhonnlíne 2018 ba é 38% an sciar den leictreachas in-athnuaite agus áirítear le PGA23 sprioc chun sciar an leictreachais a ghintear ó fhoinsí inathnuaite a mhéadú go 80%. Le linn an aistrithe seo, leanfaidh déine carbóin na hearnála giniúna leictreachais ag laghdú, rud a fhágann go laghdófar go nádúrtha astaíochtaí bunaithe ar leictreachas ó na hearnálacha Cónaithe, Tithíochta Sóisialta, Tráchtála, Fuíolluisce agus eile fiú in éagmais na ngníomhartha sa Phlean seo.

Go hachomair, níl méaduithe féideartha sa daonra agus laghduithe féideartha a bhaineann le dícharbónú na hearnála giniúna leictreachais curtha san áireamh i gClár na nDeiseanna.

Tugtar achoimre ar thorthaí Chlár na nDeiseanna i **dTábla 5-2** ina dtugtar breac-chuntas ar na nithe seo a leanas:

- Astaíochtaí bonnlíne earnála 2018;
- An sprioc maidir le laghdú astaíochtaí bunaithe ar laghdú caighdeánach 51% ar astaíochtaí ar fud na n-earnálacha go léir;
- Na laghduithe astaíochtaí réamh-mheasta bunaithe ar chur i bhfeidhm na ndeiseanna a aithníodh mar ghníomhartha féideartha don Phlean seo; agus
- Achoimre ar na deiseanna a mheastar a bhfuil an poitéinseal acu don ghníomhaíocht is mó.

Léiríonn toradh na hanailíse seo, leis na gníomhaíochtaí 'crua' a liostaítear (.i. iad siúd a d'fhéadfaí a chainníochtú go héasca ar nós teaghaisí a iarfheistiú nó aistriú go feithiclí leictreacha), d'fhéadfaí astaíochtaí bonnlíne 2018 a laghdú suas le 46% faoi 2030 má chuirtear gach gníomhaíocht i bhfeidhm go hiomlán. Le cur i bhfeidhm bearta 'boga' breise atá níos deacra a chainníochtú (m.sh. athrú iompraíochta ar aistriú modha chuig iompar poiblí nó úsáid cianmhol oifige) d'fhéadfadh an baile an laghdú 51% a bhaint amach faoi 2030. Arís, ní áirítear leis na réamh-mheastacháin seo na coincheapa maidir le fás daonra agus dícharbónú na heangaí leictreachais agus é sin a chur san áireamh agus na torthaí a chuirtear i láthair a mbreithniú.

Baintear úsáid as na deiseanna measta seo chun bonn eolais a chur faoi na gníomhartha a chuirtear i láthair lena gcur i bhfeidhm do gach ceann de na tosaíochtaí straitéiseacha i **gCuid 5.6**.

Earnáil	FAB 2018 (tCO2e)	Sprioc Laghdaithe 2030 (tCO_2e)	Sprioc Laghdaithe 2030 (% FAB 2018)	Laghdú Réamh-mheasta 2030 (tCO2e)	Laghdú Réamh-mheasta 2030 (% FAB 2018)	Bunaithe ar na Gníomhartha Seo a Leanas
Réadmhaoin Chónaithe	28,370	-14,469	51%	-16,626	59%	Tá an laghdú seo bunaithe ar 80% d'fhoirgnimh chónaithe phríobháideacha le rátáil RFF D2 nó níos airde a iarfheistiú go rátáil RFF B2.
Tráchtáil	12,120	-6,181	51%	-5,301	44%	Léiríonn na sonraí bonnlíne go dtagann 75% d'astaíochtaí na hearnála tráchtála ó leictreachas agus sa ruthag seo, glactar leis go mbeidh spriocanna éifeachtúlachta fuinnimh 30% mar aon le cúiteamh féideartha FV (fótavoltach).
Tithíocht Shóisialta	744	-379	51%	-537	72%	Tá an laghdú seo bunaithe ar 100% de thithíocht shóisialta atá faoi rialú na Comhairle ag fáil iarfheistiú "creatlach chun tosaigh" chun rátáil B2 RFF a bhaint amach.
Iompar	27,046	-13,793	51%	-11,204	41%	Tá an anailís seo bunaithe ar sprioc de 30% feithiclí leictreacha + 10% feithiclí leictreacha cadhnra a bhaint amach chomh maith le laghdú 10% ar astaíochtaí carbóin de bharr Taisteal Gníomhach méadaithe.
Bardasach	1,046	-533	51%	-586	56%	Bunaithe ar na gníomhartha molta do shoilsiú poiblí, FV ag scoileanna, iarfheistiú foirgneamh cathrach agus dícharbónú fhlít na Comhairle.
Talmhaíocht	3,513	-1,842	51%	0	0%	Tionchar teoranta ar dhícharbónú na feirmeoireachta gan bearta níos suntasaí.
Fuíolluisce	427	-218	51%	0	0%	Tionchar teoranta ar dhícharbónú cóireála fuíolluisce bhardasaigh.
Dramhaíl	271	-138	51%	-64	24%	Dramhaíl orgánach in-bhithmhillte a atreorú ó shruthanna dramhaíola fuílligh araidí dubha go haraidí donna le haghaidh athchúrsála in ionaid díleáite anaeróbaigh (DA) agus múiríníthe.
Iomlán	**74,491**	**-37,554**	**51%**	**-34,660**	**46%**	

Tábla 5-2: Spriocanna Laghdaithe Réamh-mheasta le Cur i bhFeidhm CD

5.6 Limistéir Tosaíochta, Cuspóirí agus Gníomhartha an Chrios Dícharbónú

Ceapadh an tsraith gníomhaíochtaí níos uaillmhianaí don CD tar éis cur chuige cosúil leis an gceann a cuireadh i láthair don PGA sa Phlean seo. Áiríodh na gnéithe seo a leanas sa chreat le haghaidh gníomhaíochtaí:

- Sraith de chúig Réimse Tosaíochta Straitéiseacha ar glacadh leo mar na cúig Sprioc Straitéiseacha don PGA i **gCuid 4.3**
- Sraith Cuspóirí ardleibhéil a thacaíonn le seachadadh na Réimsí Tosaíochta Straitéiseacha agus ag an am céanna béim chuí na ngníomhartha a leagan amach; agus
- Sraith de Ghníomhartha aonair atá sainiúil, gníomhdhírithe, faoi cheangal ama agus intomhaiste a léiríonn méadú ar ghníomhú ar son na haeráide uaillmhianach ar leibhéal áitiúil.

Tá an creat Cuspóirí agus Gníomhartha don Chrios Dícharbónaithe curtha i láthair sna táblaí seo a leanas, agus gach ceann acu ceaptha le haghaidh Réimse Tosaíochta Straitéiseach:

Tábla 5-3: Gníomhaíochtaí do Rialachas agus Ceannaireacht;
Tábla 5-4: Gníomhaíochtaí don Timpeallacht Thógtha agus Iompar;
Tábla 5-5: Gníomhaíochtaí don Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas;
Tábla 5-6: Gníomhaíochtaí do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú; agus
Tábla 5-7: Gníomhaíochtaí d'Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní.

Tá leagan amach na dtáblaí maidir le Réimsí Tosaíochta Straitéiseacha, Cuspóirí, Gníomhartha agus an fhreagracht sannta ar aon dul leis an leagan amach a chuirtear i láthair do ghníomhartha an PGA i **gCuid 4.3**.

Tábla 5-3: Gníomhaíochtaí do Rialachas agus Ceannaireacht CD

Réimse Tosaíochta Straitéisí CD Mhaigh Nuad 1: Rialachas agus Ceannaireacht
Léireoidh Comhairle Contae Chill Dara ceannaireacht maidir le hastaíochtaí aeráide a mhaolú chun ár sprioc 51% a bhaint amach faoi 2030, rud a chuirfidh ar chumas an Chontae a bheith athléimneach ó thaobh na haeráide de trí ghníomhú ar son na haeráide, athrú rialachais agus feasacht a phríomhshruthú ar fud ár gcuid seirbhísí go léir.

Rialachas agus Ceannaireacht

Cuspóirí

1. Cur i bhfeidhm ghníomhaíochtaí Dícharbónaithe Mhaigh Nuad a chistiú agus acmhainní a chur ar fáil dó.
2. Ceannaireacht a thabhairt le dea-shampla chun gníomhú ar son na haeráide a spreagadh.
3. Comhoibriú leis an bpobal chun tionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide a spreagadh.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDG1	Acmhainní a chur ar fáil d'Oifigeach Gnó Glas tiomnaithe agus oilte i Maigh Nuad chun tacú leis an Oifig Fiontair Áitiúil, an tOifigeach Pobail um Ghníomhú ar son na haeráide agus Foirne Glasa na mBailte sa chontae.	1	TleC.	Uaireanta acmhainne	APCU	OFÁ	2024	Ceann ar bith	13.3
CDG2	Naisc fhoirmiúla a chruthú idir príomhchomhlachtaí pobail, gnó agus oideachais agus tacú leo chun gníomhaíocht chomhoibríoch ar son na haeráide a éascú.	3	TleC.	Líon na nasc cruthaithe.	APCU	OFÁ	2024	Ceann ar bith	13.3
CDG3	A chinntiú go bhfuil caiteachas uile na comhairle i Maigh Nuad ailínithe go hiomlán le cleachtais soláthair ghlasa agus na cleachtais seo a chur chun cinn san earnáil phríobháideach.	2	TleC.	% Caiteachas GPP	ASDNR	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	12.7
CDG4	Staidéar a dhéanamh chun measúnú a dhéanamh ar úsáid ionstraimí airgeadais chun gníomhú ar son na haeráide a spreagadh sa ghnó agus sa phobal.	1	TleC.	Staidéar Curtha i gCrích	ASDNR	APCU	2024	Rialachán tacaíochta	13.3
CDG5	Cás-staidéir dea-chleachtais um ghníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn laistigh den bhaile.	2	TleC.	Líon na Staidéar	APCU	Ceann ar bith	2024	Ceann ar bith	13.3
CDG6	Na gníomhaíochtaí atá liostaithe a chistiú chun Crios Dícharbónaithe Mhaigh Nuad a chur i bhfeidhm.	1	TleC.	€ caiteachas bliantúil	ASDNR	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Cistiú Lárnach	13.3
CDG7	Comhoibriú le hOllscoil Mhaigh Nuad chun tionscnaimh ghníomhaíochta ar son na haeráide a ailíniú laistigh den bhaile, le haird chuí ar dheiseanna chun comhbhuntáistí gníomhaíochta aeráide agus riachtanais cosanta comhshaoil a chur chun cinn.	3	TleC.	Líon na dtionscnamh	APCU	MU, Rannóg na nEalaíon	2024	Plean Aeráide MU	13.3
CDG8	Córas monatóireachta a chur i bhfeidhm agus tuairisciú go bliantúil ar chur chun feidhme na ngníomhaíochtaí sin agus athbhreithniú a dhéanamh orthu dá réir sin chun dul i ngleic le tosaíochtaí gníomhaíochta ar son na haeráide atá ag teacht chun cinn.	1	TleC.	Líon na dtuarascálacha bliantúla	APCU	Ceann ar bith	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3

Tábla 5-4: Gníomhartha CD don Timpeallacht Thógtha agus Iompar

Réimse Tosaíochta Straitéisí CD Mhaigh Nuad 2: Timpeallacht Thógtha agus Iompar
Comhlíonfaidh an Chomhairle a cuid oibleagáidí agus spriocanna chun astaíochtaí a laghdú, i dtimpeallacht thógtha faoi úinéireacht na Comhairle, sócmhainní iompair agus cuirfidh sí aistriú sócmhainní príobháideacha chun cinn chun Contae atá athléimneach ó thaobh aeráide de agus íseal ó thaobh carbóin de a chruthú.

Timpeallacht Thógtha agus Iompar

Cuspóirí

1. Iarfheistiú foirgneamh atá ann cheana féin a chur chun cinn agus a chinntiú gur foirgnimh neodracha ó thaobh fuinnimh de iad na foirgnimh nua go léir.
2. Aistriú modha ó iompar príobháideach go poiblí a chur chun cinn agus a chumasú laistigh de Mhaigh Nuad.
3. Tacú le bonneagar agus tionscnaimh taistil ghníomhaigh chun níos mó siúlóide agus rothaíochta a éascú.
4. Aistriú feithiclí bóthair go roghanna iompair leictreacha nó roghanna ísealcharbóin eile a chumasú.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDB1	Staidéar féidearthachta a dhéanamh ar an gcoincheap baile 10 nóiméad d'fhorbairt cheantar Mhaigh Nuad sa todhchaí.	1	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	PEEDES	APCU	2024	Ceann ar bith	11.3
CDB2	Cás-staidéar dea-chleachtais a fhorbairt agus a chur chun cinn ar Thionscadal Treo-Aimsitheora Iarfheistithe Fuinnimh Bhunscoil Cailíní na Toirbhearta.	1	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	APCU	Ceann ar bith	2024	Seachadadh an Tionscadail	7.2
CDB3	Dul i dteagmháil le háitribh oideachais chun an Ciste um Ghníomhú ar son na hAeráide a chur chun cinn chun painéil fhótavoltacha (aschur suas le 6kW) a sholáthar i ngach scoil ina ndeimhnítear trí mheasúnú drithle agus dallraithe nach mbeidh aon tionchar féideartha ag forbairt gréine den sórt sin ar ghabhdóirí íogaire, nó eile, i gcás ina ndeimhnítear gur forbairt dhíolmhaithe í an fhorbairt gréine sin faoi na Rialacháin um Pleanáil agus Forbairt de bhua a méide nó a shuímh lasmuigh de Chrios Cosanta Gréine, agus aird chuí á tabhairt ar gach íogaireacht chomhshaoil eile a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar fhorbairt dá leithéid.	1	Maol.	% Scoileanna Tiomanta	APCU	Ceann ar bith	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	7.2
CDB4	Iarfheistiú na tithíochta sóisialta ar fad sa bhaile a sheachadadh chun Rátáil Fuinnimh Foirgnimh B2 a bhaint amach, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus an gá atá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí de réir na rialachán ábhartha maidir le struchtúir chosanta.	1	Maol.	% Tithe Sóisialta ag RFF B2	TA	PEEDES	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.3
CDB5	Iarfheistiú go Rátáil Fuinnimh Foirgnimh B2 nó Leibhéal Foirgneamh nach mór Neodrach ó thaobh Fuinnimh de a chur chun cinn le haghaidh réadmhaoine príobháideacha san earnáil tráchtála agus pobail, agus le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus an gá atá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí de réir na rialachán ábhartha maidir le struchtúir chosanta.	1	Maol.	% Tithe ag RFF B2	TA	PEEDES	Go bliantúil go dtí 2029	Cistiú Príobháideach	11.3
CDB6	Tacú le hOllscoil Mhaigh Nuad le cóiríocht nua fuinnimh nialasaigh a thabhairt isteach do mhic léinn laistigh d'achar siúil/rothaíochta ón gcampas, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail gabhdóirí daonna áitiúla, láithreáin Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus an gá atá le struchtúir chosanta a chosaint agus a chaomhnú go cuí de réir na rialachán ábhartha maidir le struchtúir chosanta.	1-4	Maol.	Cóiríocht Curtha ar fáil de réir an Phlean seo	MU	PEEDES	2024	Ceann ar bith	11.3
CDB7	Tacú le cianobair trí fhorbairt moil oifige agus spásanna comhoibrithe i Maigh Nuad chun cabhrú le taisteal comaitéireachta laethúil laghdaithe lasmuigh den bhaile, agus a chinntiú go bhfuil moil den sórt sin suite agus pleanáilte ar bhealach nach mbeidh ina chúis le tionchar diúltach, neamhbheartaithe ar thrácht áitiúil agus ar iompar áitiúil.	4	Maol.	Líon na Spásanna Oifige Curtha ar Fáil	PEEDES	ASDNR	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.3
CDB8	Tosaíocht a thabhairt do bheartas iompair i Maigh Nuad chun tacú le taisteal gníomhach sábháilte (coisithe agus rothaithe) agus iompar poiblí agus chun úsáid carranna príobháideacha a dhíspreagadh laistigh den bhaile (m.sh. trí tháillí páirceála nó laethanta saora ó charranna), agus a chinntiú go bhfuil aird chuí sa bheartas ar gach riachtanas pleanála agus cosanta comhshaoil, lena n-áirítear an gá le bithéagsúlacht, flóra, fána, gnáthóga tábhachtacha agus láithreáin Eorpacha a chosaint.	2 agus 3	Maol.	Ciliméadair Taistil Ghníomhaigh Seachadta nó Feabhsaithe	ISSO	PEEDES	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhphháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDB9	Tionscnaimh taistil ghníomhaigh a chur chun cinn sa bhaile ionas gur féidir glacadh le níos mó siúlóide agus rothaíochta le fócas ar mhoil straitéiseacha mar an stáisiún traenach, an ollscoil agus lár an bhaile, agus le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha.	3	Maol.	Líon na dTuras Taistil Ghníomhaigh Laethúil	ISSO	PEEDES	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2
CDB10	Rochtain fheabhsaithe ar stáisiún traenach Mhaigh Nuad a chumasú, mar shampla trí chosáin fheabhsaithe, lánaí rothaíochta sábháilte, seirbhísí bus áitiúla, Páirceáil agus Taisteal, etc., chun acmhainneacht aistrithe modha an ghréasáin iarnróid áitiúil a uasmhéadú, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil mar an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha.	2	Maol.	Líon na bPaisinéirí Traenach Laethúla	ISSO	PEEDES	Go bliantúil go dtí 2029	Faomhadh Thionscadail DART	11.2
CDB11	Dul i dteagmháil le cuideachtaí bus chun feabhas a chur ar na seirbhísí bus áitiúla trí chríochfort bus atá ainmnithe go cuí a sheachadadh sa bhaile chomh maith le bonneagar gaolmhar le haghaidh seirbhísí feabhsaithe bus sa bhaile le haghaidh nasc le lárionaid uirbeacha eile, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, cáilíocht aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha.	2	Maol.	Líon na bPaisinéirí Laethúla Bus	ISSO	Cuideachtaí Bus	2024	Ceann ar bith	11.2
CDB12	Tacú le forbairt pointí luchtaithe feithiclí leictreacha ag pointí straitéiseacha sa bhaile agus pointí sárluchtaithe agus dreasachtaí d'úsáideoirí feithiclí leictreacha a fhorbairt, le haird chuí ar rochtain do dhaoine faoi mhíchumas ar luchtú feithiclí leictreacha a chinntiú, agus íogaireachtaí comhshaoil amhail an timpeallacht uisce glactha, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, caighdeán an aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha.	4	Maol.	Líon um Luchtú EV Pointí	ISSO	Forbróirí Príobháideacha, SBAN (Soithí agus Bonneagar Astaíochtaí Nialasacha)	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2
CDB13	A bheith ag obair le gnólachtaí chun roghanna iompair atá neamhdhíobhálach don aeráid a chur chun cinn agus a chur i bhfeidhm amhail seachadadh an chiliméadair dheireanaigh sa bhaile nó cosc/srianta ar fheithiclí earraí troma lár an bhaile.	4	Maol.	% Laghdú ar Thrácht ar Bhóithre i Lár an Bhaile	ISSO	OFÁ agus Oibreoirí Tráchtála	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.2

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhphháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDB14	Staidéar féidearthachta a dhéanamh chun measúnú a dhéanamh ar an acmhainneacht d'áis Pháirceála agus Taistil lasmuigh de lár an bhaile a thacódh leis an méid tráchta bóthair trí lár an bhaile a laghdú agus a chuirfeadh roghanna taistil ghníomhaigh nó iompair phoiblí chun cinn mar rogha eile. A chinntiú go gcuireann a leithéid d'fhorbairt comhbhuntáistí um ghníomhú ar son na haeráide chun cinn, lena n-áirítear CDIb agus réitigh nádúrbhunaithe, agus nach sáraíonn sí na critéir ábhartha um chosaint comhshaoil nó nach mbeidh siad ina gcúis le drochthionchair chomhshaoil shuntasacha.	2-4	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	ISSO	PEEDES	2024	Ceann ar bith	11.2

Tábla 5-5: Gníomhartha CD don Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas

Réimse Tosaíochta Straitéisí CD Mhaigh Nuad 3: Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas
An timpeallacht nádúrtha agus an bonneagar glas laistigh den Chontae a chosaint agus a fheabhsú chun tacú le bithéagsúlacht agus córais uisce nádúrtha, an baol go mbeidh tionchair dhiúltacha ag athrú aeráide a laghdú agus feabhas a chur ar shláinte agus folláine gach saoránaigh.

Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas

Cuspóirí

1. An comhshaol nádúrtha agus bithéagsúlacht i Maigh Nuad a chosaint agus a fheabhsú.
2. Athléimneacht aeráide nádúrtha a fhorbairt trí bhonneagar glas.
3. Spásanna glasa roinnte a chruthú do shaoránaigh.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhphháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDN1	Tacú le cruthú spásanna glasa roinnte agus nasctha i lár bhaile Mhaigh Nuad.	3	TleC.	Heicteáir Spásanna Glasa	ISSO	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	11.7
CDN2	Tacaíocht a thabhairt do thionscadail bonneagair ghlais mar iad siúd a sholáthraíonn naisc le spásanna oscailte don bhithéagsúlacht amhail Máistirphlean Ascaill an Chartúin, Oibreacha Feabhsúcháin Harbour Field, An Laidhrín, Abhainn na Rí, Glasbhealach na Canála Ríoga nó tríd an mBealach Fithiseach Seachtrach, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail seandálaíocht, láithreáin Eorpacha, bithéagsúlacht agus luach taitneamhachta, agus an cumas chun nascacht éiceolaíoch a fheabhsú.	3	TleC.	Ciliméadair Nasc Glas	ISSO	APCU SPNF	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
CDN3	Iniúchadh a dhéanamh ar an bhféidearthacht a bhaineann le cuibhrinn agus gairdíní pobail a fhorbairt i Maigh Nuad chun tacú le táirgeadh bia inbhuanaithe.	3	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	ISSO	APCU	2024	Ceann ar bith	13.1
CDN4	Príomh-mhargadh feirmeoirí a chur chun cinn le haghaidh saothróirí áitiúla táirgí inbhuanaithe agus tacú leis.	3	Maol.	Líon na Margaí	SCDC	APCU	2024	Ceann ar bith	13.1

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDN5	Plean tírdhreachtaithe a fhorbairt don bhaile le cur ar chumas na Comhairle, saoránach agus gnólachtaí comhordú a dhéanamh maidir le feabhsú na bithéagsúlachta, nascacht éiceolaíochta agus aon phlandáil dhúchasach sa bhaile amach anseo.	1	TleC.	Plean Curtha i gCrích	ISSO	APCU	2024	Ceann ar bith	13.1
CDN6	Tacú le ceapadh carbóin trí speicis dhúchasacha a chur go straitéiseach le haghaidh gach forbairt nua, tailte tearcúsáidte nó feirmeacha chun tairbhe bithéagsúlachta agus nascacht éiceolaíoch a chur chun cinn i Maigh Nuad.	1 agus 2	Oir.	Líon na gCrann Dúchasach a Cuireadh	ISSO	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
CDN7	Feabhas a chur ar bhonneagar glas sa bhaile chun tacú le córas draenála uirbeach inbhuanaithe/claiseanna reatha/gairdíní báistí a fhorbairt chun athléimneacht aeráide a fheabhsú. A chinntiú go ndeartar agus go gcuirtear i bhfeidhm gach obair thógála a bhaineann le CDIb ar bhealach nach mbeidh drochthionchar suntasach ar an gcomhshaol nó drochthionchar ar shuímh Eorpacha agus ar bhithéagsúlacht mar thoradh air.	1 agus 2	Oir.	% Heicteáir ar a bhfreastalaíonn Scéimeanna Draenála Inbhuanaithe	PEEDES	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
CDN8	Sábháil uisce báistí, athúsáid uisce liath agus díonta agus ballaí glasa/gorma a chur chun cinn ar gach forbairt nua sa bhaile agus tacú le hiarfheistiú lena n-áirítear na bearta seo.	2	Oir.	Líon na dTionscadal	PEEDES	APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
CDN9	Tacú le hearnáil na talmhaíochta chun éagsúlú a dhéanamh ar chleachtais talmhaíochta inbhuanaithe ar nós Clár Signpost chomh maith le cleachtais agrathurasóireachta agus agrafhoraoiseachta.	1	Maol.	% Heicteáir le haghaidh Feirmeoireachta Inbhuanaithe	SCDC	Agra-Earnáil agus gníomhairí APCU	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.1
CDN10	Measúnú a dhéanamh chun a fháil amach an bhféadfaí ligean do na sruthchúrsaí sa bhaile filleadh ar fhoirm nádúrtha chun riosca tuilte a mhaolú. Boginnealtóireacht	2	Oir.	Measúnú Seolta	APCU IFI	PEEDES	2024	Ceann ar bith	13.1

Tábla 5-6: Gníomhartha CD do Phobail: Athléimneacht agus Aistriú

Réimse Tosaíochta Straitéisí CD Mhaigh Nuad 4: Pobail: Athléimneacht agus Aistriú **Gníomhú ar son na haeráide a spreagadh i bpobail áitiúla trí thuiscint faoin aeráid a mhéadú chun cumas a fhorbairt do ghníomhú ar son na haeráide agus aistriú cóir do shaoránaigh an Chontae.**		
Athléimneacht agus Aistriú Pobail	Cuspóirí	1. Saoránaigh a spreagadh le gníomhú ar son na haeráide a sheachadadh. 2. A chinntiú go bhfuil gach teachtaireacht agus tionscnamh um ghníomhú ar son na haeráide inrochtana do gach aoisghrúpa agus grúpa socheacnamaíoch laistigh de Mhaigh Nuad.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDR1	Pleananna cumarsáide bliantúla a fhorbairt le feachtais agus uirlisí spriocdhírithe chun saoránaigh a chur i mbun gníomhú áitiúil ar son na haeráide.	1	TleC.	Seachadadh Feachtas Bliantúla	APCU	Gach Roinn.	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
CDR2	An t-eolas agus na hacmhainní cuí a sholáthar do gach aoisghrúpa agus grúpa socheacnamaíoch laistigh den bhaile chun aistriú go geilleagar ísealcharbóin.	2	TleC.	Líon na dTeagmhálacha	APCU	Gach Roinn.	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3
CDR3	Seaimpíní gnó pobail, oideachais agus earnála i ngníomhú ar son na haeráide a aithint, a oiliúint, a acmhainniú agus a chur chun cinn.	1	TleC.	Líon na Seaimpíní	APCU	PFFESÉ, OFÁ	2024	Ceann ar bith	13.3
CDR4	Ardán digiteach lárnach a fhorbairt do threoir ghníomhaíochta ar son na haeráide do phobail agus do ghnólachtaí i Maigh Nuad.	1	TleC.	Socrú Ardáin	APCU	ASDNR	2024	Ceann ar bith	13.3
CDR5	Clinic nó mol eolais buail isteach a éascú i Maigh Nuad chun tacú le cumarsáid agus chun feasacht ar ghníomhú ar son na haeráide a ardú.	2	TleC.	Socrú an Chlinic	APCU	Gach Roinn.	2024	Ceann ar bith	13.3
CDR6	Tabhairt faoi staidéar féidearthachta chun ionad pobail ísealfhuinnimh a fhorbairt laistigh den bhaile mar mhol eolais lena n-áirítear indéantacht Gníomhaireachta Fuinnimh áitiúil.	1	TleC.	Staidéar Curtha i gCrích	APCU	PEEDES	2024	Ceann ar bith	13.3
CDR7	Na gníomhaíochtaí ábhartha do Mhaigh Nuad a chur i bhfeidhm sa Phlean Áitiúil Aistriú Cóir do Chill Dara Thiar.	2	TleC.	% Gníomhartha Curtha i gCrích	Na Ranna CCCD ar fad	APCU	Ar siúl go dtí 2029	Ceann ar bith	13.3

Tábla 5-7: Gníomhaíochtaí CD d'Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní

Réimse Tosaíochta Straitéisí CD Mhaigh Nuad 2: Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní.
Prionsabail na hinbhuanaitheachta agus an gheilleagair chiorclaigh a leabú laistigh d'fheidhmeanna uile na Comhairle, saoránaigh agus gnólachtaí laistigh den chontae a chumhachtú chun roghanna feasacha inbhuanaithe, ciorclacha agus dearfacha aeráide a dhéanamh.

Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní	Cuspóirí	1. Feasacht ar éileamh fuinnimh agus táirgeadh fuinnimh in-athnuaite áitiúil a chur chun cinn. 2. An spleáchas ar phróisis 'tóg-déan-cur amú' a laghdú do theaghlaigh, lucht tráchtála, pobail, feirmeoirí agus Comhairle Contae Chill Dara chun tacú leis an aistriú go geilleagar ciorclach.

SP Uimh.	Gníomh	Cusp.	Oir./ Maol./ TleC.	PF	An Roinn Ceannais.	Comhpháirtithe	Am	Spleáchas	NA Sprioc SFI
CDS1	Deireadh le húsáid breosla iontaise a chumasú trí thacaíochtaí d'fhorbairt micrighiniúna, giniúint in-athnuaite ar scála beag agus faoi úinéireacht an phobail laistigh de Mhaigh Nuad, i gcás go ndeimhnítear trí mheasúnú comhshaoil cuí nach mbeidh aon tionchar suntasach comhshaoil ag forbairt ghaolmhar fuinnimh.	1	Maol.	Uaireanta MW in-athnuaite/na bliana	PEEDES	APCU, BSL	2024	Toilleadh eangaí Líonraí BSL.	7.2
CDS2	Dul i dteagmháil le Líonraí BSL chun tús áite a thabhairt d'uasghrádú ghréasán eangaí leictreachais Mhaigh Nuad chun an cumas giniúna fuinnimh in-athnuaite riachtanach sa bhaile a chumasú, le haird chuí ar íogaireachtaí comhshaoil amhail torann glactha, timpeallacht ithreacha agus uisce, bithéagsúlacht, láithreáin Eorpacha, caighdeán an aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha.	1	Maol.	Fad an líonra 110kV	PEEDES	APCU, BSL	2024	Toilleadh eangaí Líonraí BSL	7.2
CDS3	Staidéar féidearthachta a dhéanamh ar an bpoitéinseal do théamh nó d'fhuinneamh ceantair nó i Maigh Nuad, agus a chinntiú go dtabharfar aird chuí sa tuarascáil ar chúrsaí pleanála agus cosanta comhshaoil.	1	Maol.	Staidéar Curtha i gCrích	PEEDES	MU APCU	2024	Ceann ar bith	
CDS4	Uasghrádú a dhéanamh ar gach soilsiú poiblí i Maigh Nuad go soilse dé-óid astaithe solais (LED) atá tíosach ar fhuinneamh nó a gcomhionann, agus ag an am céanna a chinntiú go ndéantar na leibhéil lúmain agus an raon speictreach a chothabháil nó a laghdú/a rialú chun éifeachtaí ar an mbithéagsúlacht a sheachaint.	1	Maol.	% Soilsiú LED	ISSO	APCU	2024	Ceann ar bith	
CDS5	A chinntiú go bhfuil soláthar táirgí agus seirbhísí uile Chomhairle Contae Chill Dara do Mhaigh Nuad ailínithe go hiomlán leis an ngeilleagar ciorclach (m.sh. míreanna aonúsáide a chosc) agus cleachtais ghlasa soláthair phoiblí.	2	Maol.	% Soláthar comhlíontach leis an GPP	SCDC	Gach Roinn.	Go bliantúil go dtí 2029	Ceann ar bith	12.7
CDS6	Coincheap na sochaí comhroinnte, athúsáide agus deisiúcháin a chur chun cinn lena n-áirítear malartuithe acmhainní dramhaíola le haghaidh príomhtháirgí (uirlisí, bréagáin, srl), agus a chinntiú go ndéantar na gníomhaíochtaí cur chun cinn athúsáide agus deisiúcháin de réir dea-chleachtais bainistíochta dramhaíola; agus i gcomhréir leis an Acht um Bainistiú Dramhaíola, nó go dtacaíonn siad le forálacha an Achta um Bainistiú Dramhaíola.	2	Maol.	Ábhair Athúsáidte (tonnaí)	APCU	SCDC	2024	Ceann ar bith	12.5
CDS7	Soláthraithe seirbhísí dramhaíola a rialáil lena chinntiú go gcuirfear araidí dramhaíola orgánaí ar fad do gach bailiúchán tí, tráchtála agus poiblí i Maigh Nuad agus an rogha maidir le banc múirínithe pobail a fhiosrú.	2	Maol.	% Úsáid Araide Orgánaí	APCU	Bailitheoirí Dramhaíola	2024	Bailitheoirí Dramhaíola	12.5
CDS8	Tacú le forbairt geilleagair inbhuanaithe agus ciorclach chun dramhail orgánach a bhainistiú amhail díleá anaeróbach nó múiríniú sa bhaile ag suíomh cuí i gcóngaracht an bhaile; agus ag an am céanna an méid seo a leanas a chinntiú: 1. Go bhfuil aird chuí á tabhairt ar shrianta agus ar bhreithnithe pleanála agus cosanta comhshaoil le linn an phróisis pleanála forbartha; 2. Nach bhfuil tionchar comhshaoil neamhbheartaithe, suntasach, diúltach mar thoradh ar fhorbairt dá leithéid sa cheantar; agus, 3. Go bhfeidhmíonn na saoráidí sin de réir fhorálacha an Achta um Bainistiú Dramhaíola.	2	Maol.	Dramhail Orgánach Bainistithe sa bhaile (tonnaí)	APCU	An Tionscal Dramhaíola	2024	Ceann ar bith	12.5
CDS9	Ionad athchúrsála scartha soghluaiste a thriail i Maigh Nuad a thabharfaidh cead earraí nideogacha a bhailiú nárbh fhéidir a athchúrsáil ar an mbaile roimhe seo. Bheadh an tseirbhís seo ar aon dul le laethanta bailiúcháin eile agus fógra á thabhairt roimh ré.	2	Maol.	Staidéar Píolótach Curtha i gCrích	APCU	PEEDES	2024	Ceann ar bith	12.5

6. Cur i bhFeidhm agus Tuairisciú

Íomhá: Tailte Chaisleán Chill Chá. Foinse: Mark McGuire

6. Cur i bhFeidhm agus Tuairisciú

Cuirfear tús leis an gcéim forfheidhmithe agus tuairiscithe láithreach tar éis oiriúnú agus foilsiú an Phlean deiridh agus cuirtear na príomhchéimeanna don chur i bhfeidhm i láthair i **Figiúr 6-1** agus tabharfar achoimre orthu sna hailt seo a leanas.

Cé go bhfuil rialú díreach teoranta ag an gComhairle ar fhoinsí astaíochtaí reatha, beidh príomhról ceannaireachta ag an gComhairle laistigh den Chontae mar thacadóir do ghníomhú dearfach ar son na haeráide agus trí thionchar a imirt chun comhbhuntáistí a chinntiú do ghníomhú ar son na haeráide agus don chomhshaol i gcoitinne.

Pleanáil le haghaidh Forfheidhmiú → **Dul chun cinn a rianú trí Phríomhtháscairí Feidhmíochta** → **Ceanglais tuairiscithe**

Pleanáil le haghaidh Forfheidhmiú
- Breac-chuntas a thabhairt ar thiomantas do chur i bhfeidhm sa phlean gníomhaíochta aeráide
- Struchtúr/struchtúir rialachais agus comhordaithe a ghníomhachtú chun tacú le cur chun feidhme

Dul chun cinn a rianú trí Phríomhtháscairí Feidhmíochta
- PFanna ag leibhéal plean a cheapadh
- Gnéithe maidir le PFanna earnála a ionchorprú nuair atá siad ar fáil

Ceanglais tuairiscithe
- Tuairisciú inmheánach
- Tuairisciú MagusR
- Tuairisciú phlean gníomhaíochta aeráide na n-údarás áitiúil
- Tuairisciú feidhmíochta earnála rialtais áitiúil

Figiúr 6-1: Próiseas Forfheidhmithe agus Tuairiscithe

6.1 Pleanáil le haghaidh Forfheidhmithe

Cuirfidh an Chomhairle an Plean seo i bhfeidhm a éilíonn cur chuige uile-Chomhairle ach tá úinéireacht an Phlean i seilbh na Stiúrthóireachta Aeráide, Pobail, Comhshaoil agus Uisce.

Bunaíodh Oifig um Ghníomhú ar son na hAeráide (OGA) sa Chomhairle in 2020 lena n-áirítear:

- Comhordaitheoir um Ghníomhú ar son na hAeráide;
- Oifigeach um Ghníomhú ar son na hAeráide;
- Oifigeach Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide; agus
- Oifigeach Éifeachtúlachta Fuinnimh.

Tacaíonn cúntóir riaracháin leis an bpríomh-OGA agus tá Stiúrthóir Seirbhísí i gceannas air. Is é ról na foirne seo ná gníomhú ar son na haeráide a phríomhshruthú i ngníomhaíochtaí na Comhairle, monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm ghníomhaíochtaí an Phlean seo agus comhordú a dhéanamh ar thuairisciú agus ar mheasúnú an Phlean, tar éis do na Comhaltaí Tofa é a fhaomhadh.

Tacaíonn na foghrúpaí agus na fochoistí Gníomhaithe ar son na hAeráide níos leithne ar fud na heagraíochta, a bhfuil úinéireacht acu ar ghníomhaíochtaí ar leith sa Phlean, leis an bpríomh-OGA. Ina measc seo tá na Stiúrthóireachtaí seo a leanas:

- Airgeadas, Seirbhísí Digiteacha, Nuálaíocht agus Rialachas;
- Seirbhísí Corparáideacha, Daoine agus Cultúir;
- Iompar, Soghluaisteacht agus Spásanna Oscailte;
- Tithíocht agus Athghiniúint;
- Pleanáil, Fiontar, Forbairt Eacnamaíochta agus Seirbhísí Éigeandála.

Feidhmíonn na Stiúrthóireachtaí seo roinnt réimsí seirbhíse ábhartha lena n-áirítear Seirbhísí Leabharlainne, Seirbhísí Dóiteáin, Cosaint Shibhialta Chill Dara, Coiste Forbartha Pobail Áitiúil (LCDC), Bóithre agus Iompar (Iompar Inbhuanaithe), Comhshaol, Pleanáil, Áiseanna, Seirbhísí Uisce, Oidhreacht agus Bithéagsúlacht, Seirbhísí Ailtireachta, Páirceanna, Fiontraíocht Áitiúil agus Airgeadas. Beidh an príomh-OGA mar phointe teagmhála freisin chun foghlaim faoi ghníomhú ar son na haeráide sa Chontae.

Oibreoidh an Chomhairle i gcomhar agus i gcomhpháirtíocht le raon príomhpháirtithe leasmhara chun tacú le seachadadh an Phlean seo. Áirítear ar na páirtithe leasmhara sin, ach níl siad teoranta dóibh sin – Oifig Réigiúnach an Oirthir agus Lár Tíre, an ÚFIÉ, Grúpa Náisiúnta Oiliúna Seirbhísí na nÚdarás Áitiúil, Tionól Réigiúnach an Oirthir agus Lár Tíre, an Ghníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil, an Ghníomhaireacht Bainistíochta Cathrach agus Contae, an Líonra Rannpháirtíochta Poiblí, Aoisbhá Éireann agus Comhairle na nÓg. Is féidir leis na comhpháirtíochtaí seo deiseanna a chur ar fáil le haghaidh comhoibriú ar thionscadail, comhfhoghlaim, tacaíocht theicniúil agus deiseanna cistithe a ghiaráil le linn na ngníomhaíochtaí sa Phlean a chur i bhfeidhm.

Chomh maith leis sin, is léir gur dúshlán trasteorann é an t-athrú aeráide, agus ní stopann sé ag teorainneacha polaitiúla agus geografacha. Mar sin, tá cur chuige réigiúnach aontaithe ag na húdaráis áitiúla in ORGA an Oirthir agus Láir Tíre, trína bhféadfaidh siad comhoibriú go dlúth le cur i bhfeidhm na bPleananna Gníomhaíochta ar son na hAeráide.

Tar éis an Phlean seo a fhaomhadh forbrófar Plean Forfheidhmithe/Achoimre do gach gníomhaíocht, a leagfaidh amach go mion conas a dhéanfar an ghníomhaíocht a sheachadadh lena n-áirítear, an roinn atá freagrach agus an scála ama a thabhairt faoi deara. Déanfaidh an Chomhairle uainiú na dtréimhsí tuairiscithe cur chun feidhme inmheánacha a ailíniú leis na ceanglais maidir le tuairisciú ar dhul chun cinn earnála.

6.2 Cistiú agus Comhpháirtíochtaí

Chun dea-shampla a thabhairt agus chun an t-aistriú chuig sochaí atá neodrach ó thaobh na haeráide de a bhrú chun cinn, beidh rochtain ag teastáil ón gComhairle ar chistiú leordhóthanach do thionscadail um ghníomhú ar son na haeráide chun a spriocanna do 2030 agus 2050 a bhaint amach. Féadfaidh údaráis áitiúla rochtain a fháil ar chineálacha éagsúla cistithe amhail deontais rialtais, cistí Eorpacha, infheistíocht ón earnáil phríobháideach agus comh-chistiú pobail. Aithnítear, cé go bhféadfadh gairmeacha cistithe nua dírithe ar ghníomhú ar son na haeráide a bheith ar fáil amach anseo, go dtabharfaidh comhlachtaí cistithe atá bunaithe cheana féin isteach nó go méadóidh siad leibhéal na sruthanna cistithe chuig catagóirí atá dírithe ar ghníomhú ar son na haeráide.

Leanfaidh an Chomhairle de bheith gníomhach sa tóir ar dheiseanna cistithe nua agus reatha ó chomhlachtaí Eorpacha agus náisiúnta araon atá ailínithe lena cuspóirí maidir le gníomhú ar son na haeráide. Tá samplaí de thionscadail a fuair cistiú seachtrach cheana féin liostaithe thíos:

- Tá cistiú de luach €50,000 faighte ag Féar go Gás ó Chiste Nuálaíochta na Seirbhísí Poiblí 2023 chun meastachán a dhéanamh ar an bhfuinneamh féideartha ó bhithmhais a thiontú go fuinneamh glas i gCill Dara roimh an rolladh amach náisiúnta;
- Bhronn Éire Ildánach €250,000 faoin gCiste um Ghníomhú ar son na hAeráide Cruthaitheach II – Gníomhairí don Athrú chun Saotharlann Deartha Aeráide a phíolótú a bhfuil sé mar aidhm aici úsáid a bhaint as smaointeoireacht deartha agus eacnamaíocht iompraíochta chun réitigh a chomhchruthú do Mhaigh Nuad, an t-ionad dícharbónaithe don Chontae; agus
- Áirítear an Chomhairle in iarratas ó Fhondúireacht Eolaíochta Éireann le hOllscoil Mhaigh Nuad ar na luachanna ceaptha d'eilimintí spáis oscailte chun foinsí agus linnte ceaptha carbóin a mheas chun spásanna poiblí a dhearadh don bhithéagsúlacht, do bhithghás agus do cheapadh carbóin.

Tá comhpháirtíochtaí mar phríomhghné freisin chun réitigh ísealcharbóin a bhaint amach don earnáil. Tá ról ag an earnáil phríobháideach cheana féin i dtreo an Chuspóra Náisiúnta Aeráide a bhaint amach agus is féidir leis an gcineál seo comhoibrithe cumais na hearnála a fheabhsú níos mó fós chun laghduithe ar gháis ceaptha teasa na hÉireann faoi 51% a bhaint amach faoi 2030 agus a bheith neodrach ó thaobh aeráide de tráth nach déanaí ná 2050.

Tá buntáistí ann freisin don earnáil rialtais áitiúil as a gcomhpháirtíocht leis an earnáil tríú leibhéal. Féadfaidh an earnáil tríú leibhéal saineolas taighde agus forbartha a sholáthar chun cabhrú le húdaráis áitiúla, réitigh nuálacha a chur i bhfeidhm chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus chun oiriúnú don athrú aeráide. Chomh maith leis sin, is féidir leis na comhpháirtíochtaí seo cabhrú le húdaráis áitiúla rochtain a fháil ar dheiseanna cistithe do thionscadail agus do thionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide. Spreagfaidh agus éascóidh an Chomhairle comhoibriú leis na hearnálacha príobháideacha agus tríú leibhéal nuair is féidir, tugadh faoi rannpháirtíocht shuntasach le hOllscoil Mhá Nuad agus an Plean seo á fhorbairt.

6.3 Dul Chun Cinn a Rianú trí Phríomhtháscairí Feidhmíochta

Leanfar le feidhmíocht na Comhairle maidir le héifeachtúlacht fuinnimh agus laghdú astuithe a sheachadadh a bhaineann le bonneagar agus sócmhainní na Comhairle, mar atá forordaithe ag oibleagáidí náisiúnta aeráide, a rianú tríd an gcóras Monatóireachta agus Tuairiscithe (MagusT) bunaithe atá á bhainistiú ag Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann (ÚFIÉ).

Maidir le gníomhartha lasmuigh de seo, ceann de na bealaí tuairiscithe a úsáideann an Chomhairle chun an dul chun cinn ar sheachadadh na ngníomhartha a chur in iúl is ea Príomhtháscairí Feidhmíochta Earnála (PFanna). Tugann sé seo eolas d'fheidhmíocht na hearnála rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide.

Spreag beartas um ghníomhú ar son na haeráide neartaithe ag an leibhéal náisiúnta freagairt agus tiomantas diongbháilte ón rialtas áitiúil, mar earnáil. Tá an gealltanas seo leagtha amach i straitéis fhoilsithe an Chumainn Bainistíochta Contae agus Cathrach (CBCC) thar ceann an rialtais áitiúil dar teideal Gníomhú ar son na hAeráide Éifeachtach a Sheachadadh 2030 (GAÉS).

Gné thábhachtach don earnáil rialtais áitiúil ar an ról neartaithe seo ar ghníomhú ar son na haeráide is ea an chuntasacht, agus go háirithe an cumas chun dul chun cinn a rianú, a thomhas agus a thuairisciú maidir le gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh ag leibhéal údaráis áitiúil agus earnála araon. Maidir leis seo, beidh ról suntasach ag PFnna i gcónaí.

Bailíonn na hORGAnna in éineacht leis an nGníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil (GBRA) sonraí ar bhonn bliantúil a bhaineann le raon téamaí lena n-áirítear:

- Acmhainní um Ghníomhú ar son na hAeráide;
- Oiliúint um Ghníomhú ar son na hAeráide do bhaill foirne na n-údarás áitiúil agus do Chomhaltaí Tofa;
- Gníomhartha curtha i gcrích;
- Tacaíocht fiontair i réimse an ghníomhaithe ar son na haeráide;
- Éifeachtúlacht fuinnimh;
- Laghdú astaíochtaí;
- Bearta taistil ghníomhaigh;
- Freagairt aimsire crua.

Leanfaidh an earnáil ag cur PFanna leis de réir mar is gá agus cuirfidh an Chomhairle faisnéis ábhartha ar fáil de réir mar is gá, chun cuidiú le haird a tharraingt ar dhul chun cinn earnála an rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide.

6.4 Ceanglais agus Socruithe Tuairiscithe

6.4.1 Tuairisciú Inmheánach
Chun a chinntiú go bhfuil seachadadh tráthúil, déanfar monatóireacht ar fheidhmiú an Phlean trí chóras monatóireachta inmheánach. Éascóidh an t-údarás áitiúil freisin tuairisciú do Chomhaltaí Tofa ar bhonn bliantúil agus d'fhéadfaí minicíocht an tuairiscithe a mhéadú nuair a chuirtear sonraí ábhartha ar fáil ar bhonn níos minice.

6.4.2 Monatóireacht agus Tuairisciú (MagusT)
Leanfaidh an Chomhairle de thuairisciú a thabhairt don ÚFIÉ maidir le feidhmíocht fuinnimh agus spriocanna astaíochtaí gach bliain. Chun dul chun cinn ar fhorfheidhmiú CD a rianú leanfaidh an Chomhairle ar aghaidh ag dul i dteagmháil le foireann Pleanála Ísealcharbóin Phobail Ghlasa An Taisce chun comhoibriú le Clár Deiseanna CD a sheachadadh do Mhaigh Nuad.

6.4.3 Feidhmíocht Earnála
Tuairisceoidh an Chomhairle go bliantúil ar a bhfeidhmíocht maidir le gníomhú ar son na haeráide trí PFanna (mar a leagtar amach i **gCuid 6.2**) chun bonn eolais a chur faoi fheidhmíocht earnála an rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide, mar chuid de Straitéis 2030 GAÉS an rialtais áitiúil.

6.4.4 Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide
Cuirfidh an Chomhairle, i gcomhréir le Cuid 3(w) de Chairt na nÚdarás Áitiúil um Ghníomhú ar son na hAeráide, tuairisc bhliantúil chuig an RCAC maidir le dul chun cinn ar ghníomhú ar son na haeráide ag an leibhéal áitiúil mar chuid de sheachadadh an chuspóra náisiúnta aeráide. Déanfar dul chun cinn ar gach gníomh a thuairisciú trí uirlis tuairiscithe arna forbairt ag ORGA.

6.4.5 Cúnant na Méaraí
Is sínitheoir í an Chomhairle le Cúnant na Méaraí don Aeráid agus d'Fhuinneamh agus mar sin, tá sí tiomanta do Phlean Fuinnomh Inbhuanaithe agus um Ghníomhú ar son na hAeráide (PFIGA) a chur i gcrích agus monatóireacht a dhéanamh air. Tarraingeoidh forbairt an PFIGA go príomha ar thorthaí an Fhardail Astaíochtaí Bonnlíne agus an Mheasúnaithe Riosca um Athrú Aeráide.

6.4.6 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe
Aithníodh i bPlean Forfheidhmithe Náisiúnta na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2018-2020 (SFInna) go bhfuil 'ról ríthábhachtach le himirt ag an rialtas áitiúil chun beartais náisiúnta a aistriú ina ngníomhartha praiticiúla inláimhsithe ar féidir leo cabhrú le cuspóirí an SFI a dhaingniú inár n-iompraíochtaí agus spriocanna aonair agus pobail.' Tá sé beartaithe ag an Dara Plean Forfheidhmithe Náisiúnta de chuid na hÉireann maidir leis na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2022-2024 cur le ról an rialtais áitiúil in Éirinn agus ionchorpraítear ann sainghníomhaíochtaí lena n-áirítear:

- Tionscnaimh atá ann cheana féin a léiriú, a roinnt agus a fhorbairt;
- Acmhainne a fhorbairt agus feasachta a ardú;
- Na SFInna a dhaingniú i gcreataí rialachais agus tuairiscithe;
- Na SFInna a ionchorprú laistigh de chreataí pleanála áitiúla; agus
- Rannpháirtíocht an Phobail.

Ina theannta sin, aithnítear údaráis áitiúla mar cheann de na naoi 'Mórghrúpa' de chuid Chlár 2030, a bhfuil ról ríthábhachtach acu san fhorbairt inbhuanaithe agus leagann Clár 2030 béim freisin ar an ról ar leith atá ag údaráis áitiúla agus ag pobail i bhforbairt inbhuanaithe uirbeach.
Tá an Chomhairle ag obair chun na SFInna a chur chun cinn, mar shampla;

- Ionchorprú na SFInna ina bPleananna Corparáideacha agus Forbartha Contae;
- Comhpháirtíochtaí áitiúla agus/nó idirnáisiúnta a bhunú/a cheangal;
- Uirlis mhapála a fhorbairt chun gníomhaíochtaí a bhaineann le SFInna i limistéar na Comhairle a mhapáil;
- Soláthar oiliúna; agus
- Imeachtaí faisnéise a reáchtáil le grúpaí seachtracha lena n-áirítear ollscoileanna, LRPanna, Bailte Slachtmhara agus Éire Ildánach.

Tá gach ceann de na gníomhartha atá liostaithe sa Phlean seo don Chontae nó don Chrios Dícharbónaithe mapáilte le hais na gcuspóirí agus na spriocanna ábhartha san SFI.

6.5 Maoirseacht

Cé go ndéanfaidh an Chomhairle an Plean a chur chun feidhme agus monatóireacht air, déanfaidh roinnt páirtithe maoirseacht ar an gcur chun feidhme sin trí roinnt meicníochtaí atá ann cheana féin, mar shampla:

- Lorgaíonn an ÚFIÉ faisnéis leanúnach ón gComhairle maidir le fuinneamh agus astaíochtaí agus leanfar leis seo trí chur i bhfeidhm an Phlean;
- Ar an gcaoi chéanna, lorgóidh an ORGA sonraí agus faisnéis bhliantúil ón gComhairle chun an fardal náisiúnta astaíochtaí a chur ar an eolas; agus
- Beidh maoirsiú ag RCAC ar chur i bhfeidhm an Phlean agus féadfaidh sí treoirlínte a eisiúint maidir leis an bPlean nach mór don Chomhairle cloí leo.

6.6 Comhoibriú

Mar atá luaite sa Phlean seo, is ionann na foinsí astaíochtaí gáis ceaptha teasa atá faoi rialú díreach na Comhairle agus 2.6% d'astaíochtaí iomlána an Chontae. Cé go ndéanfaidh an Chomhairle na gníomhartha atá ag teastáil chun na hastaíochtaí seo a laghdú, tá gá soiléir le gníomhaíocht chomhoibríoch pobail ó gach saoránach agus eagraíocht laistigh den Chontae chun a chinntiú go seachadtar gníomhartha an Phlean chun cabhrú le spriocanna náisiúnta a bhaint amach.

Tacóidh an Chomhairle le gach saoránach chun Cill Dara a aistriú go geilleagar atá athléimneach ó thaobh aeráide de, saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh aeráide de. Éascóidh agus soláthróidh an Chomhairle an cheannaireacht riachtanach nuair is féidir.

Aguisín A: Gluais

°C	Céimeanna Celsius
DA	Díleá Anaeróbach
TM6	An Séú Tuarascáil Mheasúnaithe PIAA
RFF	Rátáil Fuinnimh Foirgnimh
SFF	Samhaltú Faisnéise Foirgnimh
PGA	Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide
OGA	Oifig um Ghníomhú ar son na hAeráide
ORGA	Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide
AGA	Aonad um Ghníomhú ar son na hAeráide
CCAA	An Chomhairle Chomhairleach um Athrú Aeráide
APCU	Aeráid, Pobal, Comhshaol agus Uisce
CH_4	Meatán
CO_2	Dé-ocsaíd Charbóin
CO_2e	Coibhéis Dé-ocsaíde Carbóin
CP27	27ú Comhdháil na bPáirtithe
SCDC	Seirbhísí Corparáideacha, Daoine agus Cultúir
CSO	An Phríomh-Oifig Staidrimh
CBOC	Creat Bainistíochta Oibreacha Caipitil
RTBM	An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara
RCAC	An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide
RFTF	An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta
RTRÁO	An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
RI	An Roinn Iompair
TEF	Treoir um Éifeachtúlacht Fuinnimh
CE	Coipeadh Eintreach
GCC	An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil
CFRE	Ciste Forbraíochta Réigiúnaí na hEorpa
BSL	Bord Soláthair an Leictreachais
CSR	Comhshaol, Sóisialta agus Rialú
CTIAE	Caighdeáin Tuairiscithe Inbhuanaitheachta an Aontais Eorpaigh
AE	Aontas Eorpach
FL	Feithicil Leictreach
ASDNR	Airgeadas, Seirbhísí Digiteacha, Nuálaíocht agus Rialachas
GCT	Gás Ceaptha Teasa
GW	Gigeavata
GWh	Gigeavata-Uair
ATD	Acmhainneacht Téite Domhanda
Ha	Heicteár
IA	Institiúidí Ardoideachais
TA	Tithíocht agus Athghiniúint
TF	Teicneolaíocht Faisnéise
PIAA	Painéal Idir-Rialtasach ar Athrú Aeráide
CCCD	Comhairle Contae Chill Dara
PF	Príomhtháscaire Feidhmíochta
kW	Cileavata
kWh	Cileavata-Uair

GNOSÚA	An Grúpa Oiliúna Náisiúnta um Sheirbhísí Údarás Áitiúil
CUÚÁ	Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil
LED	Dé-óid Astaithe Solais
OFÁ	An Oifig Fiontair Áitiúil
ÚTAÚTF	Úsáid Talún, Athrú ar Úsáid Talún agus Foraoiseacht
MagusT	Monatóireacht agus Tuairisciú
CB	Ceantar Bardasach
PFRLT	Plean Fiontair Réigiúnach Láir Tíre
FIRLT	Foireann Idirthréimhse Réigiúnach Láir Tíre
MtCO_2	Meigeathonnaí Dé-ocsaíde Carbóin
MU	Ollscoil Mhaigh Nuad
MW	Meigeavata
N_2O	Ocsaíd Nítriúil
CNO	An Creat Náisiúnta um Oiriúnú
CANGA	An Comhrá Aeráide Náisiúnta ar Ghníomhú ar son na hAeráide
PFN	Plean Forbartha Náisiúnta
PNFA	An Plean Náisiúnta um Fhuinneamh agus Aeráid
CNSA	An Creat Náisiúnta um Sheirbhísí Aeráide
ENR	Eagraíocht Neamhrialtasach
TFN	Tuarascáil Fardail Náisiúnta
SPNF	An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
CNP	An Creat Náisiúnta Pleanála
PÚNI	Plean Náisiúnta Téarnaimh agus Athléimneachta
ÚNI	An tÚdarás Náisiúnta Iompair
FNNF	Foirgneamh nach mór Neodrach ó thaobh Fuinnimh de
ECFE	An Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta
OOP	Oifig na nOibreacha Poiblí
PFFESÉ	Pleanáil Fiontair, Forbairt Eacnamaíochta agus Seirbhísí Éigeandála
LRPanna	Líonraí Rannpháirtíochta Poiblí
OSP	Oibleagáid Seirbhíse Poiblí
FV	Fótavoltach
RagusD	Taighde agus Forbairt
TFI	An Treoir maidir le Fuinneamh In-athnuaite
STLI	Scéim Tacaíochta Leictreachais In-athnuaite
ORPBD	Oifigí Réigiúnacha Pleanála um Bainistiú Dramhaíola
SFInna	Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe
ÚFIÉ	Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann
PFIGA	Plean Fuinnimh Inbhuanaithe agus um Ghníomhú ar son na hAeráide
GBM	Gnóthais Bheaga agus Mheánmhéide
BSS	Bealaí Sábháilte chun na Scoile
ETIM	Eolaíocht, Teicneolaíocht, Innealtóireacht agus Matamaitic
CDIb	Córas Draenála Inbhuanaithe
ISSO, TA	Iompar, Soghluaisteacht agus Spásanna Oscailte
NA	Na Náisiúin Aontaithe
CCNAAA	Creat-Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Athrú Aeráide
PGD	Plean Gníomhaíochta Dramhaíola
FNF	Foirgneamh Neodrach ó thaobh Fuinnimh
FANÉ	Feithicil Astaíochtaí Nialasacha Éireann

Aguisín B: Giorrúcháin

Oiriúnú	Ciallaíonn sé aon choigeartú ar— (a) aon chóras atá deartha nó á oibriú ag daoine, lena n-áirítear córas eacnamaíoch, talmhaíochta nó teicneolaíochta, nó (b) aon chóras a tharlaíonn go nádúrtha, lena n-áirítear éiceachóras, atá ceaptha chun gníomhú in aghaidh na n-iarmhairtí (iarbhír nó réamh-mheasta) ó spreagthaí aeráide, chun damáiste don chomhshaol a chosc nó a mhaolú atá mar thoradh ar athrú aeráide nó chun tairbhí comhshaoil a thabhairt.
Bithéagsúlacht	Tagraíonn sé seo don éagsúlacht beatha plandaí agus ainmhithe i gceantar agus an chaoi a n-idirghníomhaíonn siad laistigh de ghnáthóga agus éiceachórais (cosúil le lochanna agus foraoisí dúchasacha).
Astaíochtaí Meatáin Bithghineacha	Is meatán é meatán bithghineach a tháirgtear agus a scaoiltear ó orgánaigh bheo amhail plandaí agus ainmhithe. Cuireann meatán go mór le téamh domhanda (féach an sainmhíniú ar mheatán).
Bithmheatán	Is gás nádúrtha é seo atá próiseáilte agus is féidir a úsáid mar fhoinse fuinnimh in-athnuaite. Déantar é a tháirgeadh trí ábhar cosúil le hábhar ainmhithe agus plandaí.
Rátáil Fuinnimh Foirgnimh	Seasann RFF do Rátáil Fuinnimh Foirgnimh. Léiríonn teastas RFF feidhmíocht fuinnimh do thí duit. Is táscaire maith é ar an méid a chaithfidh tú ar fhuinneamh (cosúil le teas agus solas) agus cé mhéad carbóin a tháirgeann tú chun do theach a théamh go leibhéal compordach. Téann an rátáil RFF ó A go G. Is iad tithe le rátáil A na tithe is tíosaí ar fhuinneamh, is compordaí agus is leo na billí fuinnimh is ísle de ghnáth. Is iad tithe le rátáil G na cinn is laige ó thaobh éifeachtúlachta fuinnimh de agus teastaíonn go leor fuinnimh uathu chun an teach a théamh.
Timpeallacht Thógtha	Tagraíonn sé seo do struchtúir a thógaimid agus an timpeallacht máguaird amhail droichid, bóithre agus cosáin.
Buiséid Charbóin	Is éard is buiséad carbóin ann ná an chaoi a leagann roinnt tíortha teorainn síos i mbeartas nó sa dlí maidir leis an méid gáis ceaptha teasa a astaíonn siad thar thréimhse ama socraithe. In Éirinn, socrófar an buiséad carbóin le dlí. Leagtar amach sa Bhille um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) conas a leagfar síos buiséid charbóin in Éirinn. Cuirfidh an Rialtas an buiséad carbóin i bhfeidhm le comhairle ón gComhairle Chomhairleach um Athrú Aeráide. Cruthófar sraith buiséad carbóin agus clúdaíonn gach ceann acu cúig bliana.
Dé-ocsaíd Charbóin (CO_2)	Is gás ceaptha teasa cumhachtach é Dé-ocsaíd Charbóin. Is cuid nádúrtha í den aer a análaímid. Mar sin féin, tá méadú ar CO2 san aer mar thoradh ar ghníomhaíochtaí daonna amhail dó breoslaí iontaise agus dífhoraoisiú, gníomhaíochtaí a chuireann leis an athrú aeráide.
Astaíochtaí Carbóin	Cruthaítear astaíochtaí carbóin nuair a scaoiltear gáis áirithe isteach san aer ó ghníomhaíochtaí amhail breoslaí iontaise a dhó le haghaidh fuinnimh. Áiríonn sé gáis amhail dé-ocsaíd charbóin agus meatán. Is é an chúis atá leis seo ná go bhfuil carbón iontu araon. Uaireanta ar mhaithe le héascaíocht, úsáidtear 'astaíochtaí carbóin' chun cur síos a dhéanamh ar gach gás ceaptha teasa.
Lorg Carbóin	Tomhaiseann lorg carbóin na hastaíochtaí carbóin a bhaineann le gníomhaíocht nó le táirge ar leith. Áiríonn sé astaíochtaí a bhaineann le gach céim de dhéanamh agus d'úsáid táirge nó de ghníomhaíocht a chur i gcrích. Dá ísle an lorg carbóin is ea is lú a chuireann táirge nó gníomhaíocht leis an athrú aeráide
Neodrach ó thaobh Carbóin de	Ciallaíonn sé seo go bhfuil an méid gáis ceaptha teasa a scaoiltear isteach san aer cothrom leis an méid a bhaintear as an aer.
Geilleagar Ciorclach	Úsáideann an cineál geilleagair seo cur chuige níos éifeachtúla agus ísealcharbóin. Cinntíonn sé go ndéanaimid táirgí agus ábhair a laghdú agus a athúsáid ionas go dtáirgtear níos lú dramhaíola.
Aeráid	Ciallaíonn aeráid na meánchoinníollacha aimsire i réigiún thar achar fada – 30 bliain nó níos mó de ghnáth. Is é an difríocht mhór idir aeráid agus aimsir an t-achar ama atá i gceist. Is féidir leis an aimsir athrú ó nóiméad go nóiméad, ó lá go lá, ach is í an aeráid meán na n-imeachtaí aimsire thar thréimhse níos faide i limistéar ar leith.
Ciste um Ghníomhú ar son na hAeráide	Tacaíonn Ciste an Rialtais um Ghníomhú ar son na hAeráide le tionscnaimh agus le tionscadail a chabhraíonn le spriocanna aeráide agus fuinnimh na hÉireann a bhaint amach ar bhealach cost-éifeachtúil. Tacaíonn an ciste le tionscadail nach dtarlódh dá uireasa. Spreagann sé tionscadail nuálacha chun réitigh ar athrú aeráide a fhorbairt.
An Bille um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Ísealcharbóin (Leasú)	Is dlí nua é seo atá á fhorbairt a leagann amach sprioc d'Éirinn a bheith ina geilleagar atá athléimneach ó thaobh aeráide de agus neodrach ó thaobh aeráide de faoi 2050. An 'Cuspóir aeráide náisiúnta 2050' a thugtar air seo. Ceanglaíonn sé ar an Rialtas sraith buiséad carbóin a shocrú agus tugann sé ról nua don Chomhairle Chomhairleach um Athrú Aeráide chun cabhrú leis na buiséid seo a fhorbairt. Chomh maith leis sin, leagann sé amach na próisis maidir le conas a fhorbraímid ár bpleananna agus ár mbeartais aeráide chun cabhrú linn ár gcuspóirí aeráide a bhaint amach. Mar shampla, ní mór an Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide a nuashonrú gach bliain.
Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide	Is é seo plean bliantúil an Rialtais a leagann amach conas a chomhlíonfaimid ár dtiomantais aeráide agus a bhainfimid amach spriocanna aeráide an AE agus idirnáisiúnta. Leagtar amach sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019 183 gníomh agus níos mó ná 600 beart aonair atá dírithe ar dhul i ngleic le hathrú aeráide. Foilsítear tuarascálacha gach ráithe, agus léiríonn siad an dul chun cinn atá á dhéanamh againn.
Athrú Aeráide	Is athrú é seo ar phatrúin aimsire fadtéarmacha de bharr fórsaí nádúrtha, nó gníomhaíocht dhaonna, nó an dá rud.
Athléimneacht Aeráide	An cumas chun déileáil le tionchair dhiúltacha an athraithe aeráide ar bhealach a laghdaíonn na tionchair seo ar dhaoine agus ar an gcomhshaol agus a bhaineann leas as aon deiseanna dearfacha.

Dícharbónú	Tarlaíonn sé seo nuair a stopaimid ag úsáid breoslaí iontaise ar fud na tíre ar fad.
Feithicil Leictreach	Is feithicil í seo atá á gcumhachtú go hiomlán nó go formhór ag leictreachas agus ní ag breoslaí iontaise cosúil le peitreal nó díosal.
Astaíochtaí	Is gáis nó cáithníní iad seo a scaoiltear isteach san aer ar féidir leo cur le téamh domhanda nó le droch-chaighdeán an aeir.
Réamh-mheastacháin Astaíochtaí	Is iad seo na meastacháin (réamh-mheastacháin) a bhfuiltear ag súil leo ar mhéid na ngás ceaptha teasa a scaoiltear gach bliain suas go dtí 2040. Ullmhaíonn an GCC na réamh-mheastacháin oifigiúla ar astaíochtaí d'Éirinn. Tá na réamh-mheastacháin bunaithe ar bheartas reatha agus pleanáilte an Rialtais, agus cabhraíonn siad linn a fheiceáil conas atá ag éirí linn maidir le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú.
Éifeachtúlacht Fuinnimh	Baintear éifeachtúlacht fuinnimh amach nuair a úsáidimid níos lú fuinnimh chun an toradh céanna a bhaint amach.
Coipeadh Eintreach	Coipeadh eintreach is ea coipeadh a tharlaíonn i gcóras díleáite ainmhithe, go háirithe athchogantaigh (eallach, caoirigh, gabhair).
An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC)	Is gníomhaireacht stáit neamhspleách í an Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil atá freagrach as raon leathan feidhmeanna chun an comhshaol a chosaint.
Beart Glas na hEorpa (2019)	Is treochlár é an Plean seo chun geilleagar an AE a dhéanamh inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de. Leagtar amach ann na gníomhaíochtaí agus na spriocanna atá ag teastáil ionas go mbeidh an Eoraip ar an gcéad mhór-roinn atá neodrach ó thaobh na haeráide de faoi 2050. D'fhoilsigh Coimisiún an AE an Beart Glas i mí na Nollag 2019.
Risíocht	Tagraíonn sé do láithreacht sócmhainní, bonneagair, maoine, daoine, slite beatha, speiceas nó éiceachóras, feidhmeanna comhshaoil, seirbhísí agus acmhainní in áiteanna nó i suímh a bhféadfadh imeachtaí aimsire foircneacha cur isteach orthu.
Breoslaí Iontaise	Breoslaí – amhail gual, gás, móin agus ola – a chruthaítear sa talamh thar na mílte nó na milliúin bliain ó phlandaí agus ainmhithe marbha agus a úsáidtear nuair a dhóitear iad le haghaidh fuinnimh
Acmhainneacht Téite Domhanda (ATD)	Tomhas ar an méid teasa a cheapann gás ceaptha teasa san atmaisféar (ar a dtugtar 'fórsáil radantach') thar thréimhsí áirithe ama. Tá sé aontaithe ag rialtais an tomhas seo a úsáid chun an tionchar a bhíonn ag astaíochtaí gás éagsúla a shuimiú agus a dhéanamh amach conas a chuireann siad le téamh domhanda.
Geilleagar Glas	Tá geilleagar glas ísealcharbóin, tíosach ar acmhainní agus ionchuimsitheach go sóisialta.
Astaíochtaí Gás Ceaptha Teasa (GCTanna)	Gáis a cheapann teas ó dhromchla an Domhain is cúis le téamh san atmaisféar íochtair agus a mhoillíonn cailliúint fuinnimh ón Domhan. Is iad na gáis ceaptha teasa is mó is cúis le hathrú aeráide ná dé-ocsaíd charbóin, meatán agus ocsaíd nítriúil.
Guaiseacha	Tagraíonn sé d'fhoinsí féideartha díobhála. Sa doiciméad seo tagraíonn an téarma d'imeachtaí fisiceacha a bhaineann leis an aeráid nó treochtaí maidir lena dtionchair fhisiceacha.
Teaschaidéil	Is gléasanna leictreacha go príomha iad teaschaidéil a thiontaíonn an teas atá ar fáil le húsáid i dtithe, in oifigí agus i bhfoirgnimh oiriúnacha eile. Úsáideann siad foinsí teasa in-athnuaite agus mar sin, tá siad níos neamhdhíobhálaí don chomhshaol ná téamh breosla iontaise. Tarraingíonn cineálacha éagsúla córas teaschaidéil teas ó fhoinsí éagsúla lena n-áirítear: · Aer · Uisce · Talamh
Painéal Idir-Rialtasach ar Athrú Aeráide (PIAA)	Oibríonn an comhlacht idirnáisiúnta seo le rialtais, nó le náisiúin, nó leis an dá cheann, chun eolaíocht an athraithe aeráide a mheas. Tá sé á reáchtáil ag na Náisiúin Aontaithe agus tá sé comhdhéanta d'eolaithe atá ainmnithe ag gach Rialtas.
Meatán (CH_4)	Tagann an gás ceaptha teasa cumhachtach seo ó fhoinsí cosúil le talmhaíocht, breoslaí iontaise agus dramhaíl. Is féidir é a úsáid mar bhreosla freisin. Mar shampla, meatán is mó atá i ngás nádúrtha. Is é an dara gás is suntasaí in Éirinn é maidir le hastaíochtaí gáis ceaptha teasa.
Maolú	Ciallaíonn sé aon idirghabháil dhaonna atá dírithe ar thionchair dhochracha ar chóras aeráide an domhain a laghdú, lena n-áirítear gníomhaíocht atá dírithe ar astaíochtaí a laghdú agus linnte a chruthú nó a fheabhsú.
Astaíochtaí Neodracha	Tagraíonn sé seo do chothromaíocht iomlán a bhaint amach idir astaíochtaí gás ceaptha teasa a tháirgtear trí ghníomhaíocht dhaonna agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaintear as an atmaisféar.
Foirgnimh nach mór Neodrach ó thaobh Fuinnimh de (FNNF)	Foirgneamh a bhfuil feidhmíocht fuinnimh an-ard aige. Ciallaíonn sé seo go dteastaíonn méid an-íseal fuinnimh uathu, arna spreagadh go príomha ag foinsí fuinnimh in-athnuaite, sna tithe seo nó in aice láimhe. Beidh tithe FNNF 70% níos tíosaí ar fhuinneamh agus scaoilfidh siad 70% níos lú dé-ocsaíde carbóin ná iad siúd a tógadh faoi rialacha tógála roimhe seo.
Comhaontú Pháras	Glacadh an comhaontú um athrú aeráide atá ina cheangal dlí i bPáras na Fraince i mí na Nollag 2016. Leagann sé creat domhanda amach chun athrú aeráide contúirteach a sheachaint trí théamh domhanda a theorannú go dtí i bhfad faoi bhun 2°C agus iarracht a dhéanamh é a theorannú go 1.5°C. Tá sé mar aidhm aige freisin cumas na dtíortha déileáil le hiarmhairtí an athraithe aeráide a neartú agus tacú leo ina gcuid iarrachtaí. Shínigh Éire Comhaontú Pháras in 2016.

Scéim Tacaíochta Leictreachais In-athnuaite (STLI)	Cuireann scéim an Rialtais seo tacaíocht airgeadais ar fáil do thionscadail leictreachais in-athnuaite in Éirinn chun cabhrú linn ár spriocanna leictreachais in-athnuaite a bhaint amach. Tá sé mar aidhm aige freisin rannpháirtíocht an phobail i dtionscadail leictreachais in-athnuaite, agus úinéireacht orthu, a mhéadú. Tá sé mar aidhm aige a chinntiú go bhfaigheann tomhaltóirí leictreachais luach ar airgead agus go gcuirtear feabhas ar shlándáil ár soláthair leictreachais.
Fuinneamh In-athnuaite	Tagann fuinneamh in-athnuaite ó acmhainní in-athnuaite amhail: · Fuinneamh Gaoithe · Fuinneamh Gréine · Bithmhais Is féidir leis na hacmhainní seo iad féin a athghiniúint go nádúrtha agus is féidir linn iad a úsáid arís agus arís eile gan a soláthar a laghdú.
Athléimneacht	Is é an cumas atá ag córais shóisialta, eacnamaíocha agus éiceachórais chun déileáil le teagmhas, treocht, nó suaitheadh guaiseach, agus freagairt dóibh nó atheagrú ar bhealaí a gceadaíonn dóibh a bhfeidhm, a bhféiniúlacht agus a struchtúr bunriachtanach a choinneáil.
Iarfheistiú (Iarfheistiú Fuinnimh)	Maidir le foirgnimh, is éard is iarfheistiú fuinnimh ann aon rud a dhéantar chun éifeachtúlacht fuinnimh foirgnimh atá ann cheana a fheabhsú. De ghnáth, cuimsíonn sé seo insliú an dín agus na mballaí a uasghrádú chun cabhrú leis an teas a choinneáil isteach agus córais fuinnimh in-athnuaite cosúil le teaschaidéil a shuiteáil.
Riosca	Tá riosca comhdhéanta de thrí chomhpháirt idirghaolmhara – Guais, Nochtadh agus Leochaileacht.
Pleananna Oiriúnaithe Earnála	Ullmhaíonn ranna rialtais na pleananna seo le haghaidh earnálacha amhail talmhaíocht, iompar agus sláinte chun a chinntiú go bhfuilimid ullamh do thionchair an athraithe aeráide.
Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFInna)	Is spriocanna iad seo (17 ar fad) arna bhforbairt ag na Náisiúin Aontaithe chun aghaidh a thabhairt ar na dúshláin comhshaoil, pholaitiúla agus eacnamaíocha phráinneacha atá roimh ár ndomhan. Is é an sprioc dheiridh atá acu ná deireadh a chur le bochtaineacht, agus an pláinéad a chosaint agus fás eacnamaíoch a mhéadú.
Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann (ÚFIÉ)	Is é Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann údarás náisiúnta fuinnimh na hÉireann. Oibríonn an ÚFIÉ leis an Rialtas, le húinéirí tí, le gnólachtaí agus le pobail chun todhchaí le fuinneamh glan a chruthú.
CCNAAA	Seasann sé seo do Chreat-Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Athrú Aeráide. Is conradh idirnáisiúnta é chun aghaidh a thabhairt ar athrú aeráide. Tháinig sé i bhfeidhm i 1994 agus tá ballraíocht beagnach uilíoch aige (197 ball). Rinneadh Comhaontú Pháras faoin gConradh seo.
CP CCNAAA	Seasann sé seo do Chomhdháil na bPáirtithe (stáit) don CCNAAA. Is ann a dhéantar cinntí faoin athrú aeráide faoin CCNAAA. Déantar ionadaíocht ar gach stát atá ina gcomhaltaí den CCNAAA ag an CP. Buaileann siad le chéile beagnach gach bliain. Tionóladh an CP deireanach (CP 28) in Dubai i mí na Nollag 2023, agus beidh an chéad COP eile (CP 29) ar siúl san an Asarbaiseáin i mí na Samhna 2024. xxx.
Leochaileacht	Tagraíonn sé don bhaol nó don tuar go ndéanfaí dochar do rud. Cuimsíonn leochaileacht íogaireacht (a thagraíonn don mhéid a ndéanfaidh guaiseacha aeráide dochar nó tairbhí do risíocht) agus acmhainn oiriúnaitheach a thagraíonn do chumas córas, institiúidí, an duine agus na n-orgánach eile oiriúnú do dhamáiste féideartha, chun leas a bhaint as deiseanna, nó chun freagairt d'iarmhairtí.

Aguisín C: Tuarascáil Bhonnlíne Phlean Gníomhaíochta um Fhuinneamh Inbhuanaithe agus Aeráide

Sustainable Energy and Climate Action Plan Template

Covenant of Mayors for Climate & Energy

The Sustainable Energy and Climate Action Plan (SECAP) template and its monitoring fields constitute the reporting framework of the Covenant of Mayors initiative. It has been developed by the Covenant of Mayors and Mayors Adapt Offices - together with the Joint Research Centre of the European Commission - and in collaboration with a group of practitioners from local and regional authorities. This Excel-based template is an offline working version of the official online template which has to be completed in English and submitted online via "My Covenant": http://www.eumayors.eu/sign-in_en.html. The online vesion of this template should be available as of 2017. Please note that it is not possible to import the data entered in this Excel into the online platform.

Reporting Guidelines

SEAP guidebook

Urban Adaptation Support Tool

Commitments:

- ☐ 2020 CO_2 reduction
- ☐ 2030 CO_2 reduction
- ☑ Long-term CO_2 reduction
- ☐ Climate Adaptation

Colour codes:

- Mandatory input cells
- Optional input cells
- Output cells
- Pre-filled cells (for the online version)
- Definition — Definitions (visible when clicking)
- Monitoring fields

Template Structure & Minimum Reporting Requirements:

	Template Structure	Minimum Reporting Requirements: At the registration stage	Within 2 years	Within 4 years (and then every 2 years)	Link to Tab
	Strategy	optional	*	*	➲
Mitigation	Emission Inventories	optional	* (BEI)	* (MEI every 4 years)	➲
Mitigation	Mitigation Actions	optional	*	*	➲
Mitigation	Mitigation Report				➲
Mitigation	Monitoring Report				➲
Adaptation	Adaptation Scoreboard	*	*	*	➲
Adaptation	Risks and Vulnerabilities	optional	*	*	➲
Adaptation	Adaptation Actions	optional	optional	* (min. 3 Benchmarks)	➲
Adaptation	Adaptation Report				➲
Adaptation	Adaptation Indicators				➲

* mandatory

Objectives

→ **IDENTIFY** & **ASSESS** local climate and energy challenges and priorities
→ **MONITOR** & **REPORT** progress towards commitments
→ **INFORM** & **SUPPORT** decision-makers
→ **COMMUNICATE** results to general public
→ **ENABLE** self-assessment & **FACILITATE** experience-sharing with peers
→ **DEMONSTRATE** local achievements to policy-makers

Developed by: Covenant of Mayors & Mayors Adapt Offices, Joint Research Centre of the European Commission

Last update: July 2016

European Commission

The sole responsibility for the content of this publication lies with the authors. It does not necessarily reflect the opinion of the European Communities. The European Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained therein.

Emission Inventory

HOME

Baseline Emission Inventory

1) Inventory year: 2016

2) Number of inhabitants in the inventory year: 222504

3) Emission factors:
- ☑ IPCC
- ☐ LCA (Life Cycle Assessment)

4) Emission reporting unit:
- ☐ tonnes CO_2
- ☑ tonnes CO_2 equivalent

5) Methodological notes

1000 chars left

A. Final energy consumption

ⓘ Please note that for separating decimals dot [.] is used. No thousand separators are allowed.

Sector	FINAL ENERGY CONSUMPTION [MWh]															
			Fossil fuels								Renewable energies					
	Electricity	Heat/cold	Natural gas	Liquid gas	Heating oil	Diesel	Gasoline	Lignite	Coal	Other fossil fuels	Plant oil	Biofuel	Other biomass	Solar thermal	Geothermal	Total
BUILDINGS, EQUIPMENT/FACILITIES AND INDUSTRIES																
Municipal buildings, equipment/facilities	1846.34583		4521.418	3.622	19.642					5.152						6396.17983
Tertiary (non municipal) buildings, equipment/facilities																0
Residential buildings	156313.277		481342.956	15071.4707	755443.2				4043.992083	76207.1316		4650.05132				1493072.11
Public lighting	12891.053															12891.053
Industry – Non-ETS	450748.516		279138.953	32655.3857	26425.33	65220.88			11891.03403			14687.635	8365.99488		5540.340052	894674.073
Industry – ETS (not recommended)																0
Subtotal	621799.192	0	765003.327	47730.4784	781888.2	65220.88	0	0	15935.02611	76212.2836	0	19337.6863	8365.99488	0	5540.340052	2407033.41
TRANSPORT																
Municipal fleet						1293.943	17.115									1311.058
Public transport																0
Private and commercial transport																0
Subtotal	0	0	0	0	0	1293.943	17.115	0	0	0	0	0	0	0	0	1311.058
OTHER																
Agriculture, Forestry, Fisheries	10148.139				4772.022	93091.4										108011.56
TOTAL	631947.331	0	765003.327	47730.4784	786660.2	159606.2	17.115	0	15935.02611	76212.2836	0	19337.6863	8365.99488	0	5540.340052	2516356.03

Covenant Key Sectors

B. Energy supply

ⓘ Hide sections or rows as appropriate to your emission inventory.

B1. Municipal purchases of certified green electricity

Municipal purchases of certified green electricity	Renewable electricity purchased [MWh]	CO_2 / CO_2 eq. Emission factor [t/MWh]
Certified green electricity purchased		

B2. Local/distributed electricity production (Renewable energy only)

Local renewable electricity plants (ETS and large-scale plants > 20 MWe not recommended)	Renewable electricity produced [MWh]	Emission factor [t/MWh produced]	CO_2 / CO_2 eq. emissions [t]
Wind			0
Hydroelectric			0
Photovoltaics			0
Geothermal			0
TOTAL	0		0

B3. Local/distributed electricity production

Local electricity production plants (ETS and large-scale plants > 20 MW not recommended)	Electricity produced [MWh]		Energy carrier input [MWh]										CO_2 / CO_2 eq. emissions [t]	
			Fossil fuels											
	from renewable sources	from non-renewable sources	Natural gas	Liquid gas	Heating oil	Lignite	Coal	Waste	Plant oil	Other biomass	Other renewable	Other	Fossil sources	Renewable sources
Combined Heat and Power														
Other														
TOTAL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

B4. Local heat/cold production

Local heat/cold production plants	Heat/cold produced [MWh]		Energy carrier input [MWh]										CO_2 / CO_2 eq. emissions [t]	
			Fossil fuels											
	from renewable sources	from non-renewable sources	Natural gas	Liquid gas	Heating oil	Lignite	Coal	Waste	Plant oil	Other biomass	Other renewable	Other	Fossil sources	Renewable sources
Combined Heat and Power														
District heating (heat-only)														
Other														
TOTAL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

C. CO_2 emissions

C1. Please insert the CO_2 emission factors adopted [t/MWh]:

Click here to visualise fuel emission factors

Electricity		Heat/cold	Fossil fuels								Renewable energies				
National	Local		Natural gas	Liquid gas	Heating oil	Diesel	Gasoline	Lignite	Coal	Other fossil	Biofuel	Plant oil	Other biomass	Solar thermal	Geothermal
0.494	0.494		0.205	0.229	0.257	0.264	0.252		0.340	0.340	0.000		0.366	0.000	

C2. Please complete in case non-energy related sectors are included:

Non-energy related sectors	CO_2 eq. emissions [t]
Waste management	10820
Waste water management	5117.592
Other non-energy related	

Emission Inventory

Sector		CO_2 emissions [t] / CO_2 eq. emissions [t]															
		Electricity	Methane	Fossil fuels								Renewable energies					Total
				Natural gas	Liquid gas	Heating Oil	Diesel	Gasoline	Lignite	Coal	Other fossil fuels	Biofuel	Plant oil	Other biomass	Solar thermal	Geothermal	
BUILDINGS, EQUIPMENT/FACILITIES AND INDUSTRIES																	
Municipal buildings, equipment/facilities		912	0	927	1	5	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	**1847**
Tertiary (non municipal) buildings, equipment/facilities		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Residential buildings		77219	0	98675	3451	194149	0	0	0	1375	25910	0	0	0	0	0	**400780**
Public lighting		6368	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**6368**
Industry	Non-ETS	222670	0	57223	7478	6791	17218	0	0	4043	0	0	0	3058	0	0	**318482**
	ETS (not recommended)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Subtotal		307169	0	156826	10930	200945	17218	0	0	5418	25912	0	0	3058	0	0	**727476**
TRANSPORT																	
Municipal fleet		0	0	0	0	0	342	4	0	0	0	0	0	0	0	0	**346**
Public transport		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Private and commercial transport		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Subtotal		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**632380**
Agriculture, Forestry, Fisheries																	
Agriculture, Forestry, Fisheries		5013	**201381**	0	0	1226	24576	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**232197**
OTHER NON-ENERGY RELATED																	
Waste management																	**10820**
Waste water management																	**5118**
Other non-energy related																	
TOTAL		**312182**	**201381**	**156826**	**10930**	**202172**	**41794**	**0**	**0**	**5418**	**25912**	**0**	**0**	**3058**	**0**	**0**	**1607991**

Covenant Key Sectors

Additional comments

Aguisín D: Mapáil Ghníomhartha le SFI na NA, Caibidlí PGA23 agus Spriocanna GAÉS2030

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS	Tearmaí an Phlean ar son na hAeráide: Rialachas agus Ceannaireacht	Timpeallacht Thógtha agus Iompar	Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas	Athléimneacht agus Aistriú Pobail	Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní
1 NO POVERTY	G2, G4,	B1 B2 B3 B9 B10	N10 N11 N13 N14 N15 N16 N17 N18 N19 N20 N21 N22 N23 N24 N25 N26 N27	R1 R2 R3 R4 R5 R6 R7 R8 R9 R10 R11 R12 R13 R14 R15 R16 R17 R18 R19 R20 R21 R22 R23	S1 S2 S3 S4 S5 S6 S7 S8 S9 S10 S11 S12 S13 S14 S15 S16 S17
2 ZERO HUNGER					
3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING	G7, G10, G11	B10, B13, B14, B15, B17, B18, B19, B20, B24, B25	N3, N6, N21, N27	R5, R6	
4 QUALITY EDUCATION	G4, G5, G6, G9	B25	N5, N12		
5 GENDER EQUALITY	G10				
6 CLEAN WATER AND SANITATION	G4, G5, G10	B10,	N3, N6, N7		
7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY	G4, G5, G7, G9, G10	B2, B3, B4, B7, B8, B12, B13, B24		R19	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10
8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH	G1, G2, G4, G5, G7, G9, G10, G11	B2, B3, B5, B6, B10, B12, B14, B15, B16, B17, B19, B20, B21, B22, B24, B25, B26, B27	N21	R21, R22	
9 INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE	G4, G5, G7, G8, G9, G10	B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B12, B13, B14, B15, B16, B17, B18, B19, B21, B23, B24, B25, B27	N4, N8, N19, N20, N21, N23, N24	R2, R4, R8, R9, R10, R11, R12, R14, R17, R18, R22, R23	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S9, S10, S11, S12, S17
10 REDUCED INEQUALITIES	G4, G10	B1, B3, B9, B14, B16			
11 SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES	G1, G3, G4, G5, G7, G8, G9, G10, G11	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B8, B9, B10, B11, B12, B13, B14, B15, B16, B17, B18, B19, B20, B21, B22, B23, B25, B27	N1, N4, N8, N15, N27	R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R10, R11, R12, R13, R14, R18, R19, R20	S3, S5, S6, S9, S10
12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION	G3, G4, G5, G7, G8, G10	B5, B11, B13, B15, B20, B26	N4, N22, N26	R7, R22	S8, S13, S14, S15, S16
13 CLIMATE ACTION	G1, G3, G4, G5, G7, G10, G11	B2, B3, B5, B6, B8, B9, B11, B12, B13, B14, B16, B17, B18, B19, B20, B21, B22, B23, B25, B26, B27	N1, N2, N4, N5, N7, N8, N12, N13, N14, N15, N16, N17, N18, N19, N20, N21, N22, N23, N24, N25, N27, N28	R1, R2, R3, R4, R5, R15, R16, R17	S1, S2, S3, S9, S11, S12
14 LIFE BELOW WATER	G5, G10	B3, B10	N1, N2, N3, N4, N6, N7, N12, N13, N14	R8, R9, R10	
15 LIFE ON LAND	G5, G10	B3, B6	N1, N2, N3, N4, N5, N7, N9, N11, N12, N13, N14, N15, N16, N17, N18, N19, N21, N22, N25	R5, R7, R14, R15	S7
16 PEACE, JUSTICE AND STRONG INSTITUTIONS	G1, G2, G4, G5, G9	B1, B16	N5		
17 PARTNERSHIPS FOR THE GOALS	G1, G4, G5, G7, G8, G9, G11	B6, B12, B16, B18, B20, B21, B22, B23	N5	R1, R19, R20, R21	

Téamaí an Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide					
	Rialachas agus Ceannaireacht	Timpeallacht Thógtha agus Iompar	Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas	Athléimneacht agus Aistriú Pobail	Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní
Rialachas, ceannaireacht agus comhpháirtíochtaí do ghníomhú ar son na haeráide a chothú	G1, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G11	B6, B12, B16, B18, B20, B21, B22, B23	N1, N3, N4, N5,	R19, R20, R21	
Ár spriocanna astaíochtaí carbóin agus éifeachtúlachta fuinnimh do 2030 agus 2050 a bhaint amach	G4, G5, G7, G9, G10	B2, B3, B4, B7, B8, B12, B13, B24	N2, N3, N7, N15, N16, N17, N19, N24	R19	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10
Oiriúnú aeráide agus athléimneacht aeráide a bhaint amach	G10, G11		N16, N17	R8, R9, R10, R11, R12, R13, R14, R16, R17	
Gníomhú ar son na haeráide a spreagadh i bpobail áitiúla	G2, G4, G6	B22, B23, B25	N6, N12, N27	R1, R3, R5, R6, R7, R22, R23	S3, S13, S14
Gníomhú ar son na haeráide san fhiontraíocht a spreagadh agus tacú leis an aistriú chuig geilleagar ionchuimsitheach, glan-nialasach agus ciorclach	G4, G5, G10	B5, B11, B13, B15, B20, B26	N4, N22, N26	R2, R3, R7, R22	S8, S13, S14, S15, S16
'Aistriú cóir' a bhaint amach go háirithe do phobail a d'fhéadfadh a bheith faoi mhíbhuntáiste eacnamaíoch mar thoradh ar thionscadail dícharbónaithe	G2, G4	B1, B2, B3, B9, B10	N10, N11, N13, N14 N15, N16, N17, N18, N19, N20, N21, N22, N23, N24, N25, N26, N27	R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R10, R11, R12, R13, R14, R15, R16, R17, R18, R19, R20, R21, R22, R23	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17

Aguisín E: Sonraí Bonnlíne MapÉire

Lipéid Ró	CH_4 (CO_{2e})	CO_2 (CO_{2e})	N_2O (CO_{2e})	NF_3 (CO_{2e})	PFCs mix (CO_{2e})	SF6 (CO_{2e})	Iomlán (CO_{2e})
Talmhaíocht	236,203	29,599	166,172	–	–	–	**431,974**
Seirbhísí Tráchtála	135	26,224	42	–	–	–	**26,401**
F-Gháis	–	–	–	11,881	31,526	263,376	**306,782**
Próisis Thionsclaíocha	–	5,930	2,047	–	–	7,478	**15,454**
ÚTAÚTF	8,030	106,704	9,135	–	–	–	**123,869**
Dóchán Déantúsaíochta	443	113,945	729	–	–	–	**115,118**
Réadmhaoin Chónaithe	4,321	262,372	670	–	–	–	**267,363**
Iompar	341	428,565	5,690	–	–	–	**434,595**
Dramhaíl	54,038	154	4,697	–	–	–	**58,889**
Iomlán (CO_{2e})	**303,512**	**973,492**	**189,181**	**11,881**	**31,526**	**270,853**	**1,780,444**

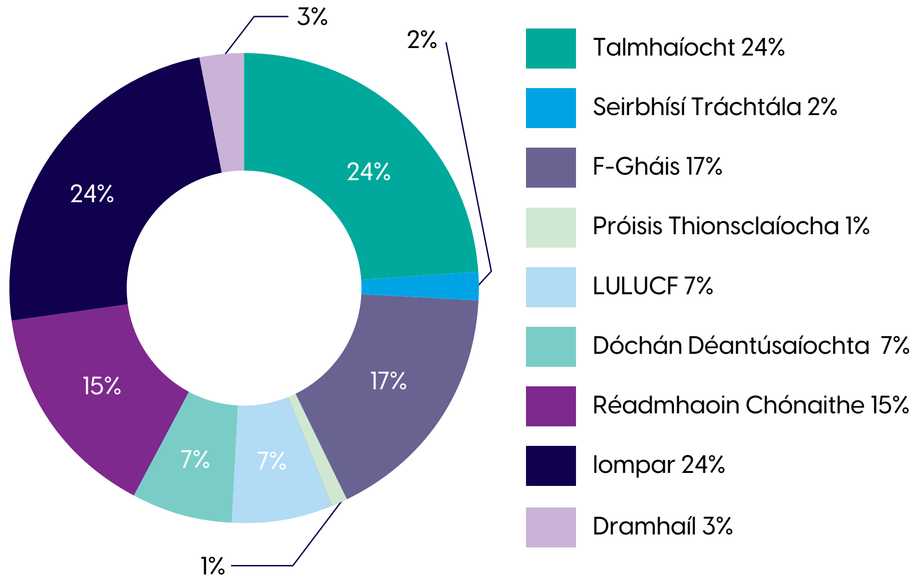

Miondealú Earnálach CO_{2e} MapEIre

Aguisín F: Sonraí Forlíontacha ar an bhFardal Bonnlíne Astaíochtaí

Earnáil	Foinsí Sonraí	Modheolaíocht
Réadmhaoin Chónaithe	· Ríomhadh de réir mhodheolaíocht Codema – stoc iomlán tithíochta príobháidí (cineálacha tithíochta) Bunachar sonraí Geodirectory iHouse Chill Dara (2018). · Meánúsáid fuinnimh arna ríomh ó uirlis RFF (Rátáil Fuinnimh Foirgnimh) ÚFIÉ (Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann) do Chontae Chill Dara. · Baineadh úsáid as Fachtóirí Astaíochta ÚFIÉ 2015/2022 chun úsáid fuinnimh a thiontú go lorg carbóin.	Athdháileadh maoine 'Neamhráite' faoi mheán ualaithe (%) Meaitseáil cineál teaghaise le catagóirí tógála ó Uirlis RFF Meaitseáil cineál teaghaise le tréimhsí rialaithe foirgníochta ó Uirlis RFF Ríomh meánúsáid fuinnimh do gach cineál teaghaise agus tréimhse inar tógadh Úsáid iomlán fuinnimh chónaithe de réir breosla agus cineál teaghaise Iomlán na n-astaíochtaí CO_2 na réadmhaoine cónaithe.
Tráchtáil	· Sonraí Tráchtála a fuarthas ach úsáid a bhaint as an uirlis CF (Comhéadan Feidhmchláir) ó OL (Oifig Luachála) CCCD (Comhairle Contae Chill Dara). · Tagarmharcanna le haghaidh maoine tráchtála ón ICISF (Institiúid Cairte na nInnealtóirí Seirbhísí Foirgníochta), (Treoir F – Éifeachtúlacht Fuinnimh i bhFoirgnimh 2012) in úsáid. · Glactar leis gur 'gnáthchleachtas' gach tagarmharc fuinnimh mura luaitear a mhalairt. · Miondealú náisiúnta ar mheascán breosla d'úsáid fuinnimh tráchtála agus thionsclaíoch a íoslódáladh ó ÚFIÉ an 25/02/2023 - https://www.seai.ie/data-and-insights/seai-statistics/key-statistics/energy-data/. · Cuireadh meánachar urláir ar fáil do thithe tábhairne ar an mbaile mar go raibh an t-eolas sin cosanta ag an OL mar gheall ar imní rúndachta.	Tagarmharcanna fuinnimh a shannadh d'fhoirgnimh tráchtála ó Dhoiciméad BFSS Comhiomlán de réir Catagóire Tógála Meastachán a dhéanamh ar úsáid fuinnimh de réir chineál breosla Ríomh lorg carbóin trí fhachtóirí coinbhéartachta a úsáid
Tithíocht Shóisialta	· Líon iomlán na n-aonad tithíochta sóisialta a fuarthas ó bhunachar sonraí iHouse na Comhairle (2018). · Tá aonaid chónaithe a bhfuil 'Folamh' marcáilte orthu eisiata ón ríomh, mar glactar leis nach n-úsáidtear aon fhuinneamh iontu. · Úsáideann meánúsáid fuinnimh in aghaidh an chineáil teaghaise na sonraí céanna a ríomhtar do chatagóir na Réadmhaoine Cónaithe (i.ó uirlis ÚFIÉ RFF).	**An mhodheolaíocht chéanna do Thithíocht Shóisialta agus a bhí ann don earnáil na réadmhaoine cónaithe** Athdháileadh maoine 'Neamhráite' faoi mheán ualaithe (%) Meaitseáil cineál teaghaise le catagóirí tógála ó Uirlis RFF Meaitseáil cineál teaghaise le tréimhsí rialaithe foirgníochta ó Uirlis RFF Ríomh meánúsáid fuinnimh do gach cineál teaghaise agus tréimhse inar tógadh Úsáid iomlán fuinnimh chónaithe de réir breosla agus cineál teaghaise Iomlán na n-astaíochtaí CO_2 na réadmhaoine cónaithe.
Iompar	· Gach nasc iompair laistigh den chontae a fuarthas ón Údarás Náisiúnta Iompair (ÚNI), sonraí a bhaineann go sonrach le Cill Dara. · fachtóirí coibhéiseacha CO_2 a tógadh ó Thábla 48 de mhodheolaíocht Codema.	Iompórtáil na sonraí scagtha ón tsamhail ENEVAL tar éis iarratas a dhéanamh chuig TII Leithlisiú na nGás Ceaptha Teasa ó na haschuir iolracha ón tsamhail (CO_2/CH_4/N_2O) Iomlán na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa arna ríomh agus arna n-athrú go tonaí Tiontaítear Gáis Cheaptha Teasa i dtonaí iomlána go Coibhéis Dé-ocsaíde Carbóin (tCO_{2e})

Earnáil	Foinsí Sonraí	Modheolaíocht
Bardasach	· Sonraí Monatóireachta agus Tuairiscithe (MagusT) ÚFIÉ Chontae Chill Dara – 2018. · Iarratas saorála faisnéise a seoladh chuig ÚFIÉ le haghaidh ionchur breise ó shaoráidí nach gclúdaítear i sonraí MagusT Chill Dara.	Úsáid fuinnimh do 2018 allmhairithe ó bhunachar sonraí MagusR - Rinneadh an réimse mionsonraithe sonraí fuinnimh UTM (Uimhir Thagartha an Mhéadair) tomhaltas leictreachais a leithlisiú agus a mhiondealú d'fhonn soilsiú poiblí a leithlisiú ó fhoirgnimh bhardasacha agus ó iomlán an leictreachais. Rinneadh sonraí fuinnimh a chomhiomlánú agus cuireadh fachtóirí coinbhéartachta ÚFIÉ i bhfeidhm chun astaíochtaí bardasacha (tCO_{2e}) a ríomh
Talmhaíocht	· Iompórtáladh sonraí na nAonad Beostoic (AB) ó bhunachar sonraí Mhóráireamh Talmhaíochta 2020 an POS (An Phríomh-Oifig Staidrimh). · Iarradh sonraí barr i heicteáir trí bhunachar sonraí an Chórais Aitheanta Dáileachtaí Talún (CADT) agus rinne an RTBM iad a chur ar fáil. · Ríomhadh astaíochtaí GCT ó bheostoc (bainistíocht aoiligh agus coipeadh eintreach) trí úsáid a bhaint as fachtóirí astaíochtaí ón PIAA agus ón Tuarascáil Fardail Náisiúnta (GCC, 2020). · Úsáid fuinnimh CO_2 agus astaíochtaí meatáin le chéile le haghaidh figiúr bonnlíne talmhaíochta foriomlán deiridh.	
Fuíolluisce	· Ós rud é nach bhfuil aon ionad cóireála fuíolluisce ag feidhmiú i Maigh Nuad faoi láthair, úsáideadh sonraí ó ICF (Ionad Cóireála Fuíolluisce) Léim an Bhradáin le fachtóir le haghaidh daonra curtha ann.	Thángthas ar mheastachán foriomlán don chontae ó na sonraí a fuarthas ó ICF (Ionad Cóireála Fuíolluisce) Léim an Bhradáin Baineadh úsáid as na rátaí astaíochta in aghaidh an duine chun na hastaíochtaí fuíolluisce foriomlána don chontae a ríomh.
Dramhail	· Tuarascáil Achoimre ar Staitisticí Dramhaíola Náisiúnta (2018) a úsáidtear le haghaidh tonnáiste sruthanna dramhaíola Chill Dara. · Cuirtear sa mheá roghanna éagsúla cóireála dramhaíola (athchúrsáil, múiríniú, dóchán, agus líonadh talún) agus cuireann sé fachtóirí coinbhéartachta RCBGT (An Roinn Comhshaoil, Bia agus Gnóthaí Tuaithe) i bhfeidhm.	

Nótaí

Nótaí

Nótaí

Íomhá: Ceannbhán Caolduilleach. Foinse: Grúpa Pháirc Náisiúnta Lár Tíre

Íomhá Chúlchlúdaigh

Foinse: Páirc Oidhreachta agus Fionnachtana na Loilí Móire.
Grianghrafadóir: Michael Anderton

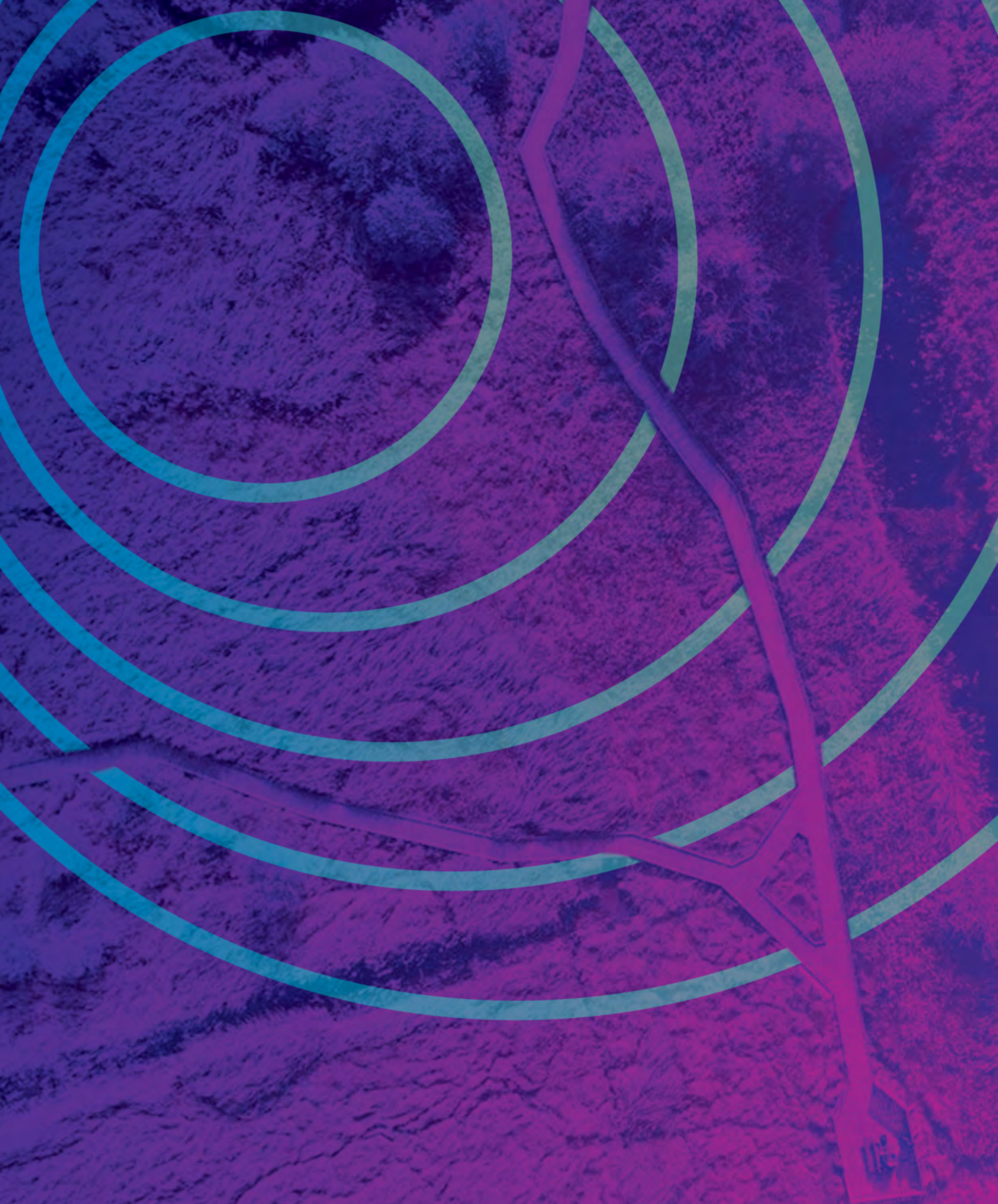

Kildare Climate Action Office

Ríomhphost Teagmhála: climateactionoffice@kildarecoco.ie
#climateactionkildare